

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Krista Vettenranta

Lauri Vettenranta

YRITYSVASTUURAPORTOINNIN MUUTOKSET SIIRYTTÄESSÄ GRI G4-RAPORTOINTIOHJEISTOON

Liiketalous
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Krista Vettenranta ja Lauri Vettenranta
Opinnäytetyön nimi	Yritysvastuuraportoinnin muutokset siirryttäessä GRI G4-raportointiohjeistoon
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	110
Ohjaaja	Mika Ylinen

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia muutoksia yritysvastuuraportoinnissa on tapahtunut, kun yritykset ovat siirtyneet GRI G3.1-raportointiohjeistosta GRI G4-raportointiohjeistoon. Toimialaksi on valittu elintarviketeollisuus, jossa yritysvastuullisuus on erityisen tärkeässä roolissa. G4-raportointiohjeisto on julkaistu toukokuussa 2013.

Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu kolmesta eri pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa on käsitelty yritysvastuullisuutta ja erityisesti yritysvastuuraportointia. Toisessa luvussa on tarkasteltu yritysvastuullisuutta elintarviketeollisuudessa. Kolmannessa teorialuvussa on kerrottu GRI-raportointiohjeistosta ja erityisesti kahdesta viimeisimmästä raportointiohjeistosta. Empiriaosuus koostuu kahdesta pääluvusta, joista ensimmäisessä on käyty läpi tutkimuksen toteutusta ja toisessa on analysoitu tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksen tutkimusmenetelmänä oli teoriaohjaava sisällönanalyysi. Aineistona olivat kohdeyritysten yritysvastuuraportit, jotka on saatu yritysten verkkosivuilta.

Tutkimukseen valikoitui neljä yritystä. Tutkimuksen keskeisimpinä havaintoina oli, että uudessa raportointiohjeistossa on lisätty lukijaystävällisyyttä. Sidosryhmät ovat kiinnostuneet entistä enemmän vastuullisuudesta, minkä vuoksi raportointiohjeiston selkeyden ja indikaattorien lisääminen on ollut ajankohtaista. Raportointiohjeisto on erittäin laaja, mikä tuottaa yrityksille kattavan kuvan, mutta uusi raportointiohjeisto ei lisännyt kohdeyrityksissä ulkoisen varmennuksen käyttöä.

ABSTRACT

Authors	Krista Vettenranta and Lauri Vettenranta
Title	Changes of the corporate social responsibility reports when moving to the Global Reporting Initiative G4-reporting guidelines
Year	2016
Language	Finnish
Pages	110
Name of Supervisor	Mika Ylinen

The goal of this thesis was to find out how companies have changed their corporate social responsibility reporting when they have moved to using the Global Reporting Initiative (GRI) G4-reporting guidelines from the GRI G3.1-reporting guidelines. The selected companies operates in the food industry sector. The GRI G4-reporting guidelines were published in May 2013.

The theoretical study of this thesis consists of three main chapters. The first main chapter examines corporate social responsibility and particularly corporate social responsibility reporting and the second one looks into the role of corporate social responsibility in the food industry sector. The third main chapter considers the definition of the GRI and particularly the G3.1- and the G4-reporting guidelines. The empirical study of this thesis consists of two main chapters of which the first describes how the research was carried out and the second one analyses the results of the research. The research method used in this study was qualitative research. The research material was the corporate social responsibility reports of the studied companies.

In the thesis four companies were selected for the study. The essential observations were that the G4-reporting guidelines were more reader-friendly. The stakeholders are more and more interested in corporate social responsibility. That is the reason why reporting has been changed to a clearer format and the reports contain more indicators. The GRI G4-reporting guidelines are very all-round, which provides companies with a comprehensive imagine on their corporate social responsibility work. The GRI G4-reporting guidelines could not gain external certification in the selected companies.

Keywords	Corporate social responsibility (CSR), CSR reporting, GRI - reporting guidelines, food industry sector
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

TAULUKKOLUETTELO	6
1 JOHDANTO	7
1.1 Tutkimuksen tausta	7
1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	10
1.3 Tutkimuksen rakenne	10
1.4 Aikaisemmat tutkimukset	11
2 YRITYSVASTUURAPORTOINTI.....	14
2.1 Keskeiset käsitteet.....	14
2.1.1 Yritysvastuu	14
2.1.2 Yritysvastuuraportointi	17
2.2 Laskentatoimen yleisesti käytetyt teoriat.....	18
2.2.1 Tilivelvollisuusteoria.....	18
2.2.2 Legitimaatioteoria	19
2.2.3 Sidosryhmäteoria.....	20
2.2.4 Poliittistaloudellinen laskentatoimen teoria	21
2.3 Raportointiin vaikuttavat organisaatiot.....	22
2.3.1 Yhdistyneet kansakunnat	22
2.3.2 Global Reporting Initiative	25
2.3.3 OECD.....	26
2.3.4 The International Integrated Reporting Council	26
2.3.5 AccountAbility	27
2.3.6 Euroopan unioni ja Suomen valtio	28
2.3.7 International Organization for Standardization.....	30
2.4 Raportoinnin yleisyys ja hyödyllisyys	31
2.5 Yritysvastuun johtaminen	33
3 YRITYSVASTUU ELINTARVIKETEOLLISUUDESSA	37
3.1 Suomalainen elintarviketeollisuus	38
3.2 Yritysvastuun pääpiirteet	41
3.2.1 Vastuu ympäristöstä	42

3.2.2	Vastuu tuoteturvallisuudesta ja ravitsemuksesta.....	45
3.2.3	Työntekijöiden työhyvinvointi.....	47
3.2.4	Eläinten hyvinvointi	49
3.2.5	Paikallinen hyvinvointi	51
3.2.6	Taloudellinen vastuu	52
4	GRI-RAPORTOINTIOHJEISTO.....	54
4.1	Toimialakohtainen raportointi: elintarvikeala.....	55
4.2	G3.1-raportointiohjeistosta G4-raportointiohjeistoon.....	56
4.3	G4-raportointiohjeisto.....	57
4.4	G4-raportointiohjeiston yleiset standardit.....	58
4.5	G4-raportointiohjeiston erityisalueiden standardit	59
4.6	G4-raportointiohjeisto jakaa mielipiteitä	61
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	63
5.1	Elintarvikeala: päivittäistavarakauppa	63
5.1.1	Kesko Oyj	67
5.1.2	Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta-yhtymä.....	68
5.1.3	Wal-Mart Stores Inc.....	69
5.1.4	Target Corporation	70
5.2	Tutkimusmenetelmä.....	71
5.3	Aineiston keruu.....	73
5.4	Luotettavuus.....	74
6	TUTKIMUSTULOKSIA	76
6.1	Raportointiohjeiston yleinen muutos	76
6.2	Poistuneet standardit	77
6.3	Muutetut standardit	78
6.4	G4-raportointiohjeiston uudet standardit	85
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	90
7.1	Keskeisimmät tutkimustulokset	90
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset.....	93
7.3	Opinnäytetyöprosessin arviointi	94
	LÄHTEET.....	96

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Elintarvikealan toimijoiden käyttämät raportointiohjeistot Suomessa (FIBS 2015.) 64

Taulukko 2. Maailman suurimpien päivittäistavarakauppatoimijoiden käyttämät raportointiohjeistot (Legair 2015.) 66

1 JOHDANTO

Yritysvastuulla tarkoitetaan yrityksen ottamaa vapaaehtoista vastuuta ympäröivästä yhteiskunnasta. Yritysvastuu voidaan jakaa ekologisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin vastuualueisiin. Yritysten tarkoituksena on vastata sidosryhmien tarpeisiin yritysvastuun kautta. Sidosryhmien erilaiset odotukset saattavatkin koitua yrityksen johdon ongelmaksi, jolloin yritys pyrkii toteuttamaan kaikkia odotuksia (Harmaala & Jallinoja 2012, 16–22; Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 16–17.) Cho, Laine, Roberts & Rodrigue (2015) tekemän tutkimuksen mukaisesti yritysten johto ajautuu tekopyhyyteen sidosryhmien erilaisten odotusten vuoksi.

Yritysvastuuraportoinnin avulla yritykset pyrkivät viestimään sidosryhmilleen yritysvastuullisesta toiminnastaan. Yritysvastuuraportointia toteutetaan yrityksissä yhtenä liiketoiminnan osa-alueena. Raportointi voidaan jakaa kolmeen osioon: taloudelliseen, ympäristölliseen ja sosiaaliseen. Raportoinnin toteuttaminen laajimmalla mahdollisella tavalla edellyttää, että yritys raportoi kaikista kolmesta osa-alueesta. Raportointi on mahdollista tehdä suppeammin, jolloin kaikkia osa-alueita ei raportoida. Suomen lainsäädäntö ei velvoita yrityksiä toteuttamaan yritysvastuuta. Vapaaehtoisuuden vuoksi ei ole raportointiohjeistoa tai -kaavaa, jota yritysten olisi välttämätöntä käyttää. Yritysvastuuraporttien vertailtavuus on vapaaehtoisuuden vuoksi haastavaa. (Juutinen & Steiner 2010, 197–201; Sinisalo, Gebra, Ilola & Holmberg 2013.)

1.1 Tutkimuksen tausta

Opinnäytetyön aiheena on Global Reporting Initiative -organisaation (myöh. GRI) luomat kaksi viimeisintä yritysvastuuraportointiohjeistoa, G3.1 ja G4. Tarkoituksena on selvittää kahden viimeisimmän raportointiohjeiston eroja, ja miten muutokset ovat ilmenneet raportoinnissa elintarvikealalla, erityisesti päivittäistavara-kaupassa. Yritysvastuu on ajankohtainen teema, koska yritysten toimintojen epäkohdista on alettu uutisoida yhä enemmän. Yritysvastuun suosion kasvaessa Suomen valtioneuvosto on tehnyt lausuntoja aiheesta. Valtioneuvoston mukaan yritysvastuu on rakennettu käsitykselle, jossa yritys ottaa vastuuta omista yhteiskunnallisista vaikutuksistaan. Yritysvastuussa yritys toteuttaa vastuullista toimintaa,

joka ylittää lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Kansainvälisesti vertailtuna suomalainen lainsäädäntö on yritys vastuun näkökulmasta korkeatasoista. (Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta 2012; Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritys vastuusta 2013.)

Yritysvastuun toteuttamisen myötä yrityksille on ilmennyt tarve raportoida toimistaan sidosryhmille. Yritysvastuuraportoinnissa sosiaaliset ja ympäristölliset osa-alueet parantavat yrityksen läpinäkyvyyttä ulkoisista sidosryhmistä katsoen. Läpinäkyvyys on entistä eksplisiittisempää, kun yrityksellä on mahdollisuus raportoida sisäisistä toiminnoistaan yritys vastuuraportin avulla. Yritysvastuustandardeja ovat luoneet erilaiset organisaatiot. GRI on toiminut yhtenä edelläkävijänä yritys vastuuraporttiohjeistojen luomisessa. Organisaatio on aloittanut toimintansa 1990-luvun lopulla, jolloin käsityksenä oli, että raportit eivät tuota yritysten sidosryhmille erillistä lisäarvoa. Nykyään GRI on yritys vastuullisuusraportointiohjeistojen laatijana maailmanlaajuisesti johtava organisaatio. (GRI 2015; Adams 2015; Arjaliés & Mundy 2013.)

Vastuullisuuden näkökulmasta elintarviketeollisuus on yksi herkimpiä ja haavoittuvaisimpia aloja, joihin vaikuttavat erilaiset selkkaukset kuten lintuinfluenssa. Selkkausten jälkeenkin on tärkeää, että yritys pystyy ylläpitämään luottamuksen kuluttajiin. Vastuullisuuden toimintona elintarviketeollisuudessa on esimerkiksi elintarvikkeen jäljiteltävyys raaka-ainehankinnasta valmiiseen tuotteeseen asti (Wognum, Bremmers, Trienekens, van der Vorst & Bloemhof 2011; Harmaala & Jallinoja 2012, 240). Suomalaisen elintarviketeollisuuden bruttoarvo on ollut lasusuuntainen, mutta se työllistää edelleen 1900 toimipaikassa noin 33 000 työntekijää ja epäsuorasti 300 000 työntekijää. Vallitsevan poliittisen tilanteen myötä elintarvikeala on murroksessa. Suomen tärkein vientimaa, elintarvikkeiden osalta, on Venäjä, jonne vienti on reilu neljäsosa kaikesta elintarvikeviennistä. Vallitsevan poliittisen tilanteen myötä Venäjän federaation hallitus on asetuksellaan tehnyt elintarvikkeiden, maataloustuotteiden ja raaka-aineiden tuontikiellon, jonka on määrä kestä ainakin vuoden 2016 elokuuhun asti. (Hyrylä 2014; Hyrylä 2012, RU 2015/625.)

Opinnäytetyön tutkimuskohteena on neljä päivittäistavarakauppaketjua, joilla on huomattava tai suurin markkinaosuus toimialansa toimialueellaan. Tutkimuksessa on mukana Suomen kaksi suurinta päivittäistavarakauppaketjua, Kesko ja SOK (myöh. SOK). Ketjujen markkinaosuudet olivat vuonna 2011 yhteensä noin 80 prosenttia. SOK:n markkinaosuus on noussut vuoden 2011 45,2 prosentista vuoteen 2015 mennessä 45,7 prosentin markkinaosuuteen. Keskon markkinaosuus on laskenut 35,3 prosentista 33,1 prosenttiin vuosien 2011 ja 2015 välisenä aikana. Markkinaosuudet ovat huomattavia Suomen mittakaavassa. Suomessa kolmanneksi markkinaosuuksissa päivittäistavarakaupan alalla on noussut saksalaisketju Lidl, jonka markkinaosuudeksi on erilaisten arvioiden osalta arvioitu olevan 7,6–9,2 prosenttia. Keskon ja SOK:n vaikutusvaltaisuus suomalaisessa päivittäistavarakaupassa on merkittävä, koska niiden yhteenlaskettu markkinaosuus on huomattavan suuri. Vastuullinen toiminta suomalaisissa päivittäistavarakaupoissa pohjautuu pitkälti Keskon ja SOK:n vastuullisuusvalintoihin. Esimerkiksi televisio-ohjelma Kuningaskuluttaja paljasti, että SOK:n ja Keskon omien tuotemerkkien vaatevalmistus toteutetaan pitkälti alhaisten kustannusten maissa, jotka luokitellaan riskimaiksi. (Tamminen 2012; Salo 2015; Junttila 2015.)

Keskon ja SOK:n lisäksi tutkimukseen valikoituu kaksi yhdysvaltalaista päivittäistavarakaupan toimijaa. Molemmat yritykset on listattu maailman suurimpiin päivittäistavarakauppaketjuihin liikevaihdon perusteella. Yrityksistä Wal-Mart Stores Inc. (myöh. Wal-Mart) toimii Yhdysvaltojen lisäksi myös Aasiassa, Afrikassa, Isossa-Britanniassa, Etelä-Amerikassa, Keski-Amerikassa ja Pohjois-Amerikassa. Yritys on Yhdysvaltojen suurin yksityinen työnantaja. Se toimii myymälöiden lisäksi verkkokauppana, jossa on vierailijoita vuosittain noin 45 miljoonaa. Target Corporation (myöh. Target) on toiseksi suurin toimija alallaan Wal-Martin jälkeen. Yritys on keskittynyt Yhdysvaltojen ja Kanadan markkinoille. Target erottuu kilpailijoista myymälöillään, jotka ovat heidän oman kertoman mukaan puhtaita, tilavia ja kuluttajaystävällisiä. Wal-Mart-yrityksen tavoin myös Target toimii verkkokauppana, jossa kuluttajat voivat asioida mihin aikaan ja milloin tahansa. (Legair 2015; Wal-Mart Stores Inc 2015; Target Corporation 2015.)

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Teoriaosuuden tarkoitus on käsitellä tutkimuksessa käytettäviä keskeisiä seikkoja kuten GRI-organisaation toimintaa ja sen luomia raportointiohjeistoja. Keskeisten seikkojen käsittelyä pohjustavat yritys vastuun peruskäsitteet, yritys vastuuraportoinnin lähtökohdat ja toimintaperiaatteet. Tutkittavana toimialana on elintarvikeala, jonka tämän hetkisistä tutkimuksista, elintarvikeketjun vastuullisuuden ulottuvuuksista sekä suomalaisen elintarviketeollisuuden nykytilasta koostuu teoriaosuuden toinen luku. Teoriaosuuden on tarkoitus lisätä ymmärrystä empiirisestä osuudesta.

Empiirisen osion tarkoituksena on selvittää, millaisia muutoksia elintarvikealan yritysten yritys vastuuraporteissa tapahtuu, kun G3.1-raportointiohjeistosta siirrytään G4-raportointiohjeistoon. Oletuksena on, että elintarvikealalla toimiva yritys on käyttänyt aiemmin G3.1-raportointiohjeistoa ja on siirtynyt uuteen G4-raportointiohjeistoon. G4-raportointiohjeisto ilmestyi vuoden 2013 toukokuussa ja suosituksena on, että viimeistään vuoden 2015 yritys vastuuraportti noudattaa uutta raportointiohjeistoa. (Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 106–111.)

1.3 Tutkimuksen rakenne

Opinnäytetyö rakentuu seitsemästä pääluvusta, joista ensimmäinen on johdanto. Teoriaosuus on jaettu kolmeen päälukuun, jotka pohjustavat ja auttavat ymmärtämään tutkimusta. Ensimmäinen teorialuku kertoo kattavasti yritys vastuusta ja sen raportoinnin periaatteista. Luvussa esitellään erilaisia tapoja toteuttaa yritys vastuuraportointia. Toisessa teorialuvussa yhdistetään yritys vastuullisuus elintarviketeollisuuteen, jossa vastuullisesti toimiminen on ensisijaisen tärkeää. Elintarviketeollisuuden toiminnot ja vastuullisuuden osa-alueet esitellään toisessa luvussa. Kolmannessa teorialuvussa perehdytään kattavammin GRI-organisaation luomaan GRI-raportointiohjeistoon ja erityisesti sen kahteen viimeiseen raportointiohjeistoon, G3.1 ja G4.

Teoriaosuuksien jälkeen opinnäytetyössä kerrotaan tutkimuksen toteutuksesta ja tuloksista. Tutkimuksen toteutuksessa perustellaan kohdeorganisaatioiden valinnat

ja tutkimuksen rajaukset tarkemmin. Toteutuksessa käydään läpi tutkimuksessa käytettävää tutkimusmenetelmää ja aineiston keruun toteutusta. Tutkimuksen tuloksissa kerrotaan keskeisimmät havainnot, jotka saadaan edellisen luvun sisältämien kriteerien ja toimintatapojen pohjalta.

Viimeisessä luvussa kerrotaan keskeisiä johtopäätöksiä, joissa analysoidaan teoriaosuuksien antamaa teoriapohjaa saatuihin tutkimustuloksiin. Luvussa arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja pohditaan jatkotutkimusehdotuksia. Lopuksi arvioidaan opinnäytetyöprosessin toteutusta.

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Vastuullisuus on verrattain uusi asia. Yritykset ovat alkaneet tehdä toiminnoistaan yritysvastuuraportteja vasta 1990-luvulta lähtien. Vastuullisuus on erityisesti elintarviketeollisuudessa tärkeä. Elintarviketeollisuus on kokenut monia kuuluisia selkkauksia kuten lintuinfluenssa ja klassinen sikainfluenssa, jotka ovat lisänneet kuluttajien varovaisuutta. (Adams 2015; Wognum, Bremmers, Trienekens, van der Vorst & Bloemhof 2011.)

Vastuullisuudesta keskusteleminen yleistyy, mutta tutkijoiden mukaan yritys vastuuseen liittyvät keskustelut ja käytänteet eroavat toisistaan. Yritysraportoinnissa vedotaan kahteen eri teoriaan, legitimaatioteoriaan ja signaalointiteoriaan. Teoriat tuottavat ristiriitaisia tuloksia koskien merkitystä ja tietojen painotuksia. Tutkijoiden tavoitteena on esittää rikkaampaa ja monivivahteisempaa teoreettista kehystä, jota olisi mahdollisuus käyttää jo työilmapiiriin juurtuneeseen tekopyhyyteen. Keskeisimpinä tuloksina tutkijat kyseenalaistavat työilmapiiriin juurtuneen tekopyhyyden sekä järjestellyn julkisivun tuoman edun että hyödyllisyyden yrityksille. Tutkijat toteavat, että yritykset eivät välttämättä tietoisesti valitse tekopyhyyttä vaan se arkipäiväistyy huomaamatta yrityksessä. Tutkijoiden mukaan sidosryhmien erilaiset vaatimukset saattavat johtaa yritysjohtajia tukeutumaan erilaisiin yritys vastuun luomiin ristiriitaisiin elementteihin. Turvautumalla ristiriitaisiin elementteihin yritysjohtajat valitsevat tekopyhyyden väylän, mutta sen turvin he saavat sidosryhmien ristiriitaiset toiveet hallintaan. Käytäntöjen avulla yrityksen julkisivujen luominen voidaan jakaa kolmeen julkisivuun seuraavasti: ra-

tionaaliseen, progressiiviseen ja maineeseen keskittyvään julkisivuun. Rationaalisessa julkisivussa keskitytään yrityksen taloudelliseen puoleen, progressiivisessa julkisivussa keskitytään uuteen teknologiaan ja maineeseen keskittyvässä julkisivussa keskitytään haavoittuvaan ympäristöön ja yhteiskuntaan. Tutkimus on ensimmäinen, jossa tutkitaan juurtunutta tekopyhyyttä ja yritysten julkisivuja kuten mitä tahansa aineellisia kustannuksia osana yritysvastuuraportointia. (Cho, Laine, Roberts & Rodrigue 2015.)

Barkemeyer, Comyns, Figge ja Napolitano (2014) tutkivat yritysvastuuraporttien antamaa kuvaa kestävän kehityksen toiminnasta yrityksissä. Aineistoa oli kerätty kymmenen vuoden ajalta eri yrityksistä. Tarkastelussa olivat mukana suuret kansainväliset yritykset kuten BMW, British Petrol, Rio Tinto ja Shell. Aineistoina on käytetty toimitusjohtajien lausuntoja, yritysvastuuraportteja ja yritysten taloudellisia raportteja. Tutkimusten mukaisesti yritysvastuuraportointi tuottaa yrityksen johdolle tarkkaa tietoa. Yritysvastuusta raportointi kertoo nykyisellään yhä ammattimaisemmin ja standardien mukaisesti yritysten vastuullisesta liiketoimestaan. Vastuullisuusraportoinnista saadaan tasapainoinen ja realistinen esitys yritysten kestävän kehityksen toiminnasta. (Barkemeyer, Comyns, Figge ja Napolitano 2014.)

Bonsón & Bednárová (2015) tutkivat yritysvastuuraportointia Euroopan alueella. Tutkimuksessa ei ole rajattu toimialaa, mutta tutkimus on kohdistettu erityisesti yrityksiin, jotka raportoivat GRI- ja International Integrated Reporting Council (myöh.IIRC) -raportointiohjeistoiden mukaisesti. Tutkimuksen keskeisimpinä tuloksina on yritysvastuuraportointi yleistymisen, koska sidosryhmät ovat kiinnostuneempia yritysten vastuullisuudesta. (Bonsón & Bednárová 2015.)

Adams (2015) on tutkinut integroitua raportointia ja raportoinnin vaikutuksia muuttaa yritysten ajatustapaa yritysvastuusta ja mahdollisesti liittää yritysvastuuraportointi osaksi strategista suunnittelua ja päätöksentekoa. Tutkimus tukee käsitystä, että vapaaehtoisena toimenä integroidusta raportoinnista on hyötyä organisaatiolle sekä sidosryhmille. Raportointi ei ole kirjanpidollisesti kehittynyt kuitenkaan riittävästi. IIRC-ohjeistolla on vähäinen vaikutus käytännössä raportointiin. IIRC myötä yritykset ovat lisänneet avoimuuttaan esimerkiksi vuosira-

porteissaan kertoessaan riskeistään. Tutkija uskoo IIRC kehittyvän suuremmaksi kokonaisuudeksi. (Adams 2015.)

2 YRITYSVASTUURAPORTOINTI

Yritysvastuu on liitetty osaksi yritysten strategiaa ilmastonmuutoksen ja muiden laajojen ongelmien myötä. Vastuullisen toiminnan koetaan lisäävän yrityksen kilpailukykyä. Yrityksille on ilmennyt tarve informoida vastuullisesta toiminnastaan sidosryhmilleen kuten sijoittajilleen ja kuluttajilleen. Informointi on luontevaa tehdä raportoinnin muodossa, jolloin on mahdollisuus vertailla yrityksen vastuullista toimintaa edellisvuosiin verrattuna.

Yritysvastuuraportoinnista on tullut olennainen osa vastuullista toimintaa. Raportoinnin vapaaehtoisuus on tuottanut vertailtavuusongelman, koska yritysten ei ole pakollista toimia vastuullisesti ei ole myöskään yhtä ohjeistoa yritysvastuuraportin tekemiseen. Yritysvastuuraportointiin pätevät yleisten laskentatoimen teorioiden lisäksi eri organisaatioiden tekemät standardit ja ohjeistot. Näiden avulla yritysten yritysvastuullista toimintaa on mahdollista vertailla yritysten väleilläkin.

Yritysvastuuraportointia ei voida sekoittaa yritysten yleiseen kommunikointiin vastuullisuudesta. Yleisestä vastuullisuuskommunikoinnista poikkeava yritysvastuuraportointi on tarkoitushakuista, muodollista ja virallista. Yritysvastuuraporttien tarkoitukset vaihtelevat yritysten väleillä. (Schaltegger 2012.)

2.1 Keskeiset käsitteet

Tutkimuksen keskeisimpinä käsitteinä ovat yritysvastuu ja siitä raportointi. Yritysvastuuraportoinnin avulla yritykset ja muut organisaatiot pystyvät raportimaan yritysvastuullisesta toiminnastaan sidosryhmilleen. Kolmantena keskeisenä käsitteenä on GRI-organisaation luoma G4-raportointiohjeisto, joka toimii yhtenä mahdollisena ohjeistona yritysvastuuraportin tekijöille.

2.1.1 Yritysvastuu

Yritysvastuun kehittyminen voidaan jakaa kolmeen eri kehitysvaiheeseen. Ensimmäinen kehitysvaihe, teollistuminen on alkanut 1800-luvulla, jolloin kehittyi asutusalueet, joissa oli puutteelliset olot. Tehtaiden omistajien tehtäväksi tuli huolehtia tehtaidensa lisäksi työntekijöistään ja heidän perheistään. Asutusalueille ra-

kennettiin muun muassa kirkkoja ja kouluja. Tiheä asutus tuotti lähiseudulle saastuneen ympäristön, jota ei tieteellisesti ollut tutkittu. Ymmärrys ympäristöasioista oli vähäistä ja uudenlainen rikastumismuoto houkutteli. Toisen maailmansodan jälkeen solmittiin ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, jonka myötä ihmiset saivat oikeuden esimerkiksi omistaa omaisuutta. Hyvinvointiyhteiskunnan luominen alkoi ja esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeitä perustettiin. Ihmis- ja ympäristöjärjestöt (esimerkiksi Greenpeace, Amnesty International) on myös perustettu kansainvälisen kaupan aikana. Tällä hetkellä eletään taloudellisen globalisaation vaihetta, jossa pääoman, tuotteiden ja työvoiman vapaata liikkuvuutta eri valtioiden välillä pyritään joustavoittamaan. Merkittävimmät vapaata liikkuvuutta edistävät sopimukset ovat sopimus Euroopan unionista ja Schengen-sopimus. Nykyään yritys vastuulla yritykset luovat yhteiskuntaa, jossa taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset intressit ovat tasapainossa. (Harmaala & Jallinoja 2012, 24–27; Székely & Knirsch 2005.)

Yritysvastuu jaetaan taloudellisiin, sosiaalisiin ja ekologisiin vastuisiin. Taloudelliseen vastuuseen kuuluvat kaikki yrityksen taloudelliset toiminnot kuten kannattavuus, palkat, osingot ja yhteiskunnalliset vaikutukset työllisyyteen. Tavoitteena on taloudellisen suorituskyvyn takaaminen pitkällä aikavälillä ja taloudellisen hyvinvoinnin luominen ympäröivään yhteiskuntaan. Tutkimuksen kautta on todettu, että yritysten seurantajärjestelmät on kohdistettu seuraamaan yritysvastuun taloudellista vastuuta (Epstein & kumpp. 2015). Sosiaalinen vastuu on mahdollista jakaa neljään kokonaisuuteen: henkilöstöön, tuotteisiin, yhteiskuntaan ja yhteistyökumppaneihin. Henkilöstössä yritysten on huolehdittava työntekijöiden turvallisuudesta, koulutuksesta ja kannustinjärjestelmästä. Tuotteissa yritysten on huolehdittava tuotevastuusta ja -turvallisuudesta. Yhteiskunnallisesti on otettava huomioon maahanmuuttajien työllistämistä, nuorisotyöllisyyttä ja oppisopimuksia käsittelevät kysymykset. Yhteistyökumppaneiden kanssa on huomioitava välilliset vastuut. Ekologisessa eli ympäristö vastuussa on tavoitteena yritysten toimintatapojen suotuisuus ympäristölle. Sen suojelemiseen lukeutui alun perin päästöjen puhdistamista. Nykyään tavoitteena on seurata tuotteen koko elinkaaren ympäristöllisiä vaikutuksia. (Epstein, Buhovac & Yuthas 2015; Harmaala & Jallinoja 2012, 16–22; Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 16–17.)

Carriga & Melén (2004) mukaisesti yritysvastuu voidaan jakaa neljään eri teoriaan: instrumentaaliseen, poliittiseen, yhtenäistävään ja eettiseen. Kaikkia teorioita yhdistävät tuotto, poliittinen suoriutskyky, sosiaaliset vaatimukset ja eettiset arvot. Instrumentaalissa teoriassa yritysvastuu nähdään strategisena työkaluna, jonka avulla saavutetaan yrityksen taloudellisia tavoitteita. Teorialla on pitkät perinteet. Poliittisessa teoriassa keskitytään vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön liiketoiminnan ja yhteiskunnan välillä. Yhtenäistävässä teoriassa sosiaaliset vaatimukset ovat pääosassa. Yritykseen vaikuttavat yhteiskunnan olemassa olo, jatkuvuus ja kasvaminen. Eettisten arvojen teoriassa eettiset arvot sementtoivat yrityksen ja yhteiskunnan välisen suhteen. Eettisesti oikeat periaatteet ja hyvä yhteiskunta ovat teoriassa tärkeimpiä asioita. (Carriga & Melé 2004.)

Valtioneuvoston mukaan yritysvastuu on rakennettu käsitykselle, jossa yritys ottaa vastuuta omista yhteiskunnallisista vaikutuksistaan. Yritysvastuussa yritys toteuttaa vastuullista toimintaa, joka ylittää lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Kansainvälisesti vertailtuna suomalainen lainsäädäntö yritysvastuun osalta on korkeatasoista. Suomi on sitoutunut muun muassa OECD:n ja Yhdistyneiden Kansakuntien antamiin ohjeistoihin. Tavoitteena on yritysten vapaaehtoinen yritysvastuun toteuttaminen. Yritysvastuu kehittyisi entisestään, jos yritykset tunnistaisivat yrityksen toiminnalle tärkeät sidosryhmät. Näiden kanssa yrityksen on mahdollista käydä vuoropuheluita, jotka ratkaisisivat yhteisiä ongelmia. Valtioneuvoston mukaisesti tulevaisuuden yritysvastuuseen vaikuttavat erityisesti globalisaatio, digitalisoituminen, väestön ikääntyminen, yhteiskuntavastuun merkityksen kasvu sekä köyhyys. (Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta 2012; Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritysvastuusta 2013.)

Yritysvastuuta ei voida käsitteenä pitää synonyymina yritysetiikalle. Yritysvastuuseen sisältyy esimerkiksi yhteiskunta, työpaikan moninaisuus, työturvallisuus, ihmisoikeudet ja ympäristö. Yritysvastuussa on kyse liiketoiminnan vastuullisuudesta. Toteuttaessaan yritysvastuuta yritykset sitoutuvat ottamaan huomioon yritysvastuulliset arvot päivittäisissä liiketoiminnoissaan. Irralliset hyväntekeväisyyspaukukset tai muut vastaavat ekologisesti tai sosiaalisesti hyvät teot eivät ole

yritysvastuun toteuttamista. Toiminnot, jotka kuuluvat yritysvastuuseen, eivät ole lainsäädäntöön kirjattuja. (Maloni & Brown 2006; Juutinen & Steiner 2010, 22.)

2.1.2 Yritysvastuuraportointi

Yritysvastuun ei voida katsoa kuuluvan vain tilitoimistoille ja ammattiryhmille. Yritysvastuuraportoinnissa on huomioitava myös muut ryhmät, koska ammattiryhmät eivät ole ainoat, joita yritysvastuu koskettaa. Yritysvastuuraportoinnissa sosiaaliset ja ympäristölliset osa-alueet parantavat yrityksen läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta. Läpinäkyvyys on entistä eksplisiittisempää, kun yrityksellä on mahdollisuus raportoida sisäisistä toiminnoistaan yritysvastuuraportin avulla. (Adams 2015; Arjaliés & Mundy 2013.)

Yritysvastuuraportointia toteutetaan yrityksissä yhtenä liiketoiminnan osa-alueena. Raportointi voidaan jakaa kolmeen osioon: taloudelliseen, ympäristölliseen ja sosiaaliseen, jota kutsutaan termillä ”triple bottom line.” Yritysvastuun laajin raportointimuoto on raportoida jokainen osa-alue. Yritysvastuuraportointi on mahdollista tehdä suppeammin, jolloin yritys ei raportoi kaikista ”triple bottom line”-periaatteen osioista. (Juutinen & Steiner 2010, 197–201.) Suomen lainsäädäntö ei velvoita yrityksiä toteuttamaan yritysvastuuta. Ei ole yhtä raportointikaavaa, jolla yritysten vastuullisuuden toteuttamista pystyttäisiin vertailemaan. Esimerkiksi sisustustavarataloketju Ikealla on omat sertifikaatit, joiden mukaisesti yritys toimii. Yksi tällainen sertifikaatti on better cotton, jossa pyritään käyttämään vähemmän vettä ja lannoitetta puuvillan tuotannossa. (Sinisalo, Gebra, Ilola & Holmberg 2013.)

Mäkelä (2013) on tutkimuksessaan käyttänyt 25 suurimman suomalaisen yrityksen yritysvastuuraportteja ja vuosikertomuksia. Mäkelän tavoitteena oli tarkastella yritysten toimintatapaa raportoida henkilöstöä. Tutkimuksessa on mahdollista saada esille myös tuloksia yritysten sosiaalisista asioista raportointiin. Tutkimuksen tuloksen mukaan raportit luovat osittaisen kuvan henkilöstöstä. Yritykset kertovat henkilöstöstään vain lain vaatimat tiedot, jonka vuoksi median tiedot ovat puutteelliset. Media ei ole kattavasti pystynyt uutisoimaan muun muassa suurten yritysten henkilöstöä koskevista rakenneuudistuksista tai irtisanomisista. Rapo-

teista oli havaittavissa henkilöstön ja yrityksen johdon välillä vallitseva kitka. Mäkelä löysi kaksi erilaista tapaa raportoida sosiaalisista asioista. Ensimmäisenä tapana olisi tehdä yrityksen vaikutusmahdollisuuksia näkyvämmäksi. Esimerkiksi sosiaalisista asioista raportoinnin toteuttaminen voi auttaa yhteiskuntaa näkemään uudenlaisella tavalla yrityksen. Toisena tapana vaihtoehtoisella kirjanpidolla nähdään potentiaalia, jos se toteutetaan ei-yrityskeskisessä kontekstissa. Tulokset saattavat edistää sosiaalisista asioista raportoinnin kehittämistä. (Mäkelä 2013.)

2.2 Laskentatoimen yleisesti käytetyt teoriat

Laskentatoimen neljä yleisesti käytettyä teoriaa ovat tilivelvollisuusteoria, legitimaatioteoria, sidosryhmäteoria ja poliittis-taloudellinen laskentatoimen teoria. Laskentatoimi tuottaa, muun muassa kyseisten teorioiden avulla, informaatiota useista eri lähtökohdista yrityksen toteutuneista tuloksista. Laskentatoimen teorioita on mahdollista soveltaa yritysvastuuraportointiin. Gray, Kouhy & Lavers (1995) pitää tärkeänä, että laskentatoimen teorioita ei käsitetä keskenään kilpailevina teorioina.

2.2.1 Tilivelvollisuusteoria

Tilivelvollisuudessa tilivelvollinen velvoitetaan pitämään tiliä vastualueestaan. Tilivelvollinen velvoitetaan tekemään toimia, raportoimaan niistä ja antamaan tietoja päämiehelleen. Tilivelvollisuudessa määritetään kahden osapuolen suhdetta, joka esitetään agenttimallin avulla. Agenttimallissa osapuolina ovat päämies ja alainen, joiden välillä on sopimus. Yleisessä agenttimallissa osapuolina ovat yrityksen johto ja omistajat. Sopimuksessa määritetään oikeudet, velvollisuudet sekä alaisen kannusteet ja sanktiot. Ilman sopimusta tilivelvollisuutta ei synny. (Gray, Owen & Adams 1996, 38; Mätäsaho & Niskala 1997, 78.)

Tilivelvollisuus onnistuu, jos sen neljä elementtiä toteutuu. Neljä elementtiä ovat laskentainformaation tuottaminen, todentaminen, julkaiseminen ja alaisen mahdollinen sanktiointi. Alaisen tehdessä elementit hyvin, tuo tilivelvollisuus hänen toimensa näkyviksi. (Perks 1993, 27–30.)

Ympäristövastuusta vastaavalle alaiselle tarvittaisiin lakisääteiset pakolliset raportointivelvollisuudet, jotta tilivelvollisuussuhde olisi tehokas. Pakollisuutta lähelle onkin edetty Euroopan unionin taholta. Euroopan unioni on hyväksynyt direktiivin, jonka mukaan suurten pörssiosakeyhtiöiden on pakollista kertoa vuosikertomuksissaan ympäristöllisistä ja sosiaalisista toimintalinjoista. Suurilla pörssiyrityksillä tarkoitetaan yrityksiä, joiden henkilöstön määrä on yli 500, liikevaihto on vähintään 40 miljoonaa euroa tai yrityksen tase on vähintään 20 miljoonaa euroa. Direktiivin on tarkoitus tulla voimaan viimeistään vuonna 2016, jolloin raportointivelvoite syntyy vuodesta 2017 alkaen. (Mätäsaho & Niskala 1997, 79; PE-CONS 47/14.)

Tilivelvollisuusteoriaan pohjautuvaa vastuullisuusraportointia on kritisoitu vain myönteisiä näkökantoja sisältäväksi raportiksi. Tilivelvollisuuden pohjalta raportoidaan hyvin näkyvät ulkoiset ja lakisääteiset asiat. Myönteisten asioiden raportoinnin suosimisella on nähty olevan yhteys yrityksen ulkoisen suhteiden johtamiseen, jota tehdään tilivelvollisuuden pohjalta. (Schaltegger 2012, 185–186.)

2.2.2 Legitimaatioteoria

Legitimaatioteoria tarkastelee yrityksen toimintaa suhteessa yhteiskunnan asettamiin normeihin. Teoriaa käytetään yleensä, kun yrityksellä ei ole pakollista raportointivelvollisuutta, mutta yritys hakee oikeutusta tai hyväksyntää toiminnalleen yhteiskunnan kautta. Legitimaation eli laillisuuden arviointi tapahtuu sidosryhmän ja yrityksen välillä. Molemmilla osapuolilla on arvot ja toiminta, joiden välinen legitimizeettikuilu on pidettävä mahdollisimman pienenä. Yrityksen pyrkiessä tasapainottamaan toimintaansa yhteiskunnallisten arvojen ja normien kanssa ja raporttoimaan toimiansa yhteiskunnallisesta vaikutuksesta syntyy legitimizeettikäsite. (Lämsä, Uusitalo & Lämsä 2005, 70; Gray, Kouhy & Lavers 1995, 54; Mätäsaho & Niskala 1997, 84.)

Legitimaatiota tavoittelevan yrityksen on mahdollista soveltaa neljää erilaista strategiaa ympäristöraportoinnissaan. Neljä erilaista strategiaa sisältävästä teoriasta on käytetty nimitystä neoklassinen legitimaatioteoria. Strategioita on mahdollista käyttää yhdessä tai erikseen riippuen ajasta ja asiasta. Ensimmäisenä strategiana

on yrityksen toimintatapojen muutoksista informointi, jossa yritys on tehnyt konkreettisia muutoksia toimintatapoihinsa. Ensimmäistä strategiaa voidaan käyttää tilanteessa, jossa legitimizeettikuilu on syntynyt. Toisessa strategiassa pyritään sidosryhmien käsitysten muuttamiseen ilman todellisia toimintatapojen muutoksia. Ympäristöraportoinnissa pyritään selkeyttämään toiminnan tarkoituksenmukaisuutta esimerkiksi faktatiedolla. Tällaista voidaan käyttää strategiana, kun on tapahtunut yrityksen ja sidosryhmän välillä jokin väärinkäsitys. Kolmannessa vaihtoehdossa käytetään hyväksi manipulaatiota, jolloin tarkoituksena on saada sidosryhmien huomio pois jostain yrityksen kannalta epämieluisasta tapahtumasta. Raportoinnin pyrkimykset muuttaa sidosryhmien odotuksia on neljäs vaihtoehtoinen strategia. (Lindblom 1994.)

Hrasky (2012) on tutkimuksessaan päätenyt lopputulokseen, jossa legitimaatioteoriaa on käytetty usein linssinä selittämään ympäristöllisiä tiedonantoja. Legitimaation keskeinen näkökulma on, että sosiaalisen sopimuksen konsepti on pidettävällä yrityksen ja sen sidosryhmien välillä. Sosiaalisessa sopimuksessa odotukset käsittävät, että yhteiskunnan sietokyky ja ympäristölliset vaikutukset muuttuvat. Sosiaalinen sopimus sitoo yrityksen ja yhteiskunnan muutokseen. (Hrasky 2012.)

Toisenlaisesta legitimaatioteoriasta on käytetty nimitystä klassinen legitimaatioteoria, jossa arvioidaan seikkaperäisesti teemoja, jotka ovat hallitsevia ja legitimoituja yhteiskunnassa. Teorian mukaisesti ympäristölaskentatoimen tehtävänä on ylläpitää yrityksen toimintatapojen legitimiyyttä korostamalla valittuja arvoja ja tavoitteita. Tällöin ympäristölaskentatoimi ei legitimoisi yrityksen toimintatapoja vaan sen päämääränä on heijastaa vallitsevaa yhteiskunnallista tilaa. (Richardson 1987, 352.)

2.2.3 Sidosryhmäteoria

Sidosryhmä on määrittelemätön ryhmä ihmisiä, joilla jokaisella on oma panos yritykseen. Ihmisellä tai laajemmalla sidosryhmällä on mahdollisuus esittää vaatimuksia yritykselle, jos he pystyvät osoittamaan oman panoksensa yritykselle. Sidosryhmillä on odotuksia, jotka on täytettävä, koska yrityksen menestyminen on usein sidoksissa sidosryhmien toimintaan. Yrityksen ja sidosryhmien välinen

kommunikointi on molemmin suuntaista. Yritykselle on sidosryhmiin kohdistuvaa vastuuvaikutusta ja sidosryhmillä on yritykseen kohdistuvaa valtavaikutusta. Ympäristölaskentatoimi on yrityksen ja sen sidosryhmien välistä vuorovaikutusta, jossa korostetaan sidosryhmien koalitiota, jossa liiketoiminnan menestys riippuu sidosryhmistä. (Takala 2000, 6; Mätäsaho & Niskala 1997, 81.)

R. E. Freeman on luonut alkuperäisen sidosryhmäteorian. Freeman tutki yrityksen johtamista eettisistä ja moraalisisista lähtökohdista. Yrityksen tulisi tiedostaa sidosryhmiensä tarpeet, asema ja merkitys yritykselle. Yritys ei voisi ehdoin tahdoin loukata tai tuhota suhteitaan sidosryhmiinsä. Freemanin teorian ajatuksena on yrityksen toiminta eettisesti ja moraalisesti kestäväällä pohjalla, jolloin yritys tunnustaa sidosryhmiensä toimintojen tärkeyden oman toimintansa kannalta. (Viitala & Jylhä 2013, 370.)

Yrityksen voiton tavoittelu on tapahduttava eettisesti ja moraalisesti kestävin periaattein, jonka vuoksi yritysvastuu ei ole yrityksen taloudellisesta voitontavoittelusta erillinen asia. Vastakohtainen näkökanta on Suomessa tehdyssä tutkimuksessa, jossa suomalaiset yritysten ja sidosryhmien edustajat olivat yhtä mieltä, että taloudellinen vastuu ohjaa yrityksen vastuullisia toimia. Yritykset toteuttavat vastuullisia toimintatapoja, jos ne kokevat hyötyvänsä tapojen noudattamisesta myös itse. Vastuullisuuden toteuttamisella on koettu olevan hyötyeettinen kilpailukeino yrityksille. Vastuulliseen toteuttamisessa vaikuttavat sidosryhmien toiminta eikä eettiset periaatteet. (Carroll 2008, 42; Uimonen 2006, iii.)

2.2.4 Poliittistaloudellinen laskentatoimen teoria

Poliittis-taloudellisessa laskentatoimen teoriassa huomioidaan yrityksen ympärillä tapahtuva maailma, joka vaikuttaa yritykseen. Tällaisia osa-alueita ovat esimerkiksi taloudellinen, poliittinen ja institutionaalinen ympäristö. Teoriassa tutkitaan laskentatoimea osana poliittis-taloudellista ympäristöä ja sen vaikutuksia laskentatoimen käytäntöön. (Gray, Kouhy & Lavers 1995.)

Teorian mukaisesti yrityksen on mahdotonta tutkia mitään asiaa huomioimatta ympärillä olevaa maailmaa. Jokaista osa-aluetta on tutkittava toisistaan riippuvai-

sina kokonaisuuksina. Poliittis-taloudellinen laskentatoimen teoria lisääkin valta- ja ympäristön aspektin muihin esitettyihin teorioihin eli tilivelvollisuus-, legitimaatio- ja sidosryhmäteorioihin. Poliittis-taloudellinen laskentatoimen teoria voidaan nähdä kaikki teoriat yhdistävänä kehyksenä. (Gray, Kouhy & Lavers 1995, 52.)

Poliittis-taloudellinen laskentatoimen teoria on saanut osakseen kritiikkiäkin, jonka mukaan poliittis-taloudellisten laskentatoimen kaavojen avulla on mahdollista rajata yrityksen toimintatavoista negatiiviset vaikutukset yrityksen ulkopuolelle, jolloin on mahdollista legitimoida yritys vastuullisesti haitalliset toimintatavat. Yritykset ovat alkaneet painottamaan osakkeenomistajia tärkeimpänä sidosryhmänä, jolloin taloudellinen kannattavuus on asetettu muiden tavoitteiden yläpuolelle. Taloudellisen kannattavuuden nostamistilanteessa on unohdettu muut yritys vastuun osa-alueet kuten sosiaalinen ja ympäristöllinen vastuu. (Mäkelä 2012.)

2.3 Raportointiin vaikuttavat organisaatiot

Yritysvastuun raportointiin on pyritty saamaan standardeja, joiden avulla yritysten yritys vastuuraportoinneissa olisi säännönmukaisuuksia ja vertailu olisi mahdollista. Yleisiä organisaatioita, jotka ovat luoneet standardisointeja, ovat Yhdistyneet kansakunnat, GRI, OECD, IIRC, AccountAbility ja International Organization for Standardization. Eri organisaatioiden standardeja soveltamalla ovat myös Euroopan unioni ja Suomen valtio tehneet omia suosituksiaan.

2.3.1 Yhdistyneet kansakunnat

Yhdistyneet kansakunnat on perustettu vuonna 1945. Nykyään organisaatioon kuuluu 193 jäsenmaata. Yhdistyneiden kansakuntien toimintaa ohjaavat periaatteet, jotka on kirjattu organisaation perustamisasiakirjaan. Organisaation on mahdollista ryhtyä toimiin, jos se havaitsee ihmiskunnan kohdanneen jonkin ongelman esimerkiksi turvallisuuden horjumisen, ilmastonmuutoksen, terrorismin, humanitaarisen tai terveydellisen hätätilan, elintarviketuotannon häiriön tai muuta ongelmaa, jonka ihmiskunta voi kohdata. (United Nations 2015.)

Yhdistyneet kansakunnat ovat julkaisseet sopimuksia ja julkaisuja, jotka liittyvät yritysten yritysvastuuseen. Yhdistyneet kansakunnat julkaisivat vuonna 1948 yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistuksen. Julkaisu oli ensimmäinen, jolla pyrittiin kattamaan jokaiselle ihmiselle yhtäläisesti kuuluvat oikeudet. Julistus ei ole valtioiden välinen julistus, se on kansainvälisen organisaation julistus, joka on toiminut pohjana esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimukselle. Julistuksessa on korostettu yhdenvertaisuuden periaatetta, kansalaisoikeuksia esimerkiksi oikeutta elämään ja vapauteen sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. Sosiaalisia oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus työajan järkevään rajoittamiseen ja määräaikaisiin palkallisiin lomiin. Yritysvastuuraportoinnissa kiinnitetään sosiaalisessa ulottuvuudessa huomiota etenkin yrityksen henkilöstön hyvinvointiin, mutta myös alihankkijoiden henkilöstön työoloihin ja muuhun hyvinvointiin. (United Nations 1948; Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 39–40; Harmaala & Jallinoja 2012, 20.)

Työelämään sovellettavia ihmisoikeuksia on tarkennettu ja listattu Yhdistyneiden kansakuntien toimesta ensimmäisen kerran vuonna 2008. Yhdistyneiden kansakuntien luomassa viitekehyksessä on ihmisoikeudet jaettu kolmelle periaatteelle. Periaatteista ensimmäinen ja kolmas käsittelee valtion velvollisuuksia. Ensimmäisessä periaatteessa valtio sitoutetaan suojelemaan kansalaisiaan kolmansien osapuolten aiheuttamilta ihmisoikeusloukkauksilta. Valtion velvollisuudet täyttyvät lainsäädännön ja oikeustoimen kautta. Kolmannessa periaatteessa valtion velvollisuutena on mahdollistaa ihmisoikeusloukattujen kansalaisten pääsy laajan ja monipuolisen oikaisukeinojen pariin. Toisena periaatteena luodaan vastuuta kolmansille osapuolille eli yrityksille, joiden vastuulla on kunnioittaa ihmisoikeuksia. Kolmansilla osapuolilla vastuu tarkoittaa prosessia, jossa yritykset esimerkiksi arvioivat ja tiedottavat ihmisoikeuksien toteutumista työympäristössään. (United Nations 2008.)

Työelämä on jatkuvassa muutospaineessa, koska maailma globalisoituu. Muutospainetta tasaamaan ovat Yhdistyneet kansakunnat luoneet oman organisaation Kansainvälisen työjärjestön (myöh. ILO). Sen tehtävänä on luoda kansainvälisesti hyväksytyjä työelämän sääntöjä, jotka minimalisoivat epätervettä kilpailua. ILO

on listannut tärkeimmät työelämän oikeudet, jotka ovat syrjinnän kieltä, järjestäytymisvapaus, pakkotyövoiman kieltä ja lapsityövoiman kieltä. ILO on tehnyt yleissopimuksia myös työllisyyspolitiikan, palkkojen, työaikojen, työterveyden, äitiyssuojelun ja alkuperäiskansojen osalta. (TEM 2005.)

Ihmisoikeuksien lisäksi Yhdistyneet kansakunnat ovat keskittyneet kestävän kehitykseen. Yksi merkittävimmistä asiakirjoista kestäväan kehitykseen liittyen tehtiin vuonna 1992 Rio de Janeirossa, jolloin hyväksyttiin Agenda 21-asiakirja. Agenda 21 on jaettu neljään osioon: sosiaaliset ja taloudelliset ulottuvuudet, nykyjohtamisen ja luonnonsuojelun kehittämisresurssit, pääryhmien roolien vahvistaminen ja täytöntöönpanokeinot. Asiakirjan täytöntöönpanokeinoissa on käyty läpi esimerkiksi yleisön tiedottamista ja kouluttamista, kestävän kehityksen tutkimista sekä kansallisia että kansainvälisiä mekanismeja ja yhteistyötä. Agenda 21-asiakirjan tavoitteena on esimerkiksi köyhyyden poistaminen ja ympäristönsuojelun edistäminen. Kestävää kehitystä huomioivasta yritystoiminnasta on Agenda 21-asiakirjassa oma osio. (United Nations 1992.)

Kestävän kehityksen edistämistä Yhdistyneet kansakunnat jatkoivat vuonna 2000 julkaisemalla asiakirjan, Millennium Development Goals. Asiakirjassa asetettiin kahdeksan tavoitetta, joiden tulisi täytyä viimeistään vuonna 2015. Tavoitteena on äärimmäisen nälän ja köyhyyden puolittaminen, peruskoulutuksen mahdollistaminen kaikille, tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen, lapsikuolleisuuden vähentäminen, odottavien äitien terveyden parantaminen, tautien vastainen taistelu kuten malarian, ympäristön kestävän kehityksen turvaaminen ja globaalikumppanuus kestävälle kehitykselle. Tavoitteita on tarkkailtu vuosi vuodelta. Vuoden 2014 raportissa todetaan, että on otettu suuria harppauksia eteenpäin. 2010-luvulla peruskoulun yleistyminen on nopeutunut ja kiintiöjärjestelmät ovat vauhdittaneet naisten aseman parantumista. Parannettavaa on edelleen esimerkiksi lapsikuolleisuuden vähentämisessä ja HIV-infektioiden vähentämisessä. (United Nations 2000b; United Nations 2014.)

Yhdistyneet kansakunnat ovat luoneet oman yritysvastuualoitteensa vuonna 2000 yritystoimijoille. Aloitteen pyrkimyksenä on koota Yhdistyneiden kansakuntien organisaatiosta, kansalaisjärjestöistä ja yrityksistä muodostuva verkosto, joka toi-

mii kestävän kansainvälisen talouden hyväksi. Global Compact -aloitteeseen on koottu osia Yhdistyneiden kansakuntien aiemmista aloitteista ja sopimuksista kuten ihmisoikeusjulistuksesta vuodelta 1948, ILO:n sopimuksista ja Millennium Development Goals-asiakirjasta. Global Compact -aloite sisältää kymmenen periaatetta, jotka keskittyvät ihmisoikeuksiin, työelämään, ympäristöön ja korruption vastaisuuteen. Yritykset raportoivat yritystoiminnastaan periaatekohtaisesti. Suomalaisista yrityksistä muun muassa Fazer Group raportoi yritysvastuustaan myös Global Compact -periaatteen mukaisesti. Raportissa on käyty periaatteittain yrityksen katsaus yhden vuoden tapahtumiin. (United Nations 2000a.; Fazer 2013; Fazer 2015.)

2.3.2 Global Reporting Initiative

GRI on perustettu vuonna 1997 Bostonissa, Yhdysvalloissa. Sen on perustanut kaksi voittoa tavoittelematonta organisaatiota the Coalition for Environmentally Responsible Economies ja the Tellus Institutes. Alkuperäisenä ohjeena oli tehdä vastuullisuutta laajemmin kuin vain ympäristöllisestä näkökulmasta. Ohjeiston seurauksena vastuullisuus laajennettiin koskemaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja hallinnollisesti. Nykyään GRI-organisaatio on yritysvastuullisuusraportoinnin johtava organisaatio maailmanlaajuisesti. (GRI 2015.)

Ensimmäinen virallinen GRI-raportointiohjeisto on julkaistu vuonna 2000. GRI 2-raportointiohjeisto julkistettiin vuonna 2002 Kestävän kehityksen konferenssissa Johannesburgissa. GRI 2-raportointiohjeistoa käyttivät jo maailmanlaajuisesti tunnetut ja toimialojensa suurimmat yritykset. Neljän vuoden palauteprosessin myötä kolmas ohjeisto julkistettiin vuonna 2006. Kolmannessa versiossa pyrittiin lisäämään käyttäjäystävällisyyttä ja raportoinnin olennaisuuden lisäämistä. Kolmannessa raportointiohjeistossa huomioitiin myös muut yritysvastuuraportointi-aloitteet kuten Yhdistyneiden kansakuntien Global Compact -aloite ja OECD:n ohjeisto monikansallisille yrityksille. GRI 3.1-raportointiohjeisto julkaistiin vuonna 2011, jolloin ohjeistoon oli lisätty tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia käsitteleviä tarkentavia kohtia. Viimeinen laajamittaisen päivitysprosessin tuloksena syntyi GRI 4-raportointiohjeisto, joka julkistettiin keväällä 2013. (Niskala, Pajunen & Tarna-Mani, 2013, 106–110.)

2.3.3 OECD

OECD on järjestö, jonka tarkoituksena on luoda taloudellista kehitystä ja yhteistyötä maailmanlaajuisesti. Järjestön jäseninä toimivat valtiot, jolloin maiden hallitukset käyvät tärkeimmät keskustelut. Keskeisimmät tavoitteet ovat taloudellisen kasvun, elintason nousun ja maailmankaupan edistäminen järjestön jäsenmaiden osalta. Suomi on OECD:n jäsenmaa. (OECD 2015.)

OECD julkaisee toimintaohjeistoja monikansallisille yrityksille. Toimintaohjeistot ovat suosituksia, jonka vuoksi ne eivät velvoita yrityksiä suoranaisesti. Viimeisin toimintaohjeisto on julkaistu vuonna 2011. Sen tarkoituksena on varmistaa yrityksen toiminnan olevan sopeutuva valtioiden harjoittamaan politiikkaan. Toimintaohjeisto on jaettu osioihin. Ensimmäisessä osiossa on yrityksille pakolliset asiat. Toisessa osiossa yrityksiä kannustetaan tekemään ohjeiston mukaisesti. Toimintaohjeiston ensimmäisenä periaatteena on edistää taloudellista, ekologista ja sosiaalista kehitystä. Muina aihealueina ovat muun muassa ympäristö, lahjonnan ja kirstysten torjunta ja verotus. (OECD 2011.)

2.3.4 The International Integrated Reporting Council

IIRC on kansainvälinen neuvosto, johon kuuluu edustajia muun muassa sääntelyviranomaisista, sijoittajista, yrityksistä ja kansalaisjärjestöistä. Neuvoston mukaan yritysvastuuraportoinnin seuraava edistysaskel on tiedottaminen arvon luojana. Neuvoston missiona on luoda integroitu raportointimalli, jota on mahdollista käyttää niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Neuvoston visiona on mahdollistaa yrityksen laajempien tavoitteiden kuten taloudellisen vakauden ja yritysvastuullisuuden raportointi yhdellä integroidulla raportilla. (IIRC 2015.)

Adams (2015) on tutkinut integroitua raportointia ja sen vaikutuksia muuttaa yritysten ajatustapaa yritysvastuusta ja mahdollisesti liittää yritysvastuuraportointi osaksi strategista suunnittelua ja päätöksentekoa. Tutkimus tukee käsitystä, että vapaaehtoisena toimenä integroidusta raportoinnista on hyötyä organisaatiolle ja sidosryhmille. Raportointi ei ole kirjanpidollisesti kehittynyt kuitenkaan riittävästi. Neuvostolla on vähäinen vaikutus käytännössä raportointiin. IIRC:n myötä yri-

tykset ovat lisänneet avoimuuttaan esimerkiksi vuosiraporteissaan kertoessaan riskeistään. Adams uskoo IIRC:n kehittyvän suuremmaksi kokonaisuudeksi. (Adams 2015.)

Flower (2015) on tehnyt kattavan analyysin keskeisistä IIRC-asiakirjoista. Analyysin mukaisesti nykyinen IIRC ei tue kestäväen kehityksen perusajatusta vaan se on vähentänyt kestäväen kehityksen merkitystä raportoinnissa. Nykyisen muotoiseen raportointiin on liitetty kapitalistinen ideologia. Kapitalismi ei kuitenkaan tarkoita suoranaisesti, että sosiaaliset ja ympäristölliset vastuut olisi unohdettu. Thomson (2015) on tehnyt kommentaarin Flowerin (2015) tutkimuksesta. Thomson näkee samoja ongelmia kuten Flowerkin. Thomsonin mukaan IIRC-ohjeistoa on tarpeellista kehittää syvällisemmällä ymmärryksellä kestäväen kehitystä silmällä pitäen niin poliittisella kuin tieteelliselläkin tasolla. Thomsonin kokee, ettei IIRC käytä kaikkea potentiaaliaan. Flower ja Thomson ovat yhtä mieltä siitä, että IIRC on valinnut vääränlaisen polun, jos neuvoston tavoitteena on rakentaa yhä kestävämpää tulevaisuutta. (Flower, 2015; Thomson, 2015.)

2.3.5 AccountAbility

AccountAbility tarjoaa innovatiivisia ratkaisuja yritys vastuun kaikkein kriittisiin haasteisiin. Se on toimialallaan johtaja maailmanlaajuisesti. Järjestö on toiminut vuodesta 1995 ja sen asiakkaina on niin yrityksiä, voittoa tavoittelemattomia järjestöjä kuin valtioiden hallituksiakin. Arvolupauksessaan järjestö kokoaa yhteen tutkimukset, tunnetut standardit ja strategiset neuvontapalvelut, joiden kokonaisuudesta syntyy käytännöllisiä ratkaisuja järjestön asiakkaille. (AccountAbility 2015.)

AccountAbility-instituutti on luonut periaatteet yritys vastuun kommunikoinnille. AA1000 AccountAbility Principles Standards tarkoituksena on tarjota yrityksille kansainvälisesti hyväksyttyjä ohjeistoja. Pääperiaatteina ovat sidosryhmien osallistaminen, olennaisen yhteiskuntavastuun määrittäminen ja sidosryhmien odotuksiin vastaaminen. Periaatteilla on koettu myös olevan vaikutusta yritys vastuuraportointiin. (Juutinen & Steiner 2010, 241–245; AccountAbility 2008.)

2.3.6 Euroopan unioni ja Suomen valtio

Euroopan unioni on pyrkinyt edistämään omalta osaltaan yritysvastuun toteutumista. Komissio julkaisi vuonna 2001 strategian kestävästä kehityksestä. Strategian myötä Euroopan unioni sitoutuu toiminnassaan huomioimaan sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset näkökohdat. Strategia korostaa myös muiden kuin Euroopan unionin roolia tärkeäksi ja kannustaakin yli 500 henkilöä työllistävien yritysten raportoimaan vuosikertomuksissaan taloudellisten tietojen lisäksi sosiaalisia sekä ympäristöllisiä tietojaan. (KOM / 2001 / 0264.)

Kestävän kehityksen strategian jatkeeksi Euroopan yhteisöjen komissio julkaisi Vihreän kirjan, jonka tarkoitus on edistää yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämistä. Vihreällä kirjalla pyrittiin herättämään keskustelua yritysten yritysvastuusta ja sen merkityksestä yhteiskunnalle. Vihreässä kirjassa kerrotaan yritysten yritysvastuusta, sen sisällöstä ja yritysvastuuraportoinnista. Euroopan unionin käyttämä terminologia on erilainen kuin yleisesti käytetty terminologia, jonka vuoksi sekaannusta voi aiheuttaa Euroopan unionin käyttämä termi sosiaalinen vastuu, joka tarkoittaa yleisesti käytetyssä terminologiassa yritysvastuu. (KOM / 2001 / 0366.)

Euroopan yhteisöjen komissio teki suosituksen ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskemisesta ja julkistamisesta yrityksen tilinpäätöksissä ja toimintakertomuksissa vuonna 2001. Suositus sisälsi ohjeistuksia jo voimassaoleviin tilinpäätösdirektiiveihin ja IAS-tilinpäätösstandardiin. Seuraavana vuonna Suomen valtion kirjanpitolautakunta antoi lausunnon Euroopan yhteisöjen komission suosituksesta. Kirjanpitolautakunnan mukaan suositus on hyvän kirjanpitotavan mukaista ja kirjaus-suositus edistää yritysten tilinpäätösten vertailua. Vuonna 2006 kirjanpitolautakunta julkaisi yleisohjeen ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskemisesta ja esittämisestä tilinpäätöksessä. Yleisohje koskee ainoastaan tilinpäätöksessä esitettävien ympäristöasioiden käsittelyä. Yleisohje on jaettu kolmeen osioon, jotka ovat ympäristöasioita koskevat periaatteet, ympäristöasioiden esittäminen ja ympäristöasioista annettavat lisätiedot tilinpäätöksen liitetiedoissa. Kaikkien kirjanpitovelvollisten on Suomessa sovellettava yleisohjetta ympäristöasioita kirjatessaan, las-

kiessaan ja esittäessään. Yleisohje on tehty kirjanpitovelvollisille avuksi säännösten tulkinnalle. (EC / 2001 / 0453; KILA 1675/2002; KILA 2006.)

Euroopan unioni pyrkii omalta osaltaan vaikuttamaan yritysvastuun edistämiseen Euroopan unionin alueella. Euroopan unionin mukaisesti yritysvastuu tarkoittaa, että yritykset sisällyttävät yritystoimintaansa ympäristölliset ja sosiaaliset tavoitteet vapaaehtoisesti ilman lainsäädännöllisiä pakotteita. Euroopan parlamentti julkaisi vuonna 2006 päätöslauselman yritysvastuusta. Päätöslauselmassaan Euroopan parlamentti on huomionnut kansainvälisesti tunnetut standardit kuten Yhdistyneiden kansakuntien Global Compact -aloitteen ja muut Yhdistyneiden kansakuntien tekemät ohjeistot, GRI G3-raportointiohjeiston, OECD:n luomat ohjeistot sekä kansainvälisten standardien lisäksi Euroopan unionin julkaisut yritysvastuuta. Euroopan unionin omista julkaisusta on erityisesti mainittu Vihreä kirja ja Kasvu ja työllisyyttä kumppanuuden myötä, jonka tavoitteena on tehdä Euroopasta esikuva. Euroopan parlamentin päätöslauselmassa todetaan, että yritysvastuu-terminä on edelleen epäselvä. Yritysten välillä voi olla suuriakin termin määritelmä eroja. Euroopan parlamentin mukaan yritysvastuu on saavuttanut keskusteluissa sellaisen pisteen, että yrityksissä on aika siirtyä prosesseista tuloksiin. Esimerkiksi yritysten tulisi keskittyä maailmanlaajuisen sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseen. Euroopan parlamentin mukaan monet yritykset ovatkin ottaneet sosiaalista vastuuta. Euroopan parlamentti toteaa, että yritysvastuuraportointi antaa rajalliset mahdollisuudet vertailtavuuteen ja riippumattomuuteen. Yksi syy yritysvastuuraporttien vertailukelvottomuuteen on yritysten erilaiset yritysvastuuraportoinnin tavat ja rajaukset. Euroopan unionin alueella sijaitsevien yritysten osalta yritysvastuuraportoinnin määrä on noussut vuodesta 1993, mutta nousu on hidastunut huomattavasti 2000-luvulla. (Euroopan unioni 2015; INI / 2006 / 2133; COM / 2006 / 0136; KOM / 2001 / 0366.)

Euroopan unioni luonut vuonna 2010 Eurooppa 2020-strategian, jonka tarkoituksena on edistää älykkyyttä, kestävyyttä ja osallistavuutta. Yritysvastuun osalta Eurooppa 2020-strategian osio kestävä kasvu on ajankohtainen. Euroopan unionin tavoitteena on edistää talouden kasvua resurssitehokkaammin, vihreämmin ja kilpailukykyisemmin. Strategian toteuttamista vauhdittamaan Euroopan unioni pe-

rusti seitsemän lippulaivahanketta, jotka velvoittavat sekä Euroopan unionia että sen jäsenmaita. Yhtenä lippulaivahankkeena on globalisaation aikakauden teollisuuspolitiikka. Lippulaivahankkeen tarkoituksena on tukea erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten liiketoimintaympäristöä ja maailmanlaajuiseen kilpailuun pystyvän teollisuusperustan kehittymistä kestäväällä tavalla. Lippulaivahankkeessa todetaan, että Euroopan markkinoilla on 500 miljoonaa kuluttajaa, 220 miljoonaa työntekijää ja 20 miljoonaa yrittäjää, jotka yhdessä luovat vahvan perustan kilpailukykyiselle Euroopalle. Maailman globalisoitumisen myötä eurooppalainen yritystoiminta on murroksessa, joka luo sekä haasteita että mahdollisuuksia. Lippulaivahankkeessa todetaan, että eurooppalaisen teollisuuspolitiikan keskiöön on asetettava yritysten kilpailukykyisyys ja vastuullisuus. (KOM / 2010 / 2020; COM / 2010 / 0614.)

Euroopan unioni on aiemmin linjannut, että yritysten yritysraportointi tulisi lähteä vapaaehtoisuudesta eikä siitä ole tarpeellista säädellä asetuksin tai direktiivien Euroopan unionin tasolta. Linjauksesta huolimatta Euroopan unionin neuvoston päätöksen mukaisesti vuoteen 2017 mennessä on suurten pörssiyhtiöiden ja muiden yleisen edun kannalta merkittävien yritysten raportoitava vastuullisuudestaan. Euroopan unionin päätöstä muuttaa yritysraportointi pakolliseksi osaksi yritysten toimintaa vauhdittavat todennäköisesti tilastot, joiden mukaan vain joka kymmenes Euroopan unionin alueella toimivista suuryrityksistä raportoi vastuullisuudestaan. Tavoitteena on, että yritykset raportoisivat oleellisista ja hyödyllisistä asioista. (Euroopan unioni 2015; PE-CONS 47/14.) Andersson (2014) toteaaakin, että yhtenä yritysraportoinnin kehittämisen prosesseista on kehittää olennaisuuksien tunnistamista ja mittaamista. Anderssonin mukaan yritysraportointi edistää avoimuutta ja seuraavana askeleena voisi olla raportoida vuosittain eri maissa tehdyt voitot, niistä maksetut verot sekä saadut julkiset tuet. (Andersson 2014.)

2.3.7 International Organization for Standardization

International Organization for Standardization (myöh. ISO) on valtioista riippumaton itsenäinen järjestö, joka tunnetaan myös maailman suurimpana vapaaehtoisten standardien kehittäjänä. Organisaatioon kuuluu 162 jäsenmaata, joilla on

kansalliset standardoimiselimet. Suomessa kansallisena standardoimiselimenä toimii Suomen Standardoimisliitto (myöh. SFS), joka on toiminut vuodesta 1924 lähtien. Suomen standardoimiselimessä työskentelee 50 työntekijää. (ISO 2015; SFS 2015.)

Organisaation tavoitteena on luoda standardeja, joiden avulla asiat toimivat. Standardeja on tehty yli 19 500 kappaletta, jotka kattavat lähes kaikki toimialat, joita maailmalla toimii. Toimialoja ovat muun muassa elintarviketurvallisuus, maatalous ja teknologiateollisuus. Organisaation mukaan se on tehnyt määritelmiä tuotteista, palveluista ja järjestelmistä, minkä myötä pyritään varmistamaan laatu, turvallisuus ja tehokkuus. Standardit ovat avainasemassa kansainvälisessä kaupassa. (ISO 2015.)

SFS:n jäseniä ovat elinkeinoelämän järjestöt ja Suomen valtio. SFS:n tehtävänä on laatia SFS-standardeja ja vahvistaa, julkistaa ja tiedottaa standardeista. SFS-standardit perustuu kansainvälisiin tai eurooppalaisiin standardeihin eli ISO:n luomiin standardeihin tai ISO:n ja SFS:n välissä toimivaan eurooppalaiseen standardoimisjärjestön standardeihin. Eurooppalainen standardoimisjärjestö, European Committee for Standardization toimii Euroopan alueella. (SFS 2015.)

2.4 Raportoinnin yleisyys ja hyödyllisyys

Yritysvastuuraportointi on yleistynyt pienen ajan sisällä. Rahoitus- ja vakuutussektorilla toimivat yritykset tekevät maailmanlaajuisesti yleisimmin yritysvastuuraportin. Kaikista raporteista 25 prosenttia on rahoitus ja vakuutussektorilla toimivien yritysten. Toiseksi yleisimmin yritysvastuuraportin tekivät öljy- ja kaasektorilla toimivat yritykset. Kaikista raporteista 13 prosenttia on öljy- ja kaasektorin tekemiä. Yritysvastuuraportointien määrä on Suomessa noussut neljässä vuodessa 121 yrityksestä 164 yritykseen. (KPMG 2013; PricewaterhouseCoopers 2014.)

Yritysvastuun toteuttamisesta koetaan olevan hyötyä yrityksille. Yritysten johtoportaatit ovat huomioineet, että tuotteen myyntimenekkiin vaikuttavat myös tuotteen ulkopuolelle jäävät seikat. Tällaiset seikat ovat esimerkiksi arvion luominen

yrittäjien omistajille ja asiakkaille, osakkeen muutoksen huomaaminen aiemmin ja yrityksen imagon ja kilpailuaseman kohentaminen. Erityisenä huomiona ovat olleet yrityksen johdon hyötyminen yritysraportoinnista, sillä sen avulla johto on saanut tarkkaa tietoa yrityksestään. Yritysvastuun toteuttamiseen vaaditaan myös yritykseltä panostuksia kuten eettisen liiketoiminnan sisäistämistä.periaatteiltaan yritysraportti tukee yritystä vähentämään turhia riskejä, kasvattamaan materiaali- ja energiatehokkuutta ja kehittämään ympäristöystävällisiä tuotteita ja palveluita. (Székely & Knirsch 2005; Kuvaja & Malmelin, 2008; Maloni & Brown 2006; Barkemeyer, Comyns, Figge & Napolitano 2014.)

Schadewitz & Niskala (2010) ovat tutkineet miten kommunikointi yritysraporttien avulla vaikuttaa yrityksen arvoon. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet Suomessa listatut pörssiyritykset, jotka ovat tehneet yritysraportit GRI-raportointiohjeiston mukaisesti. Kohderyhmän yritysten markkina-arvoa on analysoitu yritysraporttien ja yleisen arvonmäärittämis mallin avulla. Yleisenä arvonmäärittämis mallina on käytetty ensisijaisesti Ohlsonin mallia. Tutkimuksen mukaisesti yritysraportit ovat osa yrityksen kommunikointityövälineitä, jolla pyritään vähentämään yrityksen johdon ja yrityksen sijoittajien välistä epäsymmetrisyyttä. Yritysraporttien avulla johtajien on mahdollista lisätä tietoa myös yrityksen osakekursseista. Yritysraportit voivat olla osana yrityksen vuosiraporttia. Toisena keskeisenä tuloksena on, että GRI-raportointiohjeiston mukaisesti tehdyt, yritysraportit tuottavat yritykselle myös markkina-arvoa. (Schadewitz & Niskala 2010.)

Suomalainen yritysraporttiverkosto FIBS on tehnyt kaksi yritysraporttutkimusta. Viimeisin yritysraporttutkimus on tehty vuonna 2014. Yritysraportointi oli 42 prosentilla yrityksistä vähentänyt kustannuksia. Vastuullisuus koettiin erittäin olennaiseksi yrityksen liiketoiminnan kannalta 71 prosentissa vastauksista ja 46 prosentille vastuullisuus oli lähtökohtana liiketoiminnalle. Suurimpina vastuullisuushaasteina yritykset ovat kokeneet toimitusketjun hallinnan ja vastuullisuusviestinnän. Tutkimuksena yhtenä keskeisenä tuloksena on, että vastuullisuuden merkitys ymmärretään, mutta sen taloudellista merkitystä ei tiedetä, koska konkreettisia taloudellisia tavoitteita ei ole vastuullisuusasioille asetettu. (FIBS 2014.)

Hassel, Nilsson & Nyquist (2005) ovat tutkineet ympäristöllisistä seikoista informoimisen vaikutuksia ruotsalaisten pörssiyhtiöiden markkina-arvoon. Tutkijoiden oletusarvona on, että ympäristötiedolla on vaikutusta arvoon, koska se vaikuttaa pörssiyhtiöiden tulevaisuuden tuotto-odotuksiin. Tutkimuksen keskeisimpinä tuloksina on, että ympäristövaikutusten ja yritysten markkina-arvon suhde on negatiivinen. Ajatus, että yrityksiä arvostetaan sen ympäristönäkökohtien perustella sijoittajien keskuudessa, ei ole tutkimuksen mukaan totta. Kustannuksista huolestunut ryhmä on argumentoinut, että yritysten suorittamat toimenpiteet, jotka vaikuttavat ympäristöön, ovat kalliita. Tämän vuoksi toimenpiteillä on negatiivinen vaikutus yrityksen tuotto-odotuksiin ja markkina-arvoon. Tutkimuksen tulokset eroavat Yhdysvalloissa tehdyistä tutkimuksista. Tutkimuksen tulos eroaa selkeästi myös Suomessa tehdystä Schadewitz & Niskalan (2010) tekemästä tutkimuksesta. Tutkijat kokevat, että tutkimuksia olisi hyvä jatkaa Euroopassa esimerkiksi vertailemalla eri valtioiden tuloksia. (Hassel, Nilsson & Nyquist 2005.)

Yritysvastuuraportointi jakaa mielipiteitä voimakkaastikin. Yritysvastuuraporttiin negatiivisesti suhtautuvat kokevat raportoinnin taloudellisesti ja ajallisesti kannattamattomana, kun kannattajat kokevat yritysvastuuraportoinnin tekevän yritykselle ”greenwash”-tyyppisen puhdistuksen, jossa voidaan liioitella ympäristöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksia. Yritysvastuuraportit nähdään usein vaikeasti ymmärrettävinä asiakirjoina. Yritysvastuuraportoinnin avulla yritysten on mahdollisuus luoda prosessi, jossa yritykset voivat kerätä ja analysoida tietoja ja arvioida niiden vaikutuksia pitkällä aikavälillä. (KPMG 2013.)

Yritysvastuuraporttien vertailtavuus ei ole yksiselitteistä. Yritysvastuuraportteja ei välttämättä kyetä vertailemaan, koska jokainen yritys ei käytä samoja standardoituja raportointiohjeistoja. Ongelmana on ollut myös standardoitujen raportointikäytäntöjen puute. Jokaisen yrityksen omat rajaukset aiheuttavat myös vertailukelpoisuuden hankaloittamista. (Harmaala & Jallinoja 2012, 223.)

2.5 Yritysvastuun johtaminen

Yritysvastuun johtamisessa on oltava mukana koko henkilöstö, jolloin yrityksen arvot, periaatteet ja tavoitteet toteutuvat. Henkilöstön johtamisessa käydään läpi

vastuullisuuden strategisuutta, jossa alimpana tasona on lainsäädännön ja hyvän käytännön noudattaminen. Aina alemman portaan toteuduttua on mahdollista keskittyä seuraavaan portaaseen. Seuraavana portaana on sidosryhmien odotuksiin vastaaminen, jossa huomioidaan kokonaisvaltaisesti eri sidosryhmät. Esimerkiksi osa sijoittajista ovat alkaneet arvioida yrityksiä eettisyyden perusteella. Portaista kolmannella askelmalla on yrityksen omaehtoinen vastuullisuus. Vastuullinen toiminta ei ole pakollista yrityksille. Jokaisen yrityksen on löydettävä toiminnalleen parhain ja sopivin tapa toimia vastuullisesti, mutta yhteiseksi piirteeksi voidaan määritellä esimerkiksi vastuullisuuden ulottaminen kaikille yrityksen osastoille ja koko henkilöstöön. Neljäntenä portaana on vastuullisuuden hyödyntäminen kilpailussa. Useat yritykset ovat pitäneet vastuullisuuden toteuttamista yhtenä kilpailutekijänä. (Viitala & Jylhä 2013, 354–357.)

Suomalaisille yrityksille tehdyssä kyselytutkimuksessa tutkittiin vastuullisen liiketoiminnan painopistealueita. Kysely lähetettiin 10 117 esimiesasemassa, johto- tai asiantuntijatehtävissä toimiville henkilöille. Vastausprosentti oli 10,3. Keskeisimpinä tuloksina olivat henkilöstön hyvinvoinnin, työterveyden ja työturvallisuuden merkitys toiseksi tärkeimpänä asiana yrityksen jokapäiväisessä toiminnassa. Henkilöstöä tärkeämmäksi vastuullisen liiketoiminnan osa-alueeksi luokiteltiin talousasiat. Henkilöt kokivat lainsäädännön muutokset olevan tärkein tuki päätöksenteossa, jossa käsitellään yrityksen vastuullisia toimia. (Pohjola 2012.)

Vastuulliseen johtamiseen kuuluu pitkälti yrityksestä viestiminen sidosryhmille. Julkisuudessa muokkautuu vastuulliset käsitykset yrityksestä, jotka ovat merkittäviä yrityksen toimintaedellytysten kannalta. Yritysviestinnän tutkijan Inger Jensenin mukaan julkisuus on keskusteluprosessi, joka tapahtuu ympäristössä, jossa on valtavasti ihmisverkostoja ja organisaatioita. Jensen jakaa julkisuuden kolmeen osioon: kirjalliseen, poliittiseen sekä legitimizeetin ja identiteetin julkisuuteen. Crnetin tekemän tutkimuksen mukaisesti yritykset eivät nähneet vastuullisten asioiden viestinnällä olevan merkitystä yrityksen liiketoiminnalle (Pohjola 2012.) (Kuvaja & Malmelin 2008, 31–32.)

Yritysvastuussa viestintään kuuluu symboleita ja mainintoja yrityksen vastuullisesta toiminnasta. Yritysvastuusta viestiminen lukeutuu julkisuuden legitimizeetin

ja identiteetin osa-alueeseen. Yritysidentiteetin tutkijan Tuula-Riitta Markkasen mukaan yrityksen todellisesta tilanteesta tulee samanaikaisesti kuvata yrityksen toiminta, henkilöstön käyttäytyminen ja viestintä. Jos jokin osa ei ole todellista, paljastuu tilanne jossain vaiheessa henkilöstön keskinäisessä vuorovaikutuksessa tai henkilöstön ja sidosryhmän keskinäisessä vuorovaikutustilanteessa. Yritysvastuun perimmäisessä tarkoituksessa on kyse luottamuksesta. Monet odottavat yrityksen toimivan aktiivisesti vastuullisuuden puolesta, jonka vuoksi yrityksen viestinnän on oltava todenmukaista. (Kuvaja & Malmelin 2008, 32–33.)

Epstein, Buhovac & Yuthas (2015) ovat tehneet tutkimuksen, jossa kohteena olivat neljä suurta yritystä Nike, Procter & Gamble, The Home Depot ja Nissan North America. Tavoitteena oli selvittää suurten yritysten mahdollisuuksista liittää yhteiskuntavastuun osa-alueet osaksi päivittäistä liiketoimintaa. Erityisenä osa-alueena oli selvittää, miten yritysten johtajat tekevät kompromisseja yhteiskuntavastuun eri osa-alueiden välillä eli taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöllisten osioiden välillä. Tutkimukset tehtiin haastatteluina. Keskeisimpinä tuloksina oli, että yritysten viralliset järjestelmät on kohdistettu seuraamaan yrityksen taloudellista kehitystä ja yrityksen tilannetta erityisesti taloudellisesta näkökulmasta. Kestävää liiketoimintaa kehitetään ja seurataan epävirallisissa järjestelmissä. Järjestelmien, jotka keskittyvät kestävään liiketoimintaan, koetaan innovoivan ja kehittävän uutta liiketoiminnallisesta näkökulmasta. Yritysten johtajat eivät näe järjestelmien välillä vastakkainasettelua tai vastaavaa ristiriitaa. (Epstein, Buhovac & Yuthas 2015.)

Yleisesti on tutkittu vähän yrityksen hallinnon valvontajärjestelmän roolia strategisessa prosessissa, jonka tarkoitus on tukea yrityksen toteuttamaa yritysvastuuta. Tutkimuksessa käytettiin ranskalaisia pörssiyhtiöitä, joiden kautta pystyttiin selvittämään yrityksen hallinnon valvontajärjestelmän roolia. Roolin selvittämisen lisäksi tutkimuksessa pyrittiin selvittämään yrityksen hallinnon valvontajärjestelmän potentiaalia edistää yhteiskunnallisesti laajempaa kestävä kehityksen ohjelmaa, jota käytettäisiin eri prosesseissa. Ohjelma voisi edistää esimerkiksi innovaatioiden ja raportoinnin tekemistä. Tuloksena on tutkimuksesta saatu, että yrityksen hallinnon valvontajärjestelmällä on rooli riskien hallinnan prosesseissa ja järjes-

telmä auttaa ymmärtämään yrityksen toimintatapoja, joiden avulla johtajat pystyvät tunnistamaan ja välttämään mahdolliset uhat. Yrityksen hallinnon valvontajärjestelmän potentiaalista löydettiin tutkimuksessa uudenlaisia tapoja, jotka tukevat yrityksen strategisten tavoitteiden saavuttamisessa. Tulokset kannustavat yritysten johtajia huomioimaan paremmin valvontajärjestelmän yritysvastuustrategian tavoitteiden toteuttamisessa. (Arjaliés & Mundy 2013.)

3 YRITYSVASTUU ELINTARVIKETEOLLISUUDESSA

Elintarviketeollisuudessa vastuullinen toiminta on erityisen tärkeää, koska elintarvikkeet ovat jokaiselle välttämättömiä kulutushyödykkeitä. Monet tutkijat ovat tutkineet keinoja, millä tavoin elintarvikealalla toimivat yritykset pystyisivät pitämään kuluttajien luottamuksen stabiilina erilaisten elintarviketeollisuutta horjuttaneiden selkkausten jälkeenkin. Tutkimuksia on tehty muun muassa valmisruokaan liitettävästä aika-lämpötilaintegraattorista (Koutsoumanis & Gougouli 2015).

Koutsoumanis & Gougouli (2015) ovat tutkineet aika-lämpötilaintegraattorin (myöh. TTI) menetelmiä ja minkälaisia etuja integraattorista on elintarviketurvallisuuden hallintajärjestelmässä. Tutkijoiden mukaan *Listeria Monocytogenes*-tapaus osoitti, että integraattorin soveltaminen valmisruoassa vähensi merkittävästi kuluttajien altistumista taudinaiheuttajille ja vähensi ruoan turvallisuusriskejä. TTI:n soveltaminen voi edesauttaa myyntiä. Elintarviketeollisuuden yritysten tulisi huomioida integraattorin soveltaminen riskienhallinnan kustannuksissa. Tutkijoiden mukaan kahden TTI:n yhdistäminen takaisi elintarviketurvallisuuden. Näkemyksessä yhdistetään integraattorit siten, että integraattori seuraa elintarvikkeen lämpötilaa varastointihetkestä kuluttajan ruoanlaittohetkeen asti. Tällöin tilanteessa, jossa elintarvike on joutunut väärään lämpötilaan, TTI ilmaisee kuluttajalle tehostetut ruoanlaittokeinot, joiden ansiosta elintarviketta on turvallista syödä vaikka tuote olisi altistunut väärään lämpötilaan. (Koutsoumanis & Gougouli 2015.)

Toisena tutkimuksen aiheena on ollut nykyisen tietotekniikan hyödyntäminen elintarvikealalla. Tietotekniikkaa olisi mahdollista hyödyntää muun muassa yhteistyössä eri elintarvikeketjun toimijoiden kanssa. Wognum, Bremmers, Trienekens, van der Vorst & Bloemhof (2011) ovat selvittäneet tutkimuksessaan mahdollisuuksia päivittää yritysten nykyisiä tietojärjestelmiä verkkoinstrumenttien avulla. Tuloksena olisi avoimuuden lisääminen kolme-P -mallin avulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää keinoja, joilla kuluttajien luottamus pystyttäisiin pitämään stabiilina elintarviketeollisuudessa olleiden selkkausten jälkeenkin. Tuloksen keinot avustavat elintarviketuotantoketjua läpinäkyvämpään ja kestä-

vämpään suuntaan. Tutkijoiden mukaan esimerkiksi sähköisen tietojenkäsittelyn tehokkuuden ja yhteistyön parantaminen hallituksen ja tuottajien kesken ovat keinoja edistää elintarvikkeiden tuotantoketjua. Tutkijat korostavat, että on muistettava innovoida uutta eikä kehittää aina jo olemassa olevaa. (Wognum, Bremmers, Trienekens, van der Vorst & Bloemhof 2011.)

Elintarvikkeiden yritysvastuussa korostuu elintarvikkeiden turvallisuus. Elintarvikealan toimijoiden on pystyttävä kertomaan koko elintarvikkeen toimintaketju ja pystyttävä jäljittelemään elintarvikkeen vaiheet raaka-ainehankinnasta alkaen. (Harmaala & Jallinoja 2012, 240.) Suomalaisen elintarvikeketjun vastuullisuus voidaan jaotella seitsemään vastuullisuuden osa-alueeseen, joita käsitellään luvussa 3.2. (Forsman-Hugg ym. 2012.)

3.1 Suomalainen elintarviketeollisuus

Suomalaisen elintarviketeollisuuden bruttoarvo on ollut laskussa ja vuoden 2013 ennakkotiedoissa arvo on laskenut miljardilla 10,6 miljardiin euroon. Bruttoarvosta voidaan mitata tosiasiallista tuotantoa. Bruttoarvo muodostuu, kun lasketaan yhteen toimitukset yrityksen muiden toimipisteiden käyttöön, valmisteverastojen muutos, valmistus omaan käyttöön ja liiketoiminnan muut tuotot. Osioiden yhteenlasketusta summasta vähennetään käyttöomaisuuden luovutusvoitot ja kauppatavaroiden hankinta. Suomalaisen elintarviketeollisuuden jalostusarvo laskee vuoden 2013 ennakkotietojen mukaan neljä prosenttia. Jalostusarvo on noin 2,5 miljardia. Jalostusarvolla voidaan selvittää toimipaikan arvonlisäyksen määrää, joka on tapahtunut varsinaisessa tuotantotoiminnassa. Arvo saadaan, kun vähennetään toiminnasta saaduista tuotoista toiminnasta aiheutuneet kulut. (Hyrylä 2014.)

Suomalaisten elintarvikkeiden takana työskentelee mittava koneisto. Suurimmat elintarviketeollisuuden alat olivat vuonna 2010 henkilöstön mukaisesti teurastus, lihanjalostus ja leipomotuotteiden valmistus. Vuonna 2010 tuotannon kokonaisbruttoarvon mukaisesti suurimmat elintarviketeollisuuden alat olivat teurastus ja lihanjalostus sekä meijerituotteet ja jäätelö. Elintarviketeollisuus työllistää noin 33 000 työntekijää 1900 toimipaikassa. Epäsuorasti elintarviketeollisuus työllistää

300 000 työntekijää erilaisissa vaiheissa ruokaketjua. Esimerkiksi kuljetusyritykset ja päivittäistavarakaupat ovat epäsuorasti työllistettyjä elintarviketeollisuuden myötä. (ETL 2012; ETL 2015; Hyrylä 2012.)

Suomalaiset päivittäistavarakaupat ovat olennainen osa elintarvikeketjua, koska kaupat järjestävät huomattavan osan elintarvikeketjun logistiikasta. Suomalaisille päivittäistavarakaupoille on ominaista ketjuuntumiset ja keskittämiset. Päivittäistavarakauppoja on Suomessa noin 3 300. Lukuun sisältyvät kauppa-autot ja kaiken kokoiset päivittäistavarakaupat. Suomessa on kaksi johtavaa päivittäistavarakauppaa, SOK:n johtama S-ryhmä ja Keskon hallinnoima K-ketju. Näiden yhteenlaskettu markkinaosuus Suomessa oli 80 prosenttia vuonna 2013. Lidl-kaupat ovat tulleet päivittäistavaramarkkinoille. Lidl-kauppojen osuus on ollut noususuuntainen ja vuonna 2014 Lidl-kauppojen markkinaosuus oli 9,2 prosenttia. Vuoteen 2014 SOK:n ja Keskon yhteenlaskettu markkinaosuus oli laskenut 2,2 prosenttia. (Hyrylä 2014; MMM 2010; PTY 2014.)

Päivittäistavarakaupoissa on 3 000–30 000 erilaista tuotetta, joista 80 prosenttia on elintarvikkeita. Kauppojen valikoimat ovat triplaantuneet viimeisen 20 vuoden aikana. Ominaista suomalaisille päivittäistavarakaupoille ovat ketjujen omat tuotemerkit. Omien merkkien avulla päivittäistavarakaupan on sujuvampaa seurata tuotteiden sosiaalisten ja ympäristöllisten näkökohtien toteutumista. Ketjut pystyvät myös vaikuttamaan tuotteen valmistusprosessiin ja muihin vaiheisiin. Kaupan omien merkkien määrä on noussut huomattavasti 2000-luvulla. Vuonna 2003 kaupan merkkien osuus päivittäistavaraostoista oli 8,1 prosenttia. Kaupan merkkien osuus on noussut 20 prosenttiin eli viidennekseen päivittäistavaraostoista vuoteen 2013 mennessä. Kansainvälisen kauppaketjun Lidlin ansiosta ovat monet suomalaiset päässeet myös myymään tuotteitaan ympäri Eurooppaa. Lidl toimii Suomen lisäksi lähes kaikissa Euroopan maissa. Suomalaisia tuotteita viedään jopa 19 eri eurooppalaiseen maahan. Päivittäistavarakauppojen omilla merkeillä ei koeta olevan pelkästään positiivisia vaikutuksia. Negatiivisina vaikutuksina koetaan esimerkiksi kuluttajille suunnatun informaation vähentyminen. (ETL 2005; Hyrylä 2014; Holtari 2014; Huhtakangas 2013.)

Elintarviketeollisuudessa kokonaisuudessaan liikkuva rahavirta on noin 24 miljardia. Päivittäistavarakauppojen yhteenlaskettu myynnin arvo oli 16,55 miljardia euroa vuonna 2013. Elintarvikkeiden kuluttajia ovat kaikki suomalaiset ja Suomessa asuvat reilu 5 miljoonaa henkilöä. Yksi suomalainen käyttää vuodessa ruokaostuksiinsa keskimäärin 2 200 euroa. Ruokaostuksiin käytetty rahamäärä on keskimääräisesti noin 12 prosenttia henkilön koko vuoden kulutusmenoista. Suomalainen maksaa verrattain paljon ruoastaan. Hintatason korkeutta on pyritty selvittämään tuloksetta, sillä elintarviketeollisuuden ja päivittäistavarakaupan katteet ja kuljetuskustannukset on salattu. Prosenttiosuudellinen määrä on samalla tasolla muiden Pohjoismaiden kanssa. (Kotilainen, Koski, Mankinen & Rantala, 2010.) Suomalaisen elintarviketeollisuuden tehtävänä on varmistaa ruoan saanti kaikille suomalaisille. Euroopan unionin jäsenmaana Suomi on osa Euroopan unionin ruokajärjestelmää ja siten entistä tiiviimmässä yhteydessä globaaleihin muutoksiin. (MMM 2010; Hyrylä 2014; Konttinen 2011, 9.)

Elintarviketeollisuutta on pidetty vakaana teollisuuden alana, mutta epävakaata poliittinen tilanne, kasvava sääntely ja lisääntynyt kilpailu ulkomaisten toimijoiden kanssa ovat heikentäneet elintarviketeollisuuden vakautta. Suomalaisten elintarviketeollisuuden vienti ei ole lisääntynyt 1,6 miljardista 2010-luvulla. Tärkein vientimaa on Venäjä, jonne vienti on 26,5 prosenttia koko Suomen viennistä. (Hyrylä 2012; Hyrylä 2014.) Epävakaata poliittinen tilanne on aiheuttanut ongelmia, joiden vuoksi elintarvikkeiden vienti ei onnistu Venäjälle. Epävakaa tilanteen myötä Venäjän federaation hallitus on asetuksellaan tehnyt elintarvikkeiden, maataloustuotteiden ja raaka-aineiden tuontikiellon, jonka on määrä kestä ainakin vuoden 2016 elokuuhun asti. (RU 2015/625.)

Globaaleilla markkinoilla on odotettavissa hinnan vaihteluita, johon vaikuttavat esimerkiksi kysynnän voimakas kasvu, sääoloista johtuvat satovaihtelut, talouskriisi ja öljyn hinta. Hintaheilahtelujen vuoksi on rakennettava uusia mekanismeja kuten riskinhallinta- ja markkinajärjestelyitä. Ongelmaa vähentäviä keinoja ovat esimerkiksi tuontien energiariippuvuuden vähentäminen, innovaatioiden tukeminen ja teknologian hyödyntäminen, esimerkiksi datamassojen analysoiminen. (MMM 2010; ETL 2005.)

3.2 Yritysvastuun pääpiirteet

Eri toimialojen hankintaketjuista on tehty yleisiä tutkimuksia. Elintarviketeollisuuden hankintaketju on erotettavissa muiden toimialojen hankintaketjuista sen koskettavuudella. Elintarvikeketjun toimivuus on välttämätöntä, koska se koskettaa kaikkia ihmisiä. Maailman globalisoituminen on aiheuttanut myös elintarvikealalla uudenlaisia vastuullisuuskysymyksiä. Ruoan tuotannon ja kulutuksen välinen etäisyys kasvaa, minkä vuoksi vastuullisuushaasteet lisääntyvät. Koskettavuuden vuoksi elintarviketeollisuuden yritysvastuu kiinnostaa ihmisiä enemmän ja enemmän. Elintarviketeollisuuden vastuu rakentuu nimenomaisesti sen valtaan yhteiskunnassa. Elintarviketeollisuudella on mahdollisuus vaikuttaa valtansa myötä markkinakehitykseen, talouteen ja politiikkaan. (Maloni & Brown 2006; Early 2002.)

Nykyiset toimintatavat eivät ole kestäviä, mitä osoittavat muun muassa monimuotoisuuden katoavuus, luonnonvarojen hupeneminen ja eriarvoisuuden lisääntyminen. Vastuullisen liiketoiminnan keskeisiin tavoitteisiin kuuluu kestävän kehityksen toteuttaminen, jolla pyritään tuomaan ratkaisuja ilmeneviin ongelmiin. Elintarviketeollisuuden vastuullisuuden osa-alueet on jaettu seitsemään eri osioon seuraavasti: ympäristöön, tuoteturvallisuuteen, ravitsemukseen, työhyvinvointiin, eläinten hyvinvointiin, paikalliseen hyvinvointiin ja talouteen. (Forsman-Hugg ym. 2012.)

Maloni & Brown (2006) on tutkimuksessaan jaotellut elintarviketeollisuuden vastuullisuuden osa-alueet kahdeksaan, jotka ovat osaltaan yhteneviä Forsman-Hugg ym. (2012) tekemän tutkimuksen kanssa. Täysin yhteneviä osioita olivat eläinten hyvinvointi ja ympäristö. Maloni & Brown olivat yhdistäneet Forsman-Hugg ym. muodostamista osa-alueista tuoteturvallisuuden ja ravitsemuksen terveys ja turvallisuus-osioksi, työhyvinvoinnin työvoimaksi ja ihmisoikeuksiksi ja paikallisuuden yhteisöksi. Kolmesta osiosta ei ole havaittavissa huomattavaa yhteneväisyyttä Forsman-Hugg ym. tekemään jaotteluun. Nämä osiot ovat bioteknologia, hankinta ja reilu kauppa. Eroavaisuudet voivat osiltaan selittyä sillä, että Forsman-Hugg ym. ovat tehneet tutkimuksen suomalaisen elintarviketeollisuuteen peilaten, kun

taas Maloni & Brown ovat keskittyneet elintarviketeollisuuden globaaliin tilanteeseen. (Maloni & Brown 2006; Forsman-Hugg ym. 2012.)

GRI julkaisi keväällä 2013 uusimman raportointiohjeistonsa, GRI G4-raportointiohjeiston. Sen lisäksi organisaatio julkaisi toimialakohtaisia ohjeistuksia raportointitavoista. Elintarvikealalle julkaistu ohjeisto on jaettu kolmeen perinteiseen osa-alueeseen ”triple bottom line” -periaatteen mukaisesti. Taloudellisissa ja ympäristöllisissä vastuissa on käytetty ainoastaan aspekteja. Taloudellisia aspekteja ovat esimerkiksi välilliset taloudelliset vaikutukset ja ympäristöllisiä esimerkiksi päästöt, jätteen määrä ja sisäinen valvonta. Sosiaalinen vastuullisuus on jaettu yhteisöön, ihmisoikeuksiin, tuotevastuullisuuteen, työelämän käytäntöihin ja työhyvinvointiin. (GRI 2013b.)

GRI:n luomassa ohjeistossa on kaikkia osa-alueita, joita Maloni & Brown (2006) ja Forsman-Hugg ym. (2012) ovat jaotelleet omissa tutkimuksissaan. GRI:n raportointiohjeisto on yleisempi kuin kahden muun tutkimusryhmän. Osasyyn yleisyyteen on pyrkimys tehdä raportointiohjeisto, joka sopii globaalisti kaikille elintarvikealan toimijoille. (GRI 2013b.)

3.2.1 Vastuu ympäristöstä

Elintarviketeollisuudessa ja elintarvikeketjussa ympäristövastuu on monihaarainen kokonaisuus. Ympäristövastuussa tulisi käsittää elintarvikeketjun välittömät ja välilliset vaikutukset ympäristöön. Elintarvikeketjun tulisi huomioida erityisesti ilmastonmuutoksen ehkäisy, vesistöjen rehevöitymisen ehkäisy, ympäristöpäästöjen minimoinnin ja ympäristöeettiset näkökulmat. Laaja-alaisemmin elintarvikeketjun ympäristövastuut voidaan jaotella panostuotantoon, maatalouteen, elintarvikejalostukseen, logistiikkaan sekä kaupan ja jätteiden kierrätykseen. Elintarviketeollisuutta koskettavat osa-alueista erityisesti panostuotanto, elintarvikejalostus ja jätteiden kierrätys. Suomessa elintarviketeollisuuden osuus koko elintarvikeketjun ympäristövaikutuksista on nollasta viiteen prosenttiin. Ympäristövastuun suurimmat vastuulliset ovat alkutuotannossa. Kotieläintuotepainotteisella maatalousalalla alkutuotannon merkitys ilmastonmuutokseen nähden on jopa 70 prosenttia. Kasvituotepainotteisen maatalousalan merkitys ei ole yhtä suuri, koska

vastaava osuus kasvituotepainotteisella on alle 50 prosenttia. (Forsman-Hugg ym. 2012; Kurppa, Saarinen, Pesonen & Sinkko 2009; Virtanen ym. 2009.)

Euroopan unioni on osaltaan pyrkinyt lisäämään ympäristövastuuta yrityksille. Vuonna 2004 säädetty direktiivi on luonut saastuttaja maksaa -periaatteen, jonka mukaan yrityksen on korvattava aiheuttamansa ympäristövahingot. Vesille, linnuille tai muille luontotyypeille aiheutuneet vahingot voidaan käsittää ympäristövahingoiksi. Tällaisiksi käsitetään myös vahingot, joiden vuoksi maaperän pilaantuminen aiheuttaa ihmisille terveydellisiä riskejä. (EY/2004/35)

Elintarviketeollisuusliiton (2005) mukaan ympäristövastuun tärkeimpiä tehtäviä ovat raaka-aine- ja materiaalihävikin vähentäminen. Forsman-Hugg ym. (2012) nostavat esiin myös luonnonvarojen tehokkaan ja säästävän käytön. Virtanen ym. (2009) huomioi edellisten seikkojen lisäksi tärkeäksi ympäristövastuulliseksi asiaksi kulttuurimaisemien hoidon sekä laatu- ja ympäristöjärjestelmät. Maloni & Brown (2006) ovat nostaneet esille globaaleja näkökohtia kuten kuljetusmatkat ja maatalouden käytännöt. Myös GRI (2013) nostaa esiin kansainvälisesti huolestuttavia ympäristövastuukysymyksiä kuten eksoottisten raaka-aineiden, muun muassa merenelävien, soijan ja palmuöljyn, vastuullisen käytön.

Aerts & Cormier (2009) ovat tutkineet vaikutuksia yrityksissä, kun yritykset ovat tehneet vuosikertomusten ja lehdistötiedotteiden ympäristövastuuosiot erillisen legitimaatiotyökalun avulla. Symbolisen hallinnollisen teorian mukaisesti yrityksen johdolta odotetaan kannattavuuden ohella analyysia yrityksen ympäristöllisestä suorituskyvystä. Tulosten mukaan ympäristölegitimiteetin merkitys on huomattava ja mittaristo vaikutti positiivisesti yrityksen ympäristöllisen suorituskyvyn raportointiin vuosikertomuksissa ja lehdistötiedotteissa. Aiemmissa mittaristoissa on ympäristöraportointia mitattu yhden viestintäkanavan avulla. Uudesta mittaristosta on pyritty luomaan työväline, joka huomioi yrityksen ympäristöllisestä suorituskyvystä raportoidut kaikki viestintäkanavat. Tutkijoiden mukaan mittariston yleistettävyyden ongelmia voi ilmetä, jos median ymmärrys ei riitä tietokantaan tai mittausten luotettavuudessa huomataan olevan parannettavaa. Yritysten ympäristötietojen mittaaminen on tutkimuksessa koettu haastavana. (Aerts & Cormier 2009.)

Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaisesti, suurimmat ympäristövahingot esiintyvät suomalaisessa elintarvikeketjussa vesien rehevöitymisenä ja ilmastonmuutoksena (Katajajuuri, Tuhkanen, & Voutilainen, 2005). Ympäristövastuuhankkeissa on karsittu pois merkittävä, mutta vaikeasti arvioitava ympäristön monimuotoisuus (Forsman-Hugg ym. 2012). Elintarvikeketjun toimijoille on laadittu raportointimalli, jonka myötä yritysten ympäristövastuun näkökohtia olisi mahdollista vertailla. Raportoinnissa ohjeistetaan yrityksiä raportoimaan merkittävimmistä ympäristövaikutuksistaan, analysoimaan ympäristösuorituskykyään ja asettamaan uusia ympäristövastuullisia tavoitteita. Raportointiohjeiston vetovastuulla oli aluksi Maaseutukeskusten liitto ProAgria ja myöhemmin vetovastuun on ottanut Elintarviketeollisuusliitto. (Vainikainen 2004.)

Raportointimallia on lähdetty kehittämään saatujen palautteiden perusteella. Palautteiden mukaisesti ei koettu, että raportointimallin laajeneminen olisi oleellista. Oleellisempaa olisi, että elintarvikeketjussa toimivat yritykset sopisivat keskinäisistä ympäristötunnusluvuista, jolloin olisi mahdollista saada suuntaa-antava luku koko elintarvikeketjun ympäristökuormituksesta. Ympäristövastuuta voitaisiin tarkentaa kuljetusten, pakkausten materiaalitehokkuuden ja kierrätettävyyden osalta. Raportointimallissa kehitetään myös energian seuranta esimerkiksi kylmäketjujen energiatietojen hallinnan osalta. Energian seurannan lisääminen raportointimalliin ei ole yksiselitteinen asia, koska tutkimusten avulla ei ole pystytty osoittamaan, että energian kulutuksella olisi välitöntä ympäristövaikutusta (Katajajuuri 2008). Elintarvikeketjun jätebiomassoissa ja sivuvirroissa piilee suuri potentiaali energian valmistamiseksi. Jätebiomassojen hyödyntämistä energiaksi on jo aloitettu valmistamaan. Suurin osa jätebiomassasta on peräisin maataloudesta. Esimerkiksi ravinnepotentiaalisin biomassa tulee karjanlannasta. Biomassasta saadaan valmistettua biokaasua, biodieseliä ja bioetanolia. (ETL 2005; Kahiluoto ym. 2009.)

Ympäristövastuuraportoinnissa tulisi yritysten asettaa itselleen lopullinen tavoite-taso, jossa olisi määriteltä valmistettavan tuotteen ympäristövaikutusten vähennystavoite. Yrityksen on mahdollista asettaa tavoite koko yrityksen toiminnan ympäristövaikutusten vähennykselle. Vähennystavoitteiden lisääminen yhdeksi

omaksi mittariksi on ristiriitainen, koska mittari on kuluttajille ymmärrettävä ja helposti luettava, mutta tuotteen koko elinkaaren kannalta vähennystavoitemittari on merkityksetön. (Forsman-Hugg ym. 2009; Katajajuuri 2008.)

3.2.2 Vastuu tuoteturvallisuudesta ja ravitsemuksesta

Elintarvikealan toimijoilta vaaditaan kokonaisvaltaista laadunhallintaa. Tuoteturvallisuuden varmistamiseksi elintarvikeketjut käyttävät lainsäädännön pakollisten valvontojen lisäksi omia laatu- ja turvallisuusjärjestelmiä, joiden ansiosta voidaan tuottaa turvallisia tuotteita kuluttajille. Elintarviketeollisuudessa tuoteturvallisuuteen kuuluvat kotimaisten ja tuontiraaka-aineiden laadun valmistus- ja jalostusprosessin hygienian ja laadun varmistaminen. Tuoteturvallisuuteen liitetään usein globaalisti tunnettuja tuoteturvallisuusongelmia kuten hullun lehmän tautia ja suu- ja sorkkatautia. (Forsman-Hugg ym. 2012; ETL 2005; Maloni & Brown 2006.)

Suomalainen lainsäädäntö on osaltaan pyrkinyt säätelemään tuoteturvallisuudesta suomalaisessa lainsäädännössä.

Elintarvikelain (13.1.2006/23) 3:20 mukaan 'Elintarvikealan toimijan on laadittava kirjallinen suunnitelma omavalvonnasta (omavalvontasuunnitelma), noudatettava sitä ja pidettävä sen toteuttamisesta kirjaa. Omavalvontasuunnitelmassa tulee kuvata 19 §:ssä tarkoitetut kriittiset kohdat ja niihin liittyvien riskien hallinta. Omavalvontasuunnitelmaa ei kuitenkaan edellytetä alkutuotantopaikoilta. Omavalvontasuunnitelmaan tulee tarvittaessa liittää näytteenotto- ja tutkimussuunnitelma sekä tieto laboratorioista, joissa omavalvonnassa otettavat näytteet tutkitaan. Elintarvikealan toimijan on pidettävä omavalvontasuunnitelma ajan tasalla.'

Lainsäädännöllä pyritään varmistamaan laatu- ja turvallisuusvaatimusten toteutuminen kaikilla elintarvikealan yrittäjillä.

Euroopan unionin asetuksen (2002/178) mukaisesti elintarvikealan yritysten on pystyttävä selvittämään toimittaja- ja asiakasjäljitettävyys. Asetuksen mukaisesti elintarvikealan yrityksen on pystyttävä kertomaan keneltä on tuotteen ostanut ja kenelle on sen myynyt. Jäljitettävyyspakko on yhden askeleen molempiin suuntiin. Tuoteturvallisuuden selventämiseksi jäljitettävyyspakko on olennainen, jotta voidaan selvittää tuotteen kulkema reitti alkutuotannosta kuluttajalle. (EY / 2002 / 178.)

Tuoteturvallisuuden lisäksi olennaista tuotteista on ravitsemus, jonka voidaan katsoa olevan vastuullista tuoteturvallisuutta. Elintapatauti- ja ravitsemus-epidemia, joiden yksi merkittävimmistä aiheuttajista on epäterveellinen ruoka (Maloni & Brown 2006). Ravitsemuksen edistämiseen liittyvät olennaisesti ravitsevien tuotteiden valikoimat päivittäistavarakaupoissa. Turvallisten ja terveellisten tuotteiden monipuolinen saatavuus päivittäistavarakaupoista on yksi olennainen tapa lisätä terveyttä. Muita ravitsemusta edistäviä keinoja elintarviketeollisuudessa ovat vastaavan tuotteen tarjoaminen erikoisissa pakkauksissa ja ravitsemusvalistuksen edistäminen. Vastuullisen mainonnan avulla voidaan edistää terveellistä ravitsemusta. Erityisesti herkkiin ryhmiin, kuten lapsiin, kohdistuva mainonta tulisi olla vastuullista. (Forsman-Hugg ym. 2012; Juutinen 2009; Early 2002.)

Tuotevastuuseen kuuluu informaatio kuluttajien suuntaan. Tuotteiden pakkauksissa olevien merkintöjen ja informaation tulisi auttaa kuluttajia tekemään päätöksiä. Esimerkiksi GRI:n mukaisesti tuotetiedot tulisi olla esillä pakkausten lisäksi yritysten verkkosivuilla ja saatavilla yritysten asiakaspalveluista. Tuotevastuun lisäksi ravitsemusvastuussa on mainintoja pakkausmerkinnöistä. Pakkauksissa tulisi olla merkinnät tuotteen ainesosista ja ravitsemussisällöstä. Tuotteiden pakkauksista tulisi löytyä myös GDA eli viitteellisen päiväsaannin mukaiset energia- ja ravintosisältötiedot, jotka ovat helposti ymmärrettävissä. Elintarvikeyrityksen koetaan toimivan vilpittömästi kertoessaan tuotteen sisällöstä pakkauksessa, minkä kautta yritys siirtää vastuun ravitsevan tuotteen valinnasta kuluttajalle. (GRI 2013b; Maloni & Brown 2006; Forsman-Hugg ym. 2009.)

Tuoteturvallisuudessa on osana tuotteiden pakkausmateriaalit. FutupackEKO2010-hankkeen tavoitteena on tuotteen kokonaisympäristövaikutusten vähentäminen tuotteiden pakkauksia kehittämällä. Hankkeessa keskityttiin kasvihuonepäästöihin, rehevöittäviin ja happamoittaviin päästöihin. Tutkimuksen tulosten mukaisesti elintarvikkeiden valmistus aiheuttaa pääasiassa ympäristöhaittoja. Pakkausten valmistuksen ja niistä aiheutuvan jätehuollon osuus on ympäristöllisistä kuormituksista alle viisi prosenttia. Kotitalouksissa aiheutuva ruokahävikki vaihteli skenaariossa 0–26 prosenttiin. Tutkimuksen mukaan yritysten olisi keski-

tyttävä pakkauksissa sellaisiin pakkausratkaisuihin, jotka aiheuttavat sekä valmis-
tuksessa pienet ympäristöhaitat että kotitalouksissa pienet ympäristöhaitat, esi-
merkiksi tuotteen elinkaaren pidentäminen pakkausmateriaalin avulla. (Silvenius,
Katajajuuri, Koivupuro, Nurmi, Virtanen, Grönman & Soukka 2011.)

Suomessa tuoteturvallisuuden taso on ollut huomattavan korkea. Hyvään tulok-
seen päästään elintarvikeketjuun kuuluvien toimijoiden yhteistyön avulla, jonka
ansiosta tuoteturvallisuuden taso on saatu huomattavan korkeaksi. Tuoteturvalli-
suuden taso on epävarma, koska ei tiedetä yritysten tuoteturvallisuuden kehitys-
työn tilannetta eikä ihmisille haitallisista mikrobiologisista ja kemiallisista aineista
ole tietoa. (Forsman-Hugg ym. 2009.)

3.2.3 Työntekijöiden työhyvinvointi

Työhyvinvoinnin merkitys on vaihtunut vuosien varrella. Käsitteen tullessa työ-
elämään yli sata vuotta sitten, merkitsi se työturvallisuuden edistämistä. Nykyään
työhyvinvointi käsitetään yleisesti fyysisen kunnon kohentamiseksi, mutta se on
paljon muutakin kuin pelkästään fyysistä kuntoa. Työhyvinvointi tarkoittaa kaik-
kia toimintoja, joiden avulla työorganisaatio onnistuu perustehtävässään eli työn
tuloksellisuudessa. (Manka, Heikkilä-Tammi & Vauhkonen 2012; Tamminen
2011.)

Työturvallisuuslaki (2002/738) määrittää työhyvinvoinnille minimirajat. Lain
mukaan työnantajan on huolehdittava työntekijöidensä terveydestä ja turvallisuus-
desta työtä tehdessä. Työturvallisuuslain mukaisesti työnantajalle muodostuu
työntekijöistään erilaisia velvoitteita. Työnantajan on arvioitava työn teon vaarat,
suunniteltava työympäristö ja perehdyttää riittävästi työntekijät. Työnantajalla on
työntekijöistään huolehtimisvelvoite. (L 23.8.2002/738.)

Tamminen (2011) on jakanut työhyvinvoinnin kuuteen eri osa-alueeseen. Ensim-
mäisenä osa-alueena on työympäristö, joka työnantajan täytyy suunnitella. Työn-
antajan on kehitettävä työntekijöidensä osaamista ja tarjottava kehittymismahdol-
lisuuksia. Kolmantena osa-alueena on työn mitoittaminen ja suunnittelu. Esimer-
kiksi työn fyysisen tai henkisen rasituksen arviointia on tehtävä ennen työn mitoi-

tusta. Työnantajan vastuulla ovat työyhteisötaidot, joihin kuuluvat muun muassa sosiaaliset suhteet. Viidentenä osa-alueena on johtaminen ja tiedonkulku. Työnantajan tehtäviin kuuluu tiedonkulun suunnittelu ja organisaation johtaminen. Kuudentena osa-alueena on työntekijöiden terveys ja työkyky. Työnantajan vastuulla on huolehtia työntekijöiden terveydestä ja työturvallisuudesta. (Tamminen 2011.)

Manka, Heikkilä-Tammi & Vauhkonen (2012) ovat jaotelleet työhyvinvoinnin viiteen osa-alueeseen. Ensimmäisenä osa-alueena on organisaatio, jonka tulisi olla rakenteellisesti joustava, tavoitteellinen ja sen tulisi kehittyä jatkuvasti. Työnantajan on johdettava organisaatiotaan. Johtajan on oltava kannustava ja osallistuva. Kolmantena osa-alueena on työyhteisö, jonka on pyrittävä oleva vuorovaikutukselle avoin ja kaikille on oltava samat pelisäännöt. Neljäntenä osa-alueena on työ, jonka on oltava kannustearvoinen ja työntekijällä on oltava vaikuttamismahdollisuuksia. Viimeisenä osa-alueena on työntekijä, jonka toimintaa ohjaavat asenteet. Työntekijään vaikuttavat henkilön oma psykologinen pääoma ja fyysinen terveys. (Manka, Heikkilä-Tammi & Vauhkonen 2012.)

Otala & Ahonen (2005, 29) ovat jakaneet työhyvinvoinnin käsitteen kuuteen osa-alueeseen. Työhyvinvoinnin perustana ovat psykofysiologiset perustarpeet ja turvallisuus, jotka luovat fyysisen hyvinvoinnin. Kolmantena osa-alueena on työyhteisön yhteisöllisyys ja neljäntenä on oman osaamisen ja ammattitaidon arvostus. Kolmas ja neljäs osio käsitetään sosiaaliseen hyvinvointiin. Viidentenä osana on työntekijän itsensä toteuttaminen, jonka myötä työntekijällä on mahdollisuus kehittää omaa osaamistaan. Itsensä toteuttamisella vahvistetaan työntekijän psyykkistä hyvinvointia. Kaikkien edellisten toteutuessa vahvistuu työntekijän sisäinen innostus, jolloin henkilön henkinen hyvinvointi vahvistuu. (Otala & Ahonen 2005, 29.)

Tammisen (2011) esittämä jaottelu työhyvinvoinnista on hyvin työnantaja- ja lakikeskeinen. Mankan, Heikkilä-Tammen & Vauhkonen (2012) esittämä jaottelu työhyvinvoinnista antaa vastuuta myös työorganisaation työntekijöille. Jaottelu huomioi myös työntekijöiden asenteet ja psykologinen pääoma. Otala & Ahonen (2005) ovat jaotelleet työhyvinvoinnin hyvin työntekijäkeskeiseksi. Työyhteisö ja työnantaja ovat vahvistamassa työntekijän hyvinvoinnin kehittymistä. Suurin rooli

työhyvinvoinnissa on työntekijällä. Kaikissa tutkimuksissa esiintyvät työorganisaation kannustavuus. Muilta osin jaottelut ovat eriäviä toisistaan. (Ojala & Ahonen 2005.)

Työhyvinvoinnista on koettu olevan hyötyä työorganisaatiolle. Työhyvinvoinnin lisäämistöimenpiteiden vaikutukset henkilöstöön ovat olleet positiivisia. Työhyvinvoinnin lisääminen on edistänyt esimerkiksi työntekijät sitoutuneisuutta, motivoituneisuutta ja innovatiivisuutta. Talousvaikutuksia tulee sekä välittömästi että välillisesti. Välittömiä talousvaikutuksia ovat sairaus- ja tapaturmakulujen väheneminen ja tehokkaamman työajan lisääntyminen. Välillisiä talousvaikutuksia ovat työn laadun ja tuottavuuden parantuminen ja innovaatioiden lisääntyminen. Lopullisena talousvaikutuksena oletetaan olevan kannattavuuden lisääntyminen. (Ahonen 2015.)

3.2.4 Eläinten hyvinvointi

Kaikille eläimille on taattava oikeus lajilleen tyypilliseen käyttäytymiseen, riittävään ravinnon saantiin ja terveyteen (Forsman-Hugg ym. 2012). Eläinten hyvinvointiin liittyvät psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi. Eläimen terveys on osa hyvinvointia, mutta siihen kuuluvat myös eläimen normaali kasvu ja hyvä hoito. Eläinten hyvinvoinnille ei ole yhtä määritelmää, mutta kannatetut määritelmät sisältävät maininnat eläimen biologisista toiminnoista ja eläinyksilön tuntemukset (EHK 2012). Eläinten hyvinvointi on määritelty perusperiaatteeksi, jolloin eläimet eivät saisi kohdata tarpeetonta kärsimystä. Periaatetta tuetaan kasvatus-, käsittely-, kuljetus- ja teurastusmenetelmillä. (Maloni & Brown 2006.)

Eläinten hyvinvointia voidaan lähestyä neljästä eri näkökohdasta. Ensimmäinen lohko käsittää tarvelähtöisyyden, jossa huomioidaan eläimen terveys ja mukavuus. Sopeutumislähtöisyydessä eläimen hyvinvointi määrittyy eläimen sopeutumisella ympäristöön. Eläimen hyvinvointia alentava tekijä on stressilähtöisyys, jossa eläimen stressi on voimakasta ja pitkittynyttä tai usein toistuvaa. Tuntemuslähtöisessä näkökulmassa eläimen tuntemuksilla on merkitystä sen hyvinvointiin. Tuntemuslähtöisessä näkökulmassa eläimen sairastaessa, ei voida olettaa eläimen hyvinvoinnin alentuneen, ellei eläin itse koe sairastelua negatiivisesti. (EHK 2012.)

Farm Animal Welfare Council Isosta-Britanniasta on luonut 1960-luvulla eläinten hyvinvoinnin kriteereitä. Neuvoston tunnetuin periaate on ”five freedoms” eli viisi vapautta. Periaatteen mukaisesti jokainen eläin on oikeutettu olemaan vapautettu janosta ja nälästä. Eläimille juotettavan veden on oltava raikasta ja ruoan terveellistä. Eläimet ovat vapaita epämukavuudesta ja niille on tarjottava elinympäristöä, jossa eläimet ovat suojassa. Kivun, sairauksien tai vamman aiheuttaminen eläimille on kiellettyä. Jos eläimessä havaitaan vammoja tai sairauksia, on eläin hoidettava pikaisesti ja ehkäistävä seuraavien vammojen syntymistä. Eläimellä on oikeus käyttäytyä lajilleen ominaisella tavalla. Eläimet pystyvät käyttäytymään ominaisella tavallaan, kun niillä on riittävän tilava ympäristö ja asianmukaiset elinolot. Viidentenä vapautena eläimillä on vapaus pelosta ja kärsimyksestä. Eläimille on taattava elinolosuhteet, joissa niille ei aiheudu henkistä kärsimystä. (EHK 2012; Wathes 2011.)

Kansainvälisesti tunnettu Welfare Quality-hyvinvointimittaristo on eurooppalaisen tutkimusprojektin tuotos. Se koostuu erilaisista indeksimuotoisista arviointijärjestelmistä. Edellisiin mittaristoihin nähden Welfare Quality-mittaristo huomioi tarkemmin eläimen hyvinvointia. Jokaiselle eläinlajille on luotu omat mittaristot. Suomalaisia terveyslukitusrekistereitä pyritään muokkaamaan mittariston mukaisesti. Esimerkiksi suomalaisista sikaloista kuuluu suomalaiseen sikaloiden terveyslukitusrekisteri Sikavaan noin 95 prosenttia. (Huhtakangas 2011.)

Eläinten hyvinvoinnin konkreettista edistämistä voidaan toteuttaa muun muassa eläinten hyvällä ruokkimisella, tarjoamalla eläimille riittävästi tilaa ja tarjoamalla eläimille kuivat olosuhteet (Huhtakangas 2011). Eläinten luonnonmukaisesta elämisestä on hyötyä eläimen hyvinvoinnille. Nautojen osalta on todettu, että eläimen hyvinvointi on korkealla tasolla luomutuotannossa, jossa naudat laiduntavat luontaisesti ja ruoholla on suuri osuus eläimen ravinnossa. Eläinten jalostusasteella on merkitystä eläinten hyvinvointiin. Jalostusasteen ollessa korkea eläin on altistuvampi sairauksille ja riippuvaisempi teollisesti tuotetuista rehuista. (Nuora 2013.)

Tiedostettuna ongelmana on luotettavan tiedon välittäminen eläinten oloista ja hyvinvoinnista kuluttajille (Forsman-Hugg ym. 2012). Euroopan unioni on pyrki-

nyt vastaamaan ongelmaan eläinten terveyttä koskevalla strategialla, joka on tehty vuosiksi 2007–2013. Strategian tavoitteena on tukea tuotantoeläinten kasvatusta, maaseudun taloutta ja varmistaa kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuus. Eläinten hyvinvointia koskeva erillinen toimintasuunnitelma on tehty vuosiksi 2006–2010. Toimintasuunnitelman tavoitteena on määritellä tarkasti eläinten hyvinvointiin liittyvät Euroopan unionin toimet, kehittää alan korkeatasoisia standardeja ja parantaa resurssien koordinoitua. (KOM 2007/539; KOM 2006/13.)

3.2.5 Paikallinen hyvinvointi

Paikallisessa hyvinvoinnissa tarkkaillaan yritysten toiminnan lähialueita ja alueen asukkaiden hyvinvointia. Paikallinen hyvinvointi voidaan jaotella osiin seuraavasti: paikallisen kulttuurin huomioiminen tuotekehityksessä, yritysten hankintojen vaikutukset alueen elinkeinoelämään, työllistämisaikutukset ja palautteen hyödyntäminen. Paikallisella hyvinvoinnilla on merkitystä ruokakulttuurin ja luonnon monimuotoisuuden säilymiselle. (Forsman-Hugg ym. 2012; Forsman-Hugg ym. 2009.)

Paikallisen ruokakulttuurin säilyttäminen on eettisesti tärkeää, millä koetaan olevan sosiaalinen ja psykologinen arvo (Early 2002). Maailman globalisoitumisen myötä ruokakulttuuritkin ovat muutoksessa. Ruoan kuluttaminen on osa henkilön identiteettiä. Maailman globalisoituessa löytyvät päivittäisruokakaupoista moniin eri ruokakulttuuriin sopivia tuotteita, jolloin niiden valinnasta kaupasta on tullut aiempaa aktiivisempi tapahtuma. Ruoan valinnalla kuluttajat tekevät eettisiä ja vastuullisia päätöksiä. Ruoan valitseminen on kuluttajalle konkreettinen tapa ottaa kantaa. Kuluttajan valitessa luomu- tai lähiruokaa, hän tukee hyväksi katsomiaan ruoan tuotannon suuntia. (MMM 2010.)

Paikallista hyvinvointia on mahdollista vahvistaa monella erilaisella tavalla. Alueen päivittäistavarakauppojen keinoja ovat esimerkiksi huolehtia paikallisen tuotannon ja valikoiman monipuolisuudesta, hyödyntää alueen raaka-aineiden ja tuotteiden satokausia sekä vaalimalla alueen ruokakulttuuria että kulttuuriperintöä. Alueen yritysten keskinäinen vuorovaikutus on myös olennaisessa osassa. (Forsman-Hugg ym. 2012.)

3.2.6 Taloudellinen vastuu

Taloudellinen vastuu ja taloudellinen menestys eivät tarkoita samaa asiaa. Taloudellisen vastuun on koettu olevan taloudellisen menestyksen kanssa käsi kädessä kulkeva pari. Käsityksen mukaan yrityksen on toteutettava lakisääteiset velvoitteensa muun muassa tuloksen teossa, voiton tuottaminen osakkeenomistajille ja verojen maksaminen valtiolle. Taloudelliseen vastuuseen sisältyy muutakin kuin voiton tuottamista osakkeenomistajille. Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan yrityksen toimintaa, joka on kannattavuuden lisäksi kestäväällä pohjalla jatkuvuuden kannalta. Voiton tuottamisen ja kestäväällä pohjalla olevan toiminnan päämääriä tavoitellaan vastuullisella liiketoiminnalla, jota toteutetaan tuotteiden, palveluiden ja organisaation prosesseissa (Forsman-Hugg ym. 2012). Yrityksen taloudelliseen vastuuseen voidaan sisällyttää työpaikkojen luominen, joka voidaan liittää usein myös sosiaaliseen vastuuseen (Juntunen 2011.)

Yritysten taloudellisten menestysten mittareita on useita. Yritysten taloudellisten vastuiden mittareita ei ole laajalti käytössä, koska mittarit ovat vähäisen suosion vuoksi kehittymättömiä (Forsman-Hugg ym. 2012). Taloudellisen vastuun toteutumista voidaan seurata välittömästi tai välillisesti. Yritysten taloudellisten vastuiden toteutumista välittömästi on mahdollista seurata muun muassa suorien rahavirtojen kautta. Tässä tapauksessa suorilla rahavirroilla tarkoitetaan palkkojen, verojen ja osinkojen maksamista. Yritysten taloudellisten vastuiden välillisiä toteutumisia ovat kaikki hyvinvointivaikutukset, joita yritykset ovat veronmaksajina luoneet yhteiskuntaan. Yritykset ovat myös sosiaaliturvan rahoittajia ja osaamisen kasvattajia, jotka myös tukevat taloudellisen vastuun välillistä toteutumista. Välillisen vastuun toteuttamista ovat kaikki yritysten tilaukset alihankkijoilta, jotka työllistävät paikallisesti ja alueellisesti. (ETL 2005.)

Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) on luonut yritys vastuun indikaattorin yrityksille. Indikaattorissa on neljä kohtaa, josta ensimmäisessä yritysten tehtävänä on selvittää suoritteistaan työntekijöilleen, osakkeenomistajilleen, valtiolle ja suorittamista lahjoituksistaan. Tulospalkkioiden kattavuudessa yritysten on laskettava tulospalkkioiden yhteenlaskettu summa ja niitä saavan henkilöstön osuus. Valtionavussa yritykset erittelevät valtiolta saamat avut kuten verohelpotukset, tukipalk-

kiot ja rahalliset palkinnot. Paikallishankintaperiaatteissa yritysten on selvitettävä paikallisten hankintamäärien suhteellinen osuus yrityksen koko hankintamäärään nähden. (TEM 2009.)

Taloudellisen vastuun toteuttamisessa on koettu haasteita. Mittaristot eivät ole olleet suuressa suosiossa. Haasteena nähdään yritysten nykyinen toimintakulttuuri, jossa verosuunnittelun avulla pyritään minimoimaan yrityksen verot yhteiskunnalle (Forsman-Hugg ym. 2012). Taloudellisen vastuun toteuttamisella voi olla negatiivisia tai positiivisia vaikutuksia yritykselle. Negatiivisesti vastuullisuus näkyy yrityksessä, jos uudet toimintatavat ovat aiempia tehottomampia. Vastuullisuuden toteuttamisesta voi syntyä suuria investointikustannuksia muun muassa koneiden ja laitteiden osalta, jos uudet prosessit vaativat yritykseltä erilaista laitteistoa. Vastuullisuuden toteuttamisesta voi syntyä lisää käyttökuluja kuten raaka-aineiden hankintakustannuksia tai henkilöstökuluja. Taloudellisella vastuulla voi olla yritykselle positiivisia vaikutuksia. Vastuullisuuden toteutus voi saada aikaan yrityksessä uusia innovaatioita, joiden avulla tuote on mahdollista tuottaa matalammilla kustannuksilla. Taloudellisesti vastuullisesti toimivan yrityksen ei ole tarvetta ostaa päästöoikeuksia ja ympäristöveron määrä on vähäisempi, koska yritys toimii kestäväällä tavalla. (Lankoski 2008.)

4 GRI-RAPORTOINTIOHJEISTO

GRI aloitti yritysvastuuraportointiohjeistoiden luomiseen 1990-luvun lopulla. GRI kannusti yrityksiä mittaamaan pidemmän aikavälin vaikutuksia taloudellisesta, ympäristöllisestä ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yritysvastuuraportoinnin ei ajateltu tuottavan yritysten sidosryhmille erillistä lisäarvoa. (Adams 2015.)

GRI -aloitteen keskeisin tavoite on luoda raportointiohjeisto, jonka mukaisesti yritykset toteuttaisivat yritysvastuuraportoinnin. Raportointiohjeiston on tarkoitus luoda yritysvastuuraportoinnista tilinpäätösraportointia vastaava toimintamalli. GRI:n visiona on yritysvastuuraportoinnin vakiinnuttaminen ja vertailukelpoisuuden edistäminen. GRI on saavuttanut yleisesti hyväksytyn aseman, jota on voinut edistää eri sidosryhmien mukaan ottaminen jo suunnitteluvaiheessa. Raportointiohjeistoa on ollut suunnittelemassa edustajia monista eri sidosryhmistä kuten sijoittajista, elinkeinoelämän järjestöistä, viranomaistahoista ja kansalais- ja ympäristöjärjestöistä. GRI:n tavoitteena on ohjata hyvän yritysvastuuraportointikäytännön kehittymistä esimerkiksi antamalla tulkintaohjeita erityiskysymyksiä koskien. Ensimmäinen GRI -raportointiohjeisto on julkaistu vuonna 1999. Viimeisin raportointiohjeisto, GRI G4, on julkaistu toukokuussa 2013. Raportointiohjeistoihin sisältyy raportointi- ja laskentaohjeet ja toimialakohtaiset liitteet. Raportointiohjeisiin sisältyy raportoinnin periaatteet, perussisältö ja soveltamisohjeet. (Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 106–111.)

17 vuotta ensimmäisten GRI-mittausten jälkeen yritysvastuuraportoinnista on tullut valtasuuntaus. Nykyään yritysvastuu on yksi johtavista toimista liike-elämässä. Yritykset tuottavat lisäarvoa tekemällään yritysvastuuraportilla erityisesti sidosryhmilleen. Valtasuuntaukseksi muodostumista tukee yritysten toiminta. Maailmanlaajuisesti GRI:n mukaisen yritysvastuuraportin tekee 8 294 eri organisaatiota (Sustainability Disclosure Database 2014). Euroopassa toimivista yrityksistä GRI-raportointiohjeiston mukaisen raportin on tehnyt 270 yritystä vuonna 2006, kun yritysten määrä oli yli triplaantunut vuoteen 2011 mennessä, jolloin raportin teki yli 850 eurooppalaista yritystä. (Adams 2015; Cramer, Jonker & Van Der Heijden 2004; Euroopan komissio 2011a.)

GRI:n raportointiohjeistoiden kehittämisessä on pyritty ennakoimaan tulevaisuutta. Ennakoitavia asioita ovat esimerkiksi yritysvastuuraportoinnin huomattava yleistyminen, lisääntyvä kiinnostus yritysten johtajien osaamiseen tunnistaa kriittinen kestävä kehitys, raportoinnin työvälineiden ja järjestelmien yhdenmukaistamisen tarve ja lisääntyvä integraatio yritysten taloudellisten raporttien ja yritys-
vastuuraporttien välillä. (GRI 2013b.)

4.1 Toimialakohtainen raportointi: elintarvikeala

Yritysvastuuraportin tekeminen on yleistä GRI-raportointiohjeiston mukaisesti. GRI tekee myös toimialakohtaisesti ohjeistoja eri toimialan yrityksille, jotka on kohdistettu toimialan ympäristöllisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin vastuisiin. Vuonna 2009 yleisimmät toimialat, joissa toimialakohtaisia raportteja tehtiin, olivat rahoitusala ja öljy- ja kaasuala. Rahoitusosalalla yritys-
vastuuraportteja tehtiin maailmanlaajuisesti 186 kappaletta ja öljy- ja kaasualalla raportteja tehtiin 110 kappaletta. Elintarvikeala oli listauksessa kuudentena ja yritys-
vastuuraporttien määrä oli 64 kappaletta. (GRI 2010.)

Elintarvikealan erilliset raportointiohjeistot on lanseerattu ensimmäisen kerran vuonna 2000, jolloin raportteja tehtiin kolme kappaletta. Raporttien määrä on noussut hitaasti aina vuoteen 2007 asti. Vuonna 2008 uusia elintarvikealan raportteja tuli mukaan 26, jolloin määrä lähes kaksinkertaistui. Vuonna 2009 puolet elintarvikealan yritys-
vastuuraporteista tuli Euroopasta. Toimialakohtainen raportointi täydentää yrityksen yritys-
vastuuraporttia, mutta ei korvaa raportin yleistä osiota. (GRI 2010, GRI 2006, 5-6.)

Elintarvikealan raportointiohjeisto on tehty versioiden G3 ja G4 kanssa yhtäaikaista. Raportointiohjeistoa ei ole erikseen päivitetty versiossa G3.1. Suurimpana eroavaisuutena versiosta G3 versioon G4 on varmasti G4-DMA-tunnusten käyttö. DMA-lyhenne tulee englannin kielen sanoista ”disclosures on management approach”. DMA-tunnuksen alle on listattu osa-alueita, joita toimialalla toimivan yrityksen tulisi raportoida. Esimerkiksi ”sourcing”-osiossa G3-versiossa oli listattu jokainen standardi erikseen. G4-versiossa kaikki standardit on listattu G4-DMA-tunnuksen alle. Tunnuksen alle siirtyivät muun muassa kohdat

myrkyllisyyden minimointi, reilu kauppa, biopolttoaine ja luonnonvarojen suoje-
lu. (GRI 2011c; GRI 2011b; GRI 2014.)

Sisällöllisesti elintarvikealan raportointiohjeistot eivät ole muuttuneet. Elintarvi-
kealalla on raportoinnissa mukana yleiset tiedot yrityksestä, lähtöisyys, taloudelli-
nen vastuu, ympäristöllinen vastuu ja sosiaalinen vastuu. Osioista suurin on sosi-
aalinen vastuu, johon sisältyy raadantatyö ja laillinen työ, ihmisoikeudet, yhteis-
kunta ja tuotevastuullisuus. GRI G3-versiossa eläinten hyvinvointi oli omana ala-
osionaan. GRI G4-versiossa eläinten hyvinvointi on sisällytetty yhteiskunta-
osioon. (GRI 2010; GRI 2011c; GRI 2014.)

Elintarvikealalla on erityisen tärkeää tuotevastuullisuus ja eläinten hyvinvointi.
Elintarvikealan toimialakohtaisessa raportoinnissa yritysten tehtävänä on rapor-
toida laaja-alaisesti tuotevastuullisuudesta ja eläinten hyvinvoinnista. Tuotevas-
tuullisuudessa keskeisimpiä indikaattoreita ovat muun muassa yritysten ilmoitta-
ma prosenttiosuus tuotteista ja palveluista, joiden terveellisyys ja turvallisuus ovat
parantuneet. Yritysten on ilmoitettava prosenttiosuus myytävistä tuotteista, joissa
on käytetty tyydyttyneitä rasvoja, transrasvoja, natriumia tai lisättyä sokeria.
Eläinten hyvinvoinnin osiossa on huomioitu erityisesti kasvatetut ja jalostetut
eläimet. Yritysten on ilmoitettava kasvatettujen tai jalostettujen eläinten osuus ko-
konaismäärästä. Yritysvastuuraportissa raportoidaan yritysten käyttämistä eläimis-
tä, joihin on käytetty antibiootteja, hormoneja tai kasvua edistäviä aineita. (GRI
2014.)

4.2 G3.1-raportointiohjeistosta G4-raportointiohjeistoon

GRI on lanseerannut G3.1-raportointiohjeiston vuonna 2011. Kaksi vuotta myö-
hemmin, vuonna 2013 GRI julkisti G4-raportointiohjeiston. Siirtymisaikaa G3.1-
raportointiohjeistosta G4-raportointiohjeistoon annettiin kaksi vuotta, jolloin yri-
tysten yritysraportin tulisi noudattaa uusinta raportointiohjeistoa. (GRI
2015.)

Raportointiohjeisto koostuu yleisestä osiosta, joita kaikki raportoivat. Yleinen
osio voidaan jakaa yleisiin standardeihin ja erityisalueiden standardeihin. Yleisiin

standardeihin kuuluvat organisaation yleiset kuvailut, kun erityisalueisiin kuuluvat taloudellinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen vastuullisuus. Toimialakohtaiset raportoinnit on tehty täydentämään yleistä osiota. Jokaisella toimialalla on omat erityiset osa-alueet vastuullisuuden huomioimisessa, jotka on huomioitu toimialakohtaisissa raporteissa. G4-raportointiohjeisto lanseerattiin kaksi vuotta edellisen raportointiohjeiston G3.1 lanseerauksesta. G4-raportointiohjeistoa on kehitetty keskenäisyyksien korjaamisesta, mutta samalla on huomioitu muun muassa ohjeistossa olevien indikaattorien määrän lisääntyminen 17 indikaattorista 41 indikaattoriin. (Adams 2015; Salterbaxter 2013.)

4.3 G4-raportointiohjeisto

GRI G4-raportointiohjeistosta on pyritty tekemään edeltäjiään helpommin ymmärrettävä esimerkiksi jakamalla raportointiohjeisto kahdeksi osaksi standardeihin ja täytäntöönpanoon. Uudessa raportointiohjeistossa on pyritty yhdenmukaistamaan ohjeistoa muiden kansainvälisten raportointiohjeistoiden kanssa muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien luoman Global Compact -periaatteiden kanssa. Viisi tärkeää kehittämisen kohdetta ovat olleet olennaisista asioista raportointi, raportoinnin rajojen uudistaminen, raportointitasojen uusiminen, uuden hallintotavan tiedonantovaatimukset ja uuden toimitusketjun vaatimukset. (GRI 2013a.)

Yhtenä tärkeänä kehityskohteena on ollut raportointirajojen uusiminen. Uudessa raportointiohjeistossa on huomioitava esimerkiksi käytetyn materiaalin ympäristölliset vaikutukset. Yritysvastuuraportissa on arvioitava, minne saakka vaikutukset ulottuvat. Edellisissä raportointiohjeistoissa olleet keskenäisyydet raportointirajoissa on huomioitu. Adams (2015) toteaa, että GRI G4-raportointiohjeistossa on pyrkinyt korjaamaan materiaaliongelmiin liittyviä keskenäisyyksiä. Adamsin mukaan materiaaleihin liittyvistä vaikutuksista esimerkiksi ympäristöön tulisi olla pakollista raportoida yritysvastuuraporteissa. (GRI 2013a; Adams 2015.)

GRI G4-raportointiohjeistoon siirtymisaikaa on annettu yrityksille kaksi vuotta. Viimeistään vuoden 2015 yritysvastuuraportissa on käytettävä G4-raportointiohjeistoa. Vuodesta 2014 alkaen 21 suomalaista yritystä on siirtynyt

käyttämään uusinta GRI-raportointiohjeistoa. Suomessa 70 yritystä soveltaa aikaisemmin julkaistuja GRI-raportointiohjeistoja ja kahdeksan yritystä kertoo soveltavansa yritysvastuuraportoinnissaan GRI:n periaatteita. GRI-raportointiohjeistojen käyttö on yleistynyt Suomessa huomattavasti, kun vuonna 2009 yritysvastuuraportin tekevistä yrityksistä 45 prosenttia ilmoitti raportoivansa GRI:n mukaisesti, on luku noussut vuoteen 2014 mennessä 60 prosenttiin. (GRI 2013a; PricewaterhouseCoopers 2014.)

4.4 G4-raportointiohjeiston yleiset standardit

GRI G4-raportointiohjeistossa on pysynyt ennallaan yleisten standardien osioista yleinen raportointiprofiili ja organisaation profiili: ulkopuoliset sitoumukset. Osioiden pysyessä sisällöllisesti ennallaan on numerointi ja osaltaan osioiden otsikot vaihtuneet. Kokonaan uudesta raportointiohjeistosta on poistunut kaksi standardia, jotka liittyvät organisaation yleiseen profiiliin ja tunnistettuihin materiaalsiin näkökulmiin. Organisaation yleisestä profiilista on poistettu kohta ”organisaation saamat palkinnot” ja tunnistetuista materiaalisista näkökulmista on poistettu kohta, jossa tehdään selvitys tehdyistä päätöksistä. (GRI 2013c; GRI 2011a.)

GRI G3.1-raportointiohjeistossa esiintyviä keskeneräisyyksiä materiaalisissa näkökulmissa on pyritty korjaamaan uudessa G4-raportointiohjeistossa. Yleisissä standardeissa keskeneräisyyksiä on korjattu 20 erillisessä standardissa, jotka kuuluvat strategia ja analysointi, organisaation profiili, tunnistetut materiaaliset näkökulmat ja rajat, raportointiprofiili, hallinto ja sidosryhmien sitoumus -osioihin. Esimerkiksi tunnistettujen materiaalisten näkökulmien standardeista on muokattu G3.1-ohjeistossa olevaa standardia 3.5 kahdeksi standardiksi uudempaan G4-raportointiohjeistoon. Uutta G4-18 ohjetta on tarkennettu koskemaan vain raportin sisältöä ja G4-19 standardiin on sisällytetty materiaaliset näkökulmat. (Adams 2015; GRI 2013c; GRI 2013d; GRI 2011a.)

GRI G4-raportointiohjeistoon on luotu myös täysin uusia standardeja. Organisaation yleisen profiilin ja tunnistettujen materiaalisten näkökulmien osioihin on tullut kumpaankin yksi uusi standardi. Hallinto-osion koko lähes tuplaantui, kun uusia standardeja on luotu kymmenen kappaletta. Kokonaan uusi kokonaisuus muo-

dostui yleiseen osioon otsikolla ”etiikka ja eheys”, jonka standardit ovat kaikki uusia. Etiikka ja eheys -kappale koostuu seuraavista standardeista: G4-56, G4-57 ja G4-58. Kohdassa G4-56 yrityksen on raportoitava yrityksen arvoista, periaatteista ja normeista. Seuraavassa kohdassa yritys raportoi sisäisistä ja ulkoisista mekanismeista, joilla yritys etsii neuvoja eettiseen ja lailliseen toimintaan. G4-58 kohdassa yritykset raportoivat mekanismeista, joilla olisi mahdollista raportoida laittomasta tai eettisesti väärästä liiketoiminnasta. (GRI 2013c; 2013d.)

SOK on nostanut vuoden 2013 raportissaan uuden yleisen osion ”etiikka ja eheys” ensimmäiseksi raportissaan. SOK kertoo kohdan G4-56 arvojensa perustaksi asiakaslähtöisyyden, vastuunkannon ympäristöstä ja ihmisistä, toiminnan uudistamisen ja tuloksellisen toiminnan. Raportin loppuun on lisätty GRI G4-raportointiohjeiston mukainen taulukko, jossa on kerrottu miltä sivuilta raportointiohjeiston mukaiset kohdat löytyvät. Vuonna 2012 GRI G4-raportointiohjeisto ei ollut ilmestynyt, minkä vuoksi SOK ei ole myöskään arvoistaan raportoinut. (GRI 2013c; SOK 2013, 6; SOK 2012.)

4.5 G4-raportointiohjeiston erityisalueiden standardit

GRI-raportointiohjeistot erityisalueiden standardit koostuvat osa-alueittain, joita ovat muun muassa yhteiskunta, ihmisoikeudet ja talous. GRI G3.1-raportointiohjeistossa osa-alueina ovat talous, ympäristö ja sosiaalisuus, jonka alakohtina ovat olleet ihmisoikeudet, yhteiskunta, tuotevastuu ja orjatyön harjoittaminen ja laillinen työ. Uudessa G4-raportointiohjeistossa on pidetty ennallaan osa-alueiden otsikot ja sosiaalisen osa-alueen alaotsikot. Muutoksena on standardien määrän lisääntyminen huomattavasti ja niiden ohjeistuksien tarkentuminen. (GRI 2013c.)

Uusimmassa raportointiohjeistossa ei ole poistettu edellisen raportointiohjeiston standardeja. Uudistuksen myötä neljää standardia on pelkistetty. Esimerkiksi sosiaalisen osa-alueen alakohtana olevan ihmisoikeuksien standardia G4-HR10, jonka standarditunnus oli aiemmassa raportointiohjeistossa HR2. Aiemmassa raportointiohjeistossa standardin mukaisesti tuli raportoida prosenttiosuudellisesti yritykselle merkittävät tavarantoimittajat, urakoitsijat ja muut yhteistyökumppanit, jotka

ovat toimineet ihmisoikeuksien puolesta. Uudessa versiossa kohta on tunnuksella G4-HR10, jossa yritykset raportoivat prosenttiosuudella ainoastaan uusista toimitajistaan, jotka toimivat ihmisoikeuksien puolesta. (GRI 2011a; GRI 2013c; GRI 2013d.)

Ainoastaan tuoteturvallisuudessa ei ole tehty täydennyksiä standardeihin. Kaikissa muissa osa-alueissa ja alakohdissa on tehty täydennyksiä muun muassa keskenkäisyyksien korjauksia. Uusia standardeja on lisätty ympäristöön ja sosiaalisuuden alakohtiin ihmisoikeudet, orjatyön harjoittaminen ja laillinen työ ja yhteiskunta. Esimerkiksi yhteiskunta -alakohtaan kuuluva G4-SO11 -standardi on uusi. Kohdassa yritysten tehtävänä on raportoida lukumäärällisesti, kuinka monta epäkohtaa yritykset ovat aiheuttaneet yhteiskunnalle ja epäkohtien aiheuttamat vaikutukset. Yritysten on myös raportoitava mekanismeista, joilla epäkohdat on saatu korjattua. (GRI 2013c; GRI 2013d.)

G3.1-raportointiohjeistossa taloudellisessa osa-alueessa yritysten tehtävänä on ollut raportoida ilmastonmuutoksen mahdollisuuksia vaikuttaa raportoivaan yritykseen taloudellisesti. Yritysten on samassa kohdassa EC2 pitänyt raportoida mahdollisista taloudellisista riskeistä ja mahdollisuuksista ilmastonmuutoksen myötävaikutuksen vuoksi. G4-raportointiohjeistossa ohjetta on täydennetty tarkennuksilla taloudellisista riskeistä ja mahdollisuuksista, jotka ilmenevät ilmastonmuutoksen myötävaikutuksesta. Yritysten tulee kuvailla mahdollista riskiä tai mahdollisuutta ja luokitella se vaihtoehtoilta fyysinen/sääntely/muu. Riskin tai mahdollisuuden taloudelliset vaikutukset, menetelmät ja kustannukset riskien hallitsemiseksi on myös kerrottava. (GRI 2011a; GRI 2013c; GRI 2013d.)

Raportointiohjeiston kohta EC2 on sisällynyt Keskon vastuullisuusraporttiin. Kesko on vastuullisuusraportissaan vuonna 2012 ilmoittanut mahdolliset ilmastonmuutoksen aiheuttamat riskit yritykselle. Kesko on kertonut riskien vaikutuksista ja eritellyt riskit riskimatriisin avulla. Riskimatriisissa perusteella yrityksen suurimmaksi riskiksi on noussut energiamuodot ja energian hinta. Energiassa on myös suurimmat mahdollisuudet. Muita riskejä ovat muun muassa logistiikka, jossa Kesko on arvioinut olevan myös pieni mahdollisuus. Yritysvastuuraportin sisältö on huomattavasti laajempi kuin G3.1-raportointiohjeisto on yrityksiltä

edellyttänyt. Vuoden 2013 vastuullisuusraportin riskimatriisissa ei ole huomattavaa eroavaisuutta edellisen vuoden vastaavaan. Yritys on toteuttanut jo aiemmin sisällöllisesti rikkaampaa raporttia, mitä raportointiohjeisto on edellyttänyt. Keskon kattava yritysvastuuraportointi on huomioitu kansallisessa yritysvastuuraporttikilpailussa. Vastuullisen yritystoiminnan verkosto FIBS ry on palkinnut Keskon yritysvastuuraportit vuosien 2012 ja 2013 parhaiksi raporteiksi. Kansallisten tunnustusten lisäksi yrityksen vastuullisuusraportit on huomioitu kansainvälisesti. Vuoden 2015 alkupuolella Keskon vastuullisuusraportti on listattu Maailman sadan vastuullisimman yrityksen -listan sijalle viisi. Kesko on toteuttanut vastuullisuusraportteja vuodesta 2005 lähtien, josta lähtien se on kuulunut Maailman sadan vastuullisimman yrityksen -listalle. (Kesko 2012; Kesko 2013; Kesko 2015a; Roppola 2014.)

4.6 G4-raportointiohjeisto jakaa mielipiteitä

Thurm (2013) on artikkelissaan pohtinut yritysvastuuraportin tarkoitusta. Thurm on yhdistänyt artikkeliin useiden mielipiteitä. Näkemyksenä on, että GRI G4-raportointiohjeistosta ja IIRC-ohjeistosta on mahdollisesti tulossa yrityksille sieltämätön taakka. Raportointiohjeisto on rakenteeltaan raskas, jonka vuoksi se luo erityisen taakan yrityksille. Suurimpana ongelmana taakka on pienille yrityksille, joilla ei ole samanlaisia resursseja suurempiin yrityksiin verrattuna (Thurm 2013). Adams (2015) esittää yleistä kritisointia yritysvastuuraportoinnista. Raportissa olevien tietojen varmentaminen oikeiksi on haastavaa. Adams kyseenalaistaa yritysvastuuraporttien rehellisyyden ja todellisen läpinäkyvyyden. (Adams 2015.)

Adams (2015) kokee, että uusi raportointiohjeisto on hyvin täsmentänyt aiemmissa raportointiohjeistoissa esiintyviä materiaalisia keskeneräisyyksiä, mutta materiaaleista voisi raportoida laajemmin. Materiaaleista syntyviä vaikutuksia voisi raportoida esimerkiksi ympäristöllisessä vastuussa (Adams 2015). Ympäristöllisiin vaikutuksiin on kiinnittänyt huomiota myös Baue (2013), joka kritisoi yritysvastuuraportoinnin rajaavan pois maailmanlaajuiset ongelmat. Yritysvastuuraporttien tulisi huomioida selkeämmin maailmanlaajuiset ongelmat, joihin yritysten tulisi panostaa. (Baue 2013.)

G4-raportointiohjeistoon tuli uutena kohtana yritysten yhteydenpito tavarantoimittajiin. Uudistuksen myötä tavarantoimitusketjusta tuli tärkeämpi osa yritysvastuuraportointia. Yritysten on pohdittava suoria ja epäsuoria vaikutuksia, joita ne aiheuttavat toteuttamissaan arvoketjuissaan. Yritysten on pohdittava aiheuttamiinsa vaikutuksia muun muassa materiaalien käytön myötä (GRI 2013d). Salterbaxter (2013) ei ota kantaa yritysvastuuraportin aiheuttamasta taakasta, mutta kertoo, että yritysvastuuraportissa esiintyvien indikaattorien määrä on lisääntynyt viime raporttiohjeiston 17 indikaattorista uudesta raportointiohjeistosta löytyvään 41 indikaattoriin. (Salterbaxter 2013.)

Yleisenä kritisoinnin aiheena ovat olleet yritysvastuuraportista aiheutuvat kustannukset. Yritykset voivat käyttää vuosiraportteihinsa esimerkiksi 50 miljoonaa dollaria, joita lukevat asiantuntijat ja yritysten tärkeimmät osakkaat. Artikkelin kirjoittajan mukaan yritysvastuuraportit ovat paljon suositumpia ja lukijakunta on suurempi ja laajempi. Yritysvastuuraportteihin samat yritykset käyttävät 500 000 dollaria. (Thurm 2013.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Luvussa käydään läpi opinnäytetyön tutkimuksen toteutusta. Ensimmäiseksi esitellään toimiala ja tutkimuskohteena olevat yritykset. Tutkimuskohteiden valikointuminen on perusteltu. Luvussa on esitelty tutkimusmenetelmän valinta ja luvun lopussa on kerrottu aineiston keruun toteutuksesta sekä tutkimuksen luotettavuudesta.

5.1 Elintarvikeala: päivittäistavarakauppa

Päivittäistavarakauppa on osana lähes jokaisen henkilön päivittäistä arkea. Päivittäistavarakauppa on viimeisenä elintarvikeketjun osana, kun elintarvikkeet päätyvät ihmisten ruokapöytiin. Päivittäistavarakaupan alalla toimivat yritykset panostavatkin erityisesti elintarviketurvallisuuteen, ympäristönäkökulmiin ja ikärajavallvontaan. (PTY 2015.)

Elintarvikeketjun lämpötilat ja muut ruoan turvallisuuteen liittyvät seikat eivät aina pysy ohjeiden mukaisena, jonka vuoksi ihmisille päätyvä ruoka ei ole aina terveellistä tai edes syömäkelpoista. Elintarvikeala on kokenut useita selkkauksia muun muassa lintuinfluenssa, jonka jälkeen ihmisten luottamus on ollut saatava uudestaan rakennettua (Wognum, Bremmers, Trienekens, van der Vorst & Bloemhof 2011). Elintarvikeketjussa jokaisen välikäden on toimittava vastuullisesti, jotta elintarvike päätyy syömäkelpoisena ihmisille asti. Tämän tehostamiseksi on luotu TTI, joka liitetään tuotteeseen heti tuotteen valmistamisen jälkeen. Integraattori kertoo ihmisille, jos tuote on joutunut väärään lämpötilaan jossain elintarvikeketjun vaiheessa. Integraattori neuvoa myös ihmistä ruoanlaittokeinoihin, jolloin tuote on turvallista syödä (Koutsoumanis & Gougouli 2015). Suomessa selkkausten vaikutuksilta on selvitty harvinaisen helpolla. Suomalaiset ovat äänestäneet vuosina 2012–2014 päivittäistavarakaupan alan parhaiten yhteiskuntavastuuta kantavaksi toimialaksi. (PTY 2015.)

Elintarvikeala koskettaa toimialana jokaista suomalaista. Päivittäistavarakaupan kokonaismyynti oli 16 705 miljoonaa euroa vuonna 2014. Suomen väkiluku on vuonna 2015 ollut noin 5,5 miljoonaa. Jokainen suomalainen käyttää keskimäärin

vuodessa noin 3037 euroa päivittäistavarakauppaan. Toimiala on merkittävä toimijana kaikille suomalaisille. (PTY 2014; Tilastokeskus 2015.)

Yritysvastuuraportoinnin avulla yritykset raportoivat vastuullisesta toiminnastaan sidosryhmilleen. Yritysvastuuraportoinnin ohjeistoja julkaisee esimerkiksi GRI, joka on verrattain suosittu yritysvastuuraportoitijien keskuudessa. Yritysvastuuraportointiohjeistoja on päivitetty. Uusin versio G4-raportointiohjeisto ilmestyi toukokuussa 2013. G4-raportointiohjeistoa edelsi raportointiohjeisto G3.1. Suomalaisista elintarvikealalla toimivista yrityksistä kaksi yritystä toteuttaa yritysvastuuraportoinnin GRI G4-raportointiohjeistojen mukaisesti. Suomalaisten yritysten lisäksi tutkimukseen ovat valikoituneet maailmanlaajuisesti kaksi suurta yritystä päivittäistavarakaupan alalta. Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena tutkia yritysten raportoinnissa tapahtuvia muutoksia, kun raportointiohjeistosta G3.1 siirryttiin G4-raportointiohjeiston käyttöön.

Tutkimuksen valitut suomalaiset yritykset selvitettiin Suomen johtavan yritysvastuuverkoston FIBS ry:n verkkosivuilta. Jokaisen elintarvikealan yrityksen, joka on yritysvastuuverkoston jäsen, yritysvastuuraportit käytiin läpi. Yritysvastuuraportteista selvitettiin, millä yritysvastuustandardilla elintarvikealan yrityksen raportoivat. (FIBS 2015.)

Taulukko 1. Elintarvikealan toimijoiden käyttämät raportointiohjeistot Suomessa (FIBS 2015.)

Yritys	Yhteiskuntavastuun raportointiohjeisto
Alko Oy	Osittain GRI G4 YKn Global Compact -periaatteet The Business Social Compliance Initiative (BSCI)
Altia Oyj	The Business Social Compliance Initiative (BSCI) OHSAS 18001:2007 (työ, turvallisuus ja terveysjärjestelmä) ISO14001:2004 (ympäristöjohtamisjärjestelmä) ISO9001:2008 (laadunhallintajärjestelmä)
Fazer Oy Ab	YK:n Global Compact -periaatteet
Hartwall Oy	ISO9001 ISO14001 FCCS22000 OHSAS 18001
HOK-Elanto	Yritysvastuuraportointi SOK:n yritysvastuuraportissa
Kesko Oyj	GRI G4 YK:n ihmisoikeuksien julistus YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus YK:n Global Compact -periaatteet

	ILO:n sopimus työelämän perusoikeuksista OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille Kansainvälisen Kauppakamarin Kestävän kehityksen peruskirja Lahjonnan ja korruption vastaiset ohjeet
Meira Oy	European Coffee Federation (EFC) Public Procurement and Sustainability - kriteerit Reilun kaupan sertifiointijärjestelmä Luomu-sertifiointijärjestelmä International Coffee Organization (ICO)-numero
Olvi Oyj	Euroopan unionin elintarviketeollisuuden vapaaehtoinen energiatehokkuus so- pimusjärjestelmä HACCP-järjestelmä Kansainvälisen kauppakamarin ICC:n elintarvikkeiden ja virvoitusjuomien vastuullinen kaupallinen viestintä -tulkintaohjeisto Euroopan elintarvike- ja juomateollisuusjärjestö CIAA:n ohjeet ISO9001:2008 FSSC22000:2011 OHSAS 18001:2007 ISO14004:2004
Paulig Oy	GRI G3
Polarica Oy	ISO26000 HACCP-järjestelmä ISO9001 ISO14004
Sinebrychoff Oy	ISO9002:1995-sertifikaatti ISO9001:1997 ISO14004:1999 OHSAS 18001:2012 FSSC22000:2013
SOK	GRI G4
Stockmann Oyj	International Financial Reporting Standards (IFRS)
VAASAN kon- serni	ISO14001 ISO9001 Tuoreet leipomotuotteet: ISO22000 Leivonnaispakasteet: FSSC22000 Näkkileipä/hapankorpputehdas: BRC- ja IFS-tuoteturvallisuusjärjestelmät

Taulukosta 1 voidaan päätellä, että elintarvikealan yrityksistä ainoastaan Kesko Oyj ja SOK raportoivat kokonaisuudessaan GRI G4-raportointiohjeiston mukaisesti. Yritysvastuuraportoinnin vapaaehtoisuuden vuoksi jokaisen yrityksen käytännöt vaihtelevat. Elintarvikealalla on erityisen tärkeää toimia vastuullisesti, jolloin tutkimuskohteita etsittiin maailmanlaajuisesti suurimmista päivittäistavara-kaupan toimijoista.

Maailmanlaajuisesti suurimmat päivittäistavara-kaupan toimijat on listattu konsulttiyhtiö Deloitte myötä vuosittain. Listauksen kriteerinä on käytetty yritysten liikevaihtoja. Viimeisimmän listauksen Deloitte on julkaissut tammikuussa 2015.

Suurimpien toimijoiden pääkonttorit sijaitsevat Yhdysvalloissa tai Euroopassa. (Legair 2015.)

Taulukko 2. Maailman suurimpien päivittäistavarakauppatoimijoiden käyttämät raportointiohjeistot (Legair 2015.)

Sija	Yritys	Yritysvastuuraportointiohjeisto
1.	Wal-Mart Stores, Inc.	GRI G4
2.	Costco Wholesale Corporation	The GHG Protocol Corporate Accounting and Reporting Standard
3.	Carrefour S.A	ISO 26000 FSC-organisaation sertifikaatti Programme for the Endorsement of Forest Certification The International Federation for Human Rights ILO:n pääperiaatteet
4.	Schwarz Unternehmens Treuhand KG	Ei julkaise yritysvastuuraporttia verkkosivuilla
5.	Tesco PLC	Ei käytä ohjeistuksia Mittareina muun muassa ruokajätteen vähennys, tuotteiden turvallisuus ja laatu, energianhallintajärjestelmä Aloittanut vuonna 2013
6.	The Kroger Co.	GRI G3.1
7.	Metro Ag	GRI G3.1 Dow Jones Sustainability Index (DJSI)
8.	Aldi Einkauf GmbH & Co. HG	CR Policy 33 Ei julkaise raporttia verkkosivuillaan.
9.	The Home Depot, Inc.	Oma kestävän kehityksen integraatiojärjestelmä
10.	Target Corporation	GRI G4

Maailman liikevaihdollisesti suurimpien päivittäistavarakauppatoimijoiden käyttämät raportointiohjeistot käytiin läpi ja listattiin. Tiedot haettiin jokaisen yrityksen omilta kotisivuilta. Taulukon 2 mukaan GRI:n mukaisen yritysvastuuraportin tekivät neljä yritystä Wal-Mart, The Kroger Co, Metro Ag ja Target. Näistä neljästä The Kroger Co ja Metro Ag eivät ole vielä siirtyneet raportointiohjeiston uusimpaan versioon. Wal-Mart ja Target käyttävät uusinta GRI G4-raportointiohjeistoa yritysvastuuraportoinneissaan.

Tutkimuksen toimialaksi valikoitui elintarvikeala, koska sen toiminta koskettaa jokaista. Elintarvikealan tuottamia tuotteita kuluttavat jokainen, jonka vuoksi elintarvikealalle tuleva selkkaus kuten lintuinfluenssa vaikuttaa kaikkiin kuluttajiin eikä ainoastaan yhteen rajattuun kuluttajakuntaan. Jokainen suomalainen käyttää keskimäärin elintarvikealan tuotteisiin vuosittain reilut 3000 euroa, joka on mittava summa suomalaisten vuosittaisesti käytössä olevasta rahamäärästä. (Wognum,

Bremmers, Trienekens, van der Vorst & Bloemhof 2011; PTY 2014; Tilastokeskus 2015.)

Tutkimuskohteet valittiin suomalaisen yritysvastuuverkoston jäsenistöstä. Ensin jäsenistöstä valikoitiin elintarvikealan toimijat. Yrityksen käyttämät yritysvastuuraportointiohjeistot listattiin taulukkoon 1, josta valikoitui tutkimuskysymykseen sopivat yritykset. Kriteereinä oli, että yritys on käyttänyt aiemmin GRI G3.1-raportointiohjeistoa ja on siirtynyt käyttämään GRI G4-raportointiohjeistoa. Ainoat, jotka täyttivät kriteerit, olivat Kesko ja SOK. Tutkimusaineistoa laajennettiin maailmanlaajuisesti toimivilla saman alan toimijoilla. Konsulttiyhtiö Deloitte on tehnyt listauksen maailman suurimmista päivittäistavarakaupan toimijoista liikevaihdon perusteella. Listauksesta valikoitiin kymmenen suurinta yritystä, joiden käyttämät raportointiohjeistot listattiin (Taulukko2). Listatuista yrityksistä kaksi täytti asetetut kriteerit. Wal-Mart ja Target. Tutkimukseen valikoituivat yritykset Kesko, SOK, Wal-Mart ja Target, joista on kerrottu kattavammin seuraavaksi. (FIBS 2015; Legair 2015.)

5.1.1 Kesko Oyj

Kesko on kaupan alan pörssiyhtiö, jonka tarkoituksena on tuottaa vähittäiskauppaketjujen ostotoiminta, logistiikka, verkostokehityksen ja tiedonhallinnan palvelut. Kesko johtaa vähittäiskauppaketjua, joka koostuu K-Extra, K-Market, K-Supermarket ja K-Citymarket -vähittäiskauppatyypeistä. Yksittäisellä kaupalla on oma kauppias, joka toimii oman yrityksensä kautta Keskon tarjoamalla kauppa paikalla. Keskon toimialoja ovat päivittäistavarakaupan lisäksi rauta- ja erikoiskauppa ja autokauppa. Yhteensä kaikkien toimialojen kauppvoja on yli 1500. (Kesko 2015b.)

Kesko toimii Suomen rajojen ulkopuolella. Toimialoista kaikki toimivat yrityksen kotimaassa, Suomessa. Ruotsissa, Norjassa ja Valko-Venäjällä toimivat rakentamis- ja sisustustuotteiden toimiala. Virossa, Latviassa ja Liettuaassa toimivat rakentamis- ja sisustustuotteiden, huonekalujen ja koneiden toimialat. Venäjällä toimii rakentamis- ja sisustustuotteiden, ruoka- ja urheilutoimialat. Kesko ja K-kauppiaat muodostavat yhdessä K-ryhmän, joka työllistää noin 45 000 henkilöä ja

vähittäismyynti oli yhteensä noin 11,3 miljardia euroa (alv 0%) vuonna 2014. Kesko yrityksenä työllistää 20 000 henkilöä. (Kesko 2015b.)

Yritysvastuullisesti toimiminen on Keskon strateginen valinta ja se on liitetty osaksi jokapäiväistä työtä. Vastuullisesti toimiminen perustuu Keskossa yrityksen arvoihin, visioon ja missioon. Kesko on luonut omat periaatteet, jotka ohjaavat Keskon vastuullista toimintaa. Näitä periaatteita ovat Keskon yleiset yhteiskuntavastuun periaatteet, Vastuulliset toimintatavat -ohjeisto ja Keskon ostotoiminnan periaatteet. (Kesko 2015b.)

5.1.2 Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta-yhtymä

Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta eli SOK-yhtymä muodostuu 20 alueosuuskaupasta, jotka toimivat sovituilla alueilla Suomessa. Alueosuuskaupan keskeiset elimet ovat edustajisto, hallintoneuvosto, hallitus ja toimitusjohtaja. Ylin päätösvalta on edustajistolla, jonka valitsee kunkin alueosuuskaupan asiakasomistajat. (SOK 2015.)

SOK-yhtymä on suomalainen vähittäiskaupan ja palvelualan yritysverkosto. SOK tuottaa alueosuuskauppojen yhteiset palvelutoiminnot kuten hankinta-, asiantuntija- ja tukipalvelut. Organisaation tehtävänä on vastata SOK:n strategisesta ohjauksesta ja liiketoimintaketjun kehittämisestä. Organisaation toimialoja ovat marketkauppa, tavaratalo- ja erikoisliikekauppa, liikennemyymälä- ja polttonestekauppa, matkailu- ja ravitsemiskauppa, rautakauppa, autokauppa, maatalouskauppa ja pankkipalvelut. SOK-yhtymä toimii Suomen rajojen ulkopuolella Baltian alueella ja Venäjällä. Toimialat Suomen rajojen ulkopuolella on marketkauppa ja matkailu- ja ravitsemiskauppa. SOK:n johtama S-ryhmä työllistää reilut 40 000 henkilöä, jotka toimivat reilussa 1600 toimipaikassa. Vähittäismyynti oli lähes 11,2 miljardia euroa vuonna 2014. Asiakasomistajia on reilut 2,1 miljoonaa. (SOK 2015.)

SOK:n yritysverkoston toiminnan tarkoituksena on tuottaa kilpailukykyisiä palveluja ja etuja asiakasomistajilleen. Verkoston eri sidosryhmät ovat asettaneet eettiset odotukset, joita SOK-yhtymä pyrkii toteuttamaan. Eettisiä odotuksia ovat muun muassa toimiminen rehellisesti, yhtymä on lahjomaton, yhtymässä kunnioi-

tetaan ja arvostetaan keskinäisesti toisiaan, kilpaileminen reilusti, avoin viestiminen, hyvän hallintotavan noudattaminen ja vastuullinen toiminta niin organisaatiossa kuin yhteistyökumppaneiden toiminnoissa. Eettisten odotusten jalkauttamisesta vastaavat SOK-yhtymän johto ja esimiehet. (SOK 2015.)

5.1.3 Wal-Mart Stores Inc

Wal-Martin kotipaikka on Yhdysvalloissa. Yritys on kotimaansa suurin yksityinen työnantaja. Se on maailman suurin vähittäiskauppaketju liikevaihdollisesti mitattuna. Yritys on alkanut Rogers-yrityksestä, josta se on laajentunut kymmeniin tuhansiin myymälöihin eri puolille maailmaa. Yrityksen tavoitteena on luoda innovaatioiden avulla asiakkaille ostokokemus missä ja milloin tahansa, jotka antavat asiakkaille mahdollisuuksia ja lisäarvoa. Tämän mahdollistavat kivijalkamyymälät, verkkokauppa ja mobiilisovellus. (Wal-Mart Stores Inc 2015; Legair 2015.)

Yrityksellä on 2,2 miljoonaa työntekijää reilussa 11 500 toimipaikassa. Liikevaihto oli 485,62 miljardia dollaria vuonna 2014. Yritys toimii Yhdysvaltojen lisäksi useissa valtioissa ympäri maailmaa. Wal-Mart toimii Aasian valtioista Kiinassa, Japanissa ja Intiassa. Etelä-Amerikassa kauppvoja on Argentiinassa, Brasiliassa, Chilessä ja Meksikossa. Keski-Amerikassa yritys toimii Costa Ricassa, El Salvadorissa, Guatemalassa, Hondurasissa ja Nicaraguassa. Euroopassa Wal-Mart toimii vain Isossa-Britanniassa. Afrikassa kauppvoja on Etelä-Afrikassa, Nigeriassa, Ghanassa, Ugandassa, Keniassa, Tansaniassa, Zambiassa, Malawissa, Mosambikissa, Namibiassa, Botswanassa ja Lesothossa. Yritys toimii myös Kanadassa. (Wal-Mart Stores Inc 2015.)

Kauppaliikkeiden tyypit ovat Walmart Supercenter, Walmart Discount Store ja Walmart Neighborhood Market. Walmart-kauppatyyppejen lisäksi yrityksen hallussa on Sam's Club-tyyppi. Sam's Clubin alkuperäinen idea on koota yhteen pienten yritysten omistajia, jolloin kauppatavaraa voidaan tilata keskitetysti, jolloin ostohinnat ovat matalammat. Verkkokauppa toimii maailmanlaajuisesti ja se operoi Kalifornian (Yhdysvallat) lisäksi Bangalossa (Intia) ja Sao Paolossa (Brasilia). (Wal-Mart Stores Inc 2015.)

Vastuullisuutta Wal-Mart toteuttaa Global Ethics-ohjelman kautta. Ohjelman tavoitteena on edistää Walmart-kulttuurin rehellisyyttä. Ohjelmaan sisältyy yrityksen politiikan kehittäminen ja vaaliminen, mitä edistetään yrityksen omissa toiminnoissa sekä yrityksen sidosryhmien toiminnoissa. Ohjelman tärkein tehtävä on lisätä etiikan tietoisuutta yrityksen sisällä ja sidosryhmissä. Se tarjoaa myös yrityksen sidosryhmille kanavan informoida yritystä eettisistä huolenaiheista. Ohjelman mukaisesti sen tarkoituksena on toimia oppaana eettisissä päätöksentekotilanteissa, tarjota luottamuksellinen raportointijärjestelmä ja johtaa jatkuvaa etiikan opetusta ja viestintäjärjestelmää. (Wal-Mart Stores Inc 2015.)

5.1.4 Target Corporation

Yritys on lähtöisin Yhdysvalloista, jossa se on toiseksi suurin vähittäistavara-kauppaketju Wal-Mart-kauppaketjun jälkeen. Yritys on maailmanlaajuisesti kymmenenneksi suurin päivittäistavarakauppaketju (Legair 2015). Targetin tarkoituksena on myydä tuotteita puhtaissa, tilavissa ja kuluttajaystävällisissä myymälöissä. Tuotteet ovat korkealaatuisia ja edullisia. Myymälöiden lisäksi Target toimii verkkokauppana. (Target Corporation 2015.)

Yritys toimii Yhdysvaltojen lisäksi Kanadassa. Yrityksen liikevaihto oli 72,6 miljardia dollaria vuonna 2013. Henkilökuntaa yrityksellä on 366 000, jotka työskentelevät lähes 1920 myymälässä. Suurin osa myymälöistä, noin 1800, toimii Yhdysvalloissa. Henkilökunnalla on mahdollista edetä urallaan osaamisen ja kiinnostuksen myötä. Näitä mahdollisia etenemisen osa-alueita ovat esimerkiksi myymälän johto, teknologia, brändin johto/suunnittelu/myynti ja tuotteiden suunnittelu ja kehittäminen. (Target Corporation 2015.)

Target toteuttaa vastuullisuutta eri tavoin. Yrityksellä on oma avustusohjelma, jonka kautta yritys jakaa avustuksia esimerkiksi koulutukseen, taiteeseen ja yleiseen turvallisuuteen. Yritys tukee yhteisötapauksia, joita voi olla hyvin erilaisia. Yhteisötapauksien kautta voidaan saavuttaa suuria asioita. Yritysvastuuraportissa yritys kertoo tulevaisuuden Targetista. Raportissa kerrotaan minne yritys on menossa ja mihin yritys on sitoutunut jatkossakin. Raportissa on kerrottu yrityksen arvoketjusta, yhteisön rakentamisesta ja työntekijöiden työhyvinvoinnin kehittämisestä.

tämisestä. Yrityksellä on myös neljän vuoden tavoitteita, joiden tilanteesta yritys raportoi yritysraportissa. Tavoite on joko ylitetty, saavutettu tai kaipa vielä työtä. (Target Corporation 2015.)

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tutkimuskysymyksestä johtuen tutkimukseen valikoitui neljä yritystä, joiden valinnasta on kerrottu luvussa 5.1. Tutkimuskohteena on kaksi suomalaista yritystä ja kaksi Yhdysvalloista lähtöisin olevaa yritystä. Toinen yhdysvaltalaisyritys toimii Pohjois-Amerikassa ja toinen maailmanlaajuisesti.

MacLaughlin (1991) on vertaillut kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusmenetelmien eroja. Keskeisimpiä eroja ovat kvalitatiivisen tutkimuksen subjektiivisuus eli tutkimuksessa on kyse ihmisen omakohtaisesta tulkinnasta, joka voi olla myös tulkinnan varainen ja puolueellinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on keskeistä induktiivinen päättelyminen, jossa yksittäisestä havaintojoukosta tehdään yleistys tai teoria. Kvalitatiivisen tutkimuksen tekijä osallistuu tutkimuksessaan erilliseen havainnointiin. Kvantitatiivinen tutkimus on vastakohtaisesti objektiivinen tutkimusmenetelmä, jossa ihmisen henkilökohtaisella näkemyksellä tai asenteella ei ole merkitystä. Deduktiivinen päättelymuoto on heille yleistä. Deduktiivisessä päättelyssä kahdesta premissistä seuraa johtopäätös. Yleisimmillään tutkimuksessa siirrytään yleistyksestä yksittäiseen tapaukseen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on ominaista kyselylomakkeiden avulla tehdyt tutkimukset. (MacLaughlin 1991.)

Laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma muokkautuu tutkimushankkeen mukana, milloin tutkimuksella on mahdollista saavuttaa tutkittavan ilmiön prosessiluonne. Muokkautuva tutkimussuunnitelma mahdollistaa tutkimuksen vaiheiden muun muassa aineistokeruun ja tulkinnan kietoutumisen yhteen. Tutkimusongelmaakin saatetaan tarkastella aineistokeruun edetessä. (Eskola & Suoranta 1998, 15–16.)

Laadullinen vertaileva analyysi on tutkimusmenetelmä, jossa tapaukset ovat luotuja tai jo tapahtuneita. Tällöin tutkimusta tehdään jo valmiiksi olevan aineiston

pohjalta. Tutkimusmenetelmän yleisimmät käytöt voidaan jaotella maakohtaisiin, organisaatiokohtaisiin tai yksittäisen tason tietoihin. On kuitenkin muistettava, että sovellettavuus ei rajoitu tasoihin. Sovellettavuus rajoittuu ainoastaan tutkijan luovuuteen. (Schulze-Bentrop 2013, 32–33.)

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tutkittava aineisto on jo valmiiksi tekstimuotoista tai muutettu tekstimuotoon. Sisällönanalyysissä tutkittavaa aineistoa eritellään tai niistä etsitään yhtäläisyyksiä ja eroja. Analyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä muodostuu kuva, joka on mahdollista liittää laajempaan kontekstiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 105.)

Laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto pirstotaan pienempiin osioihin, jonka jälkeen aineisto on mahdollista käsitteellistää ja lopuksi järjestellä uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. Tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan ilmiön kuvailuun, jolloin tuloksena on järkevä tulkinta ilmiölle. Sisällönanalyysi on mahdollista tehdä aineisto- tai teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109–116.)

Tutkimuskohteet eivät ole olleet tietoisia tutkimuksesta luodessaan aineistoa, minkä vuoksi tutkimus on nonreaktiivista (Neumann 2007, 225). Yritysvastuureportit ovat yritysten toiminnasta kertovia julkisia raportteja, jonka vuoksi aineistoa ei voi pitää täysin puolueettomana. Yritysvastuureporttien tekijät rakentavat julkisuuskuvaa yrityksestä raporttien avulla (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tutkimuksessa on ollut tarkoituksena vertailla raportoinnin kehittymistä ohjeistoiden uudistuttua. Esimerkiksi miten raportointi on muuttunut, kun indikaattorien määrä on lisääntynyt ja standardeja on poistunut ja tullut lisää. Tutkimus perustuu raportoinnin muutoksiin, eikä yritysten todellisten toimintojen muutoksiin.

Sisällönanalyysi on menetelmänä perusanalyysimenetelmä, jossa edetään vaiheittain. Ensin valmiista aineistosta valitaan kiinnostavat kohdat tai poissuljetaan valitut osiot kokonaan analyysistä. Kiinnostava aineisto koodataan sopivaksi analyysille. Kolmantena vaiheena aineisto teemoitetaan tai tyypitetään, jonka jälkeen analyysistä kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91–92.)

Sisällönanalyysissä analyysitapa jaotellaan kolmeen erilaiseen lähestymistapaan aineistolähtöinen, teoriaohjaava tai teorialähtöinen. Teoriaohjaavassa analyysissä aikaisempi tutkimus tai muu tieto ohjaa aineiston osioiden valitsemista ja poissulkemista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–96.)

Tähän tutkimukseen on valittu tutkimusmenetelmäksi teoriaohjaava sisällönanalyysi. Tutkimusaineisto on valmiiksi tekstimuodossa. Tutkimusaineistona ovat tutkittavien kohteiden yritysraportit, jossa jokaiselta tutkimuskohteelta on valittu mukaan G3.1-raportointiohjeistolla ja G4-raportointiohjeistolla tehdyt raportit. Jokaiselta tutkittavalta yritykseltä löytyy raportteja, joista osa on tehty vanhemmalla ohjeistolla ja osa on tehty uudella ohjeistolla.

Tutkimuksessa selvitetään muutoksia yritysraportoinnissa, kun yritykset ovat siirtyneet uudempaan raportointiohjeistoon. Tutkimusmenetelmänä on teoriaohjaava analyysimenetelmä, jossa analyysissä keskitytään raportointiohjeiston kohtiin, jotka ovat peräisin aiemmasta tiedosta. Tutkimuksessa käytettävä aiempi tieto on peräisin GRI:n omasta koonnista, jossa organisaatio on listannut standardeihin tulleet muutokset. Tutkimuksessa käytetään myös aiempia tutkimuksia, jotka ovat Barkemayer, Comyns, Figge & Napolitanon tekemä tutkimus vuodelta 2014, Adamsin tekemä tutkimus vuodelta 2015 ja Bonsón & Bednárován tekemä tutkimus vuodelta 2015. Tutkimukset ja organisaation oman tiedon lähteen lisäksi tutkimuksessa huomioidaan Salterbaxter (2013) ja Bauen (2013) huomiot uudistuneesta raportointiohjeistosta. (GRI 2013a, GRI 2013c.)

5.3 Aineiston keruu

Aineiston keruu aloitettiin selvittämällä ensin suomalaisen FIBS yritysverkoston jäsenluettelosta kaikki elintarvikealan yritykset, jotka raportoivat yritysvastuullisuudestaan. Kriteeriksi asetettiin, että yritys on raportoinut aiemmin GRI G3.1-raportointiohjeiston mukaisesti ja siirtynyt käyttämään GRI G4-raportointiohjeistoa. Taulukosta 1 on havaittavissa, että Suomessa kaksi yritystä on toteuttanut yritysraporttinsa kriteerien mukaisesti. Molemmat yritykset omaavat merkittävän markkinaosuuden alaltaan Suomessa.

Kriteereissä joustettiin maissa, minkä vuoksi asetettiin kriteeriksi merkittävä toimija muualla maailmassa. Haun tukena käytettiin konsulttiyhtiö Deloitteen tekemää listausta suurimmista päivittäistavarakauppaketjuista maailmalla. Taulukon 2 mukaisesti jokaisen Deloitteen 10 suurimman yrityksen yritysraportointi selvitettiin. Listalta löytyi kaksi yritystä, jotka toteuttivat kriteerit. Yrityksistä toinen on liikevaihdollisista suurin päivittäistavarakaupan toimija ja toinen on 10. suurin toimija alalla. (Legair 2015.)

Jokainen yritys on tehnyt yritysraportit kriteerien mukaisesti. Huomattavaa on, että Targetin ja Wal-Martin tilikaudet vaihtuvat helmikuussa, minkä vuoksi aineiston vuodet vaihtelevat Keskon ja SOK:n raporttien kanssa. Yritysraportit on saatu yritysten verkkosivuilta.

5.4 Luotettavuus

Reliabiliteetti ja validiteetti ovat tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa yleisesti käytetyt käsitteet. Reliabiliteetti tarkoittaa pysyvyyttä eli tutkimuksen toistettaessa tulisi saada samat tulokset kuin aiemmalla tutkimuskerralla. Validiteetti tarkoittaa pätevyyttä eli onko tutkimuksessa tutkittu oikeita asioita. Validiteetin alakäsitteenä on ulkoinen validiteetti eli tutkimustuloksen yleistettävyyys. Käsitteet ovat omaksuttu kvantitatiiviseen tutkimukseen, jonka vuoksi käsitteitä ei voida sellaisenaan soveltaa kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Kananen 2012, 167–173.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan arvioida koko tutkimusprosessin luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen tutkimusaihe saattaa vaihtua tutkimuksen edetessä, jolloin tutkimusprosessin keskeisin tutkimusväline on tutkija itse. Johtopäätöksenä tutkija on pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. Kvalitatiiviset tutkimukset sisältävät usein tutkijoiden omia pohdintoja, joita ei ole havaittavissa samoissa määrin kvantitatiivisissa tutkimuksissa. (Eskola & Suoranta 1998, 210.)

Tutkimuksessa on käytetty tutkimusaineistona neljän eri yrityksen yritysraportteja. Tutkimusmenetelmänä on ollut kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Adams (2015) on tutkimuksessaan epäillyt yritysraporttien oikeellisuutta. Deegan ja Rankin (1996, 62) ovat tutkimuksessaan todenneet yrityksen raportoi-

van ainoastaan yrityksen imagolle suotuisista asioista. Tämä mahdollistaa ympäristörikosten syytteiden nostamisen yrityksille, jotka ovat tehneet yritysvastuuraportit. Owen ja O'Dwyer (2008, 405) näkevät yritysvastuuraportin olevan hyödyllinen yrityskuvan rakentamisen väline, mutta se ei välttämättä kerro yrityksen toimintatapojen vastuullisuudesta.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää raportoinnissa tapahtuvia muutoksia, kun GRI G3.1-raportointiohjeistosta on siirrytty uudempaan GRI G4-raportointiohjeistoon. Yritysvastuuraporttien sisältö ei ole ollut päätarkastelussa tässä tutkimuksessa. Tekijät ovat arvioineet raporttien sisältöä, jonka vuoksi eroja yritysten raportointitavoissa on ollut havaittavissa.

6 TUTKIMUSTULOKSIA

Luvussa käydään läpi tuloksia, jotka on saatu aineiston tutkimuksesta teoriaohjaavan sisällönanalyysin perusteella. Luku on jaettu alalukuihin, joista ensimmäisessä käydään läpi yleisiä muutoksia. Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi raportointiohjeiston standardikohtaisia muutoksia. Alaluvut on jaettu muutosten perusteella. Poistuneet standardit käsitellään kokonaisuudessaan. Poistuneet standardit poistuivat raportointiohjeistosta, kun ohjeistosta julkaistiin uusi versio, G4. Muutettuihin standardeihin on liitetty sekä muutetut standardit että standardit, joista on sisältöä vähennetty. Nämä standardit esiintyvät molemmissa raportointiohjeistoissa eri sisältöisinä. Uudet standardit sisältävät standardeja, joiden sisältöä ei esiintynyt ollenkaan tai esiintyi sivutusti edellisessä raportointiohjeistossa.

6.1 Raportointiohjeiston yleinen muutos

GRI-raportointiohjeistoon on tehty sisällöllisen muutoksen lisäksi ulkonäöllisiä muutoksia ja käytännön korjauksia. Suurimpana muutoksena on, että yleisen osion standardit on jaoteltu kahteen osioon: yleisiin alueisiin ja erityisalueisiin. Erityisalueet sisältävät valikoidun osa-alueen standardit. Valikoituja osa-alueita ovat ”triple bottom line” -periaatteen perusteella taloudelliset ja ympäristölliset alueet. Periaatteen kolmannen osa-alueen sosiaalisuuden alle on jaettu vielä työolosuhteet, ihmisoikeudet, yhteiskunta ja tuotevastuullisuus.

Raportointiohjeiston numerointi muuttui myös. GRI G3.1-raportointiohjeistossa tunnuksien olivat normaalissa lukumuodossa, jonka lisäksi esimerkiksi ympäristöllisten kohtien edessä oli tunnus EN. Uudessa raportointiohjeistossa jokaisen tunnuksen edessä on G4, joka kuvaa käytettävää raportointiohjeistoa. Lisäksi yksikään standardi ei ole muotoa 2.1 tai 3.5 vaan numerointi on suurentunut ja standardeissa käytetään koko numerointia esimerkiksi G4-21 tai G-35. Osa-alueita kuvaavat tunnuksien ovat käytössä, jolloin esimerkiksi ympäristöllisen osa-alueen tunnuksien ovat muotoa G4-EN.

Yleisesti indikaattorien määrä raportointiohjeistossa moninkertaistui. Raportointiohjeiston G3.1-versiossa indikaattoreita oli 17 kappaletta, kun uudessa versiossa

indikaattoreita on 41 kappaletta (Salterbaxter 2013). Raportointiohjeisto G3.1 oleva kohta on myös uudessa ohjeistossa saatettu jakaa useammalle standardille. Standardissa kerrottavat seikat ovat pysyneet samana, mutta standardien määrä on lukumäärällisesti lisääntynyt.

6.2 Poistuneet standardit

Raportointiohjeistosta on poistettu kaksi standardia, 2.10 ja 3.9, joista ensimmäisestä ei ole vastaavaa kohtaa muissa G4-raportointiohjeiston standardeissa. Toisen standardin ohjeistus on liitetty osaksi muita standardeja. Poistetut standardit on tutkittu kokonaisuudessaan, koska on haluttu selvittää kohtien merkitystä yritysvastuuraportoinnille.

Kohdassa 2.10 yritykset kertovat saamistaan palkinnoista raportointikaudelta. Tutkittavista yrityksistä SOK ei ole raportoinut kohdassa palkinnoista. Kesko, Wal-Mart ja Target ovat raportoineet kattavasti palkinnoista. Kesko on raportoinut vuoden 2011 raportissaan kattavasti palkinnoista, mutta seuraavana vuonna yritys on raportoinut sen sisäisistä kilpailuista. Wal-Mart on globaalina yrityksenä raportoinut vuoden 2012 raportissaan kattavasti palkinnot maittain ja vuoden 2013 raportissaan yritys on raportoinut palkinnot ainoastaan jakamalla Yhdysvalloista saadut palkinnot ja muista toimintamaista saadut palkinnot. Vuoden 2014 raportissa Wal-Mart on raportoinut ainoastaan kolme palkintoa. Keskon ja Wal-Martin raportoinnissa oli selkeästi havaittavissa raportoinnin hiipuminen. Target on vuoden 2011–2013 raporteissaan raportoinut kattavasti palkinnoistaan. Yrityksen kohdalla ei ollut havaittavissa raportoinnin vähenemistä.

Palkintojen saaminen on yksi tapa osoittaa, että yritys toimii vastuullisesti. Palkintojen jakaminen ja jakoperusteet voivat vaihdella maittain, jonka vuoksi palkintojen listaaminen yritysvastuuraportoinnissa ei voi toimia mittarina. Yrityksen on mahdollista toimia erittäin vastuullisesti saamatta yhtään palkintoa. Adams (2015) on korostanut tutkimuksessaan yritysten läpinäkyvyyden parantamista yritysvastuuraportoinnin avulla.

Kohdassa 3.9 yritykset raportoivat yritysvastuuraporttiinsa kirjaamien tietojen mittaustekniikoista ja laskentaperusteista. Standardin ohjeistus on lakea, jonka vuoksi tutkimukseen valikoidut yritykset ovat raportoineet hyvin eri tavoin. Kesko, SOK ja Wal-Mart ovat raportoineet samantapaisesti kertomalla, mitkä yrityksen toiminnot on yritysvastuuraportoinnissa otettu huomioon ja yritysten laskentaperiaatteista on kerrottu. Wal-Mart on kertonut yrityksen sisäisistä mittaristoista, joiden antamiin tietoihin ei ole käytetty ulkoista varmennusta. SOK on kertonut lisäksi ulkoisesta selvityksestään, miten yrityksen tulisi kehittää yritysvastuuraportointia. Target eroaa kolmesta muusta yrityksestä raportointityylillään. Yritys kertoo käyttämästään raportointiohjeistosta ja perusteita raportointiohjeiston valinnalle. Yritys on myös tarkistuttanut yritysvastuuraporttinsa tason GRI-organisaatiolla, josta myönnetty todistus on liitetty yritysvastuuraporttiin.

Seikat, joita yritykset ovat kohdassa käsitelleet, esiintyvät GRI G4-raportointiohjeistoissa useissa eri standardeissa. Esimerkiksi yritysvastuuraportin laskentarajoista on kolme standardia: G4-17 Konsernin laskentaraja, G4-20 Olen-naisten näkökohtien laskentarajat organisaation sisällä ja G4-21 Olen-naisten näkökohtien laskentarajat organisaation ulkopuolella. Kohdan 3.9 poistaminen on aiheellista, vaikka kohdan sisältämät asiat ovat tärkeitä, koska kohdan sisältämät tiedot on ripoteltu useisiin eri standardeihin uudessa raportointiohjeistossa.

Poistettujen kohtien poistaminen on aiheellista. Ensimmäisellä kohdalla ei saavuteta yritysvastuulle ominaista läpinäkyvyyttä. Kohdan sisältämiä tietoja ei käsitellä uudessa raportointiohjeistossa. Yritykset eivät myöskään raportoineet G4-raportointiohjeiston ohella saaduista palkinnoista. Toisen kohdan sisältämät tiedot oli sisällytetty uudessa raportointiohjeistossa useaan eri standardiin, jonka vuoksi poistaminen oli mahdollista tehdä. Yritysten raportoinnit vaihtelivat kohdassa, minkä vuoksi kohdan jakaminen useaan standardiin selkeytti ohjeiston tulkitsemista.

6.3 Muutetut standardit

GRI-organisaatio on omassa G3.1- ja G4-ohjeistojen vertailussaan jakanut sisäl-lön muutokset ainoastaan muutoksiin ja kohtiin, joista on vähennetty sisältöä. Näi-

tä kohtia on yhteensä 52. Muutetuista kohdista on valittu 14 kappaletta tutkimukseen. Valinnan kriteerinä käytettiin Adamsin (2015) ja Bonsón & Bednárován (2015) tekemiä tutkimuksia, joissa viitataan GRI-raportoinnissa esiintyviin muutoksiin tai epäkohtiin.

Ensimmäisenä kohtana on 2.3, jossa yritykset raportoivat operatiivisesta rakenteestaan. Jokainen tutkimukseen valikoitunut yritys on raportoinut operatiivisesta rakenteestaan. Kesko on vuoden 2012 yritys vastuuraportissaan tarkentanut raportointiaan kertomalla toimialoista henkilöstömäärittäin. Target on tarkentanut raportointiaan vuoden 2012 yritys vastuuraportissaan kertomalla tuotteidensa ja palveluidensa omistussuhteesta vaihtoehtoilla lisenssi, omistus tai leasing. Kohta 2.3 muuttui tunnukseltaan G4-17, jossa yritykset raportoivat laskentarajoistaan. Yritysten tarkoituksena on kertoa toiminnoista, jotka kuuluvat raportoinnin piiriin. Muutos on merkittävä. Aiemmin yritykset raportoivat kaikista toimialoistaan ja toiminnoistaan. Wal-Martia lukuun ottamatta yritykset raportoivat laskentarajoistaan. SOK raportoi vuoden 2013 raportissaan ainoastaan Suomen toiminnoista, kun vuoden 2014 raportissa oli raportoitu taloudelliset luvut myös ulkomaan toiminnoista. Laskentarajat kertovat enemmän yrityksen yritys vastuuraportista, koska lukija tietää mitkä yrityksen toiminnot sisältyvät tuloksiin.

Raportin sisällön määrittely on ohjeistuksena kohdalla 3.5. Kohta on erittäin sekava, minkä vuoksi jokainen yritys raportoi eri tavoin. SOK on raportoinut pääteemat, joiden pohjalta yritys raportoi. Kesko raportoi käyttämistään raportointiohjeistoista ja Wal-Mart raportoi vastuullisuuden alueista, raportoinnin ajanjaksosta ja raportointiperiaatteistaan. Target raportoi yrityksen vastuullisuuden avaintiedoista ja käyttämästään raportointiohjeistosta. Uudessa raportointiohjeistossa yrityksen tarkoituksena on kertoa miten yritys vastuuraportin sisältö määritellään. Standardin G4-18 ohjeistus on tarkempi, minkä vuoksi jokainen yritys on kertonut olennaiset näkökohdat, joiden pohjalta raportointi perustuu. Wal-Martia lukuun ottamatta yritykset ovat kertoneet menetelmistään miten näkökohdat ovat valikoituneet. Esimerkiksi Target on haastattelut yrityksen johtajia ja asiantuntijoita, jotka ymmärtävät isot asiat, kilpailijoiden raportteja on luettu ja vähittäiskauppa-, teollisuus- ja mediakenttä on tarkistettu, minkä pohjalta näkökohdat on listattu.

Kohdat 3.6, 3.7 ja 3.8 on muutettu vastaamaan standardeja G4-20 ja G4-21. Kohdassa 3.6 yritykset raportoivat raportin rajoituksista ja kohdassa 3.7 yritykset raportoivat raporttiin liittyvistä erityisistä rajoituksista ja muutoksista laajuudessa. Kohdat menivät yrityksillä sekaisin, minkä vuoksi yritykset raportoivat rajoituksista ja erityisistä rajoituksista eri tavoin. Jokainen yritys raportoi rajoituksistaan. Kohdassa 3.8 ohjeistuksena on raportoida raportointiperiaatteita yritysten ulkopuolisille toiminnoille esimerkiksi tytäryritykset ja ulkoistetut toiminnot. G4-20 ja G4-21 standardeissa yritykset raportoivat olennaisista näkökohdistaan ja niihin kohdistuvista laskentarajoistaan. G4-20 standardissa yritykset raportoivat organisaation sisäisistä olennaisista näkökohdista ja niiden laskentarajoista. G-21 standardissa vastaavasti ohjeistus on sama, mutta raportointikohteena on organisaation ulkopuolella olevat olennaiset näkökohdat. Wal-Martia lukuun ottamatta yritykset ovat eritelleet olennaiset näkökohdat organisaation sisäisiin ja ulkopuolisiin. SOK on havainnoinut olennaisia näkökohtia olennaisuusmatriisilla. Kohta selkeytyi, mutta uudet standardit sekoittuvat osaltaan muutettuun standardiin G4-18.

Yritykset raportoivat periaatteistaan ja käytännöistään raportin ulkoiseen varmentamiseen kohdassa 3.13. Kohdassa ainoastaan Kesko on tehnyt yritys vastuuraportilleen ulkoisen varmennuksen. Target on varmentanut yritys vastuuraportoinnin tasonsa raportointiohjeiston tekijöiltä. Wal-Mart on kertonut, ettei tee raporteilleen ulkoista varmennusta ja SOK ei mainitse asiasta. Kohta muuttui uudessa raportointiohjeistossa G4-33 standardiksi. Ohjeistus muuttui sanamuodollisesti lähestymistapa ulkoiseen varmennukseen. SOK kertoo yritys vastuuraportin kehittämisen keskittyvän sidosryhmien odotuksiin vastaamiseen. SOK ei tee ulkoista varmennusta raportilleen. Keskolla ei ole muuttunut raportointi, mutta lisäyksenä on tullut tarkennuksia. Esimerkiksi suomenkielinen yritys vastuuraportti varmennetaan ulkoisesti ja englanninkieliseen versioon tehdään vastaavuustarkistus. Wal-Mart ja Target ei tee ulkoista varmennusta. Raportoinnin ohjeistus tarkentui, jolloin SOK raportoi enemmän periaatteestaan. Wal-Mart ja Target eivät tee ulkoista varmennusta eivätkä perustele päätöstään.

GRI G3.1-raportointiohjeistossa kohdan 4.4 tarkoituksena on, että yritykset raportoivat osakkeenomistajien ja henkilöstön vaikuttamismahdollisuuksia yrityksen

hallituksen toimintaan. Raporteissaan Target, Kesko ja SOK ovat raportoineet kattavasti yritysten rakenteista. SOK:n asiakasomistajilla on yrityksen yritysmuodon vuoksi suora vaikutusmahdollisuus eli äänestämisoikeus. Wal-Mart on siirtänyt kohdan tiedot yrityksen verkkosivuille sijoittajat-sivustolle, jossa kerrotaan liike-toiminnasta. Vuoden 2013 ja 2014 yritysraportteissa Wal-Mart on kertonut tietojen olevan linkin takana. Linkki ei kuitenkaan toimi. Uudessa raportointiohjeistossa kohta on jakautunut kolmeen standardiin G4-37, G4-49 ja G4-53. Standardissa G4-37 yritysten on tarkoitus raportoida, miten yritykset konsultoivat sidosryhmiään. SOK ja Kesko ovat raportoineet sidosryhmät ja kanavat, miten heitä konsultoidaan ja millä tavoin sidosryhmät voivat olla yhteydessä. Wal-Mart on erotellut ainoastaan osakkeenomistajat ja standardin kohdalla on linkki osakkeenomistajien kokouspöytäkirjaan. Target ei raportoi lainkaan standardia G4-37. Standardin G4-49 tarkoituksena on kertoa, miten epäkohdista kommunikoidaan. Yritysten yritysraportit menevät sekaisin G4-37 ja G4-49 standardien kanssa, koska esimerkiksi Kesko käyttää samoja kanavia sidosryhmien kanssa keskusteluun. Standardin G4-53 tarkoituksena on, että yritykset raportoivat niiden sidosryhmien mahdollisuuksista vaikuttaa yritysten palkka- ja palkkiopolitiikkaan. Wal-Mart on ainoa tutkittavista yrityksistä, joka raportoi kohdasta. Wal-Mart on liittänyt kohtaan linkin osakkeenomistajien kokouksen pöytäkirjaan, josta selviää, mistä asioista osakkeenomistajat äänestävät. Kohdan jakautuminen kolmeen selkeytti ja yksilöi eri tapoja, miten yrityksen sidosryhmät osallistuvat yrityksen työskentelyyn.

Eturistiriitojen välttämiseksi hallitustyöskentelyssä raportointiin pyritään kohdassa 4.6. Kesko ja Wal-Mart ovat listanneet riippumattomuudet. Keskon hallitus on riippumaton, mutta konsernijohtoryhmässä on henkilöstöä. Targetilla ja Wal-Martilla on molemmilla standardin kohdalla linkit yrityksen hallinnon dokumentteihin. SOK ei raportoi aiheesta. Uudessa raportointiohjeistossa standardi on tunnukseltaan G4-41, jossa ohjeistus pysyi lähes vastaavana. Wal-Mart raportoi osakkeenomistajien kokouspöytäkirjassaan hallituksen riippumattomuudesta ja Kesko raportoi myös hallituksen riippumattomuudesta. SOK ja Target eivät raportoineet hallitustensa riippumattomuudesta.

Kohdassa 4.17 ohjeistuksena on raportoida sidosryhmävuorovaikutuksesta ja sen yhteydessä esiin nousseista asioista ja huolenaiheista sidosryhmien keskuudessa. Jokainen yritys raportoi sidosryhmätoiminnastaan laajalti, mutta eri tavoin. SOK on tehnyt sidosryhmistään kaavion. SOK on tehnyt kyselytutkimuksen asiakkailleen ja yritys on aloittanut sidosryhmävuoropuhelumallin kehittämisen. Vuorovaikutustilanteita syntyy sosiaalisessa mediassa, yksittäisissä tilanteissa ja keskustelupalstoilla. Kesko on kertonut sidosryhmätoiminnoistaan eri tavoin. Esimerkiksi sponsorirahojen määristä, pääyhteistyökumppanuudesta ja aktivoitumisesta sosiaalisessa mediassa on kerrottu. Sidosryhmävuorovaikutus-kaaviosta on kerrottu vuoden 2012 raportissa, jolloin raportoinnin kohteena oli sidosryhmien osallistaminen. Wal-Mart on esitellyt keskeiset sidosryhmät ja esitellyt jokaisen sidosryhmän kanssa tehtävän yhteistyön. Target on kertonut sidosryhmätoiminnan osaluista ja sen pohjalta sidosryhmätoiminnan toteuttamisesta. Lavea ohjeistus muuttui suppeammaksi, kun siirryttiin uuteen raportointiohjeistoon ja standardiin G4-27. Standardissa tuli raportoida vain sidosryhmien esiin nostamat asiat ja huolenaiheet. Kaikki yritykset julkaisivat kanavia, joista huolenaiheet ja tärkeät asiat nousevat esiin. Kesko raportoi lisäksi, että sidosryhmillä on mahdollisuus kirjoittaa puheenvuoroja tärkeiksi kokemistaan aiheista, joihin oli linkki standardissa. Raportointi väheni standardin osalta, mutta yritykset eivät nostaneet asioita esille vaan kanavia, joiden kautta sidosryhmien on mahdollista nostaa asioita esille.

Viimeinen kohta muutettujen standardien listassa oli talouteen liittyvä. Kohdassa EC2 yritysten on tarkoitus arvioida ilmastonmuutoksen taloudellisia seuraamuksia ja muita riskejä ja mahdollisuuksia. Jokainen yritys on raportoinut kohdan ja tiedostanut taloudellisten seuraamuksien olevan ajankohtaisia ilmastonmuutoksen myötä. Jokainen on listannut vaikutuksia kuten energian saannin väheneminen. Kesko on luonut standardista riskimatriisin, joka kuvaa eri riskejä. Keskon lisäksi Target on ottanut käyttöön CDP-raportointimallin, jossa yritysten on mahdollista arvioida yritykselle muodostuvia vaikutuksia ilmastonmuutoksesta. Yritykset ovat tiedostaneet myös mahdollisuuksia ilmastonmuutoksen myötä. Kohta muuttui G4-EC2 standardiksi uudessa raportointiohjeistossa. Uudessa ohjeistuksessa yritysten on tarkoitus kertoa ilmastonmuutoksen taloudellisista vaikutuksista ja muista mahdollisuuksista ja riskeistä organisaatioon nähden. Kesko ja Target jatkoi CDP-

raportointimallin käyttämistä ja tiedostivat erilaisia mahdollisuuksia ja riskejä. Vuoden 2014 yritys vastuuraportista Keskolta on poistunut riskimatriisi, mutta organisaatiosta, joka vastaa riskien hallinnasta, on tehty kaavio. Wal-Mart on raportoinut ympäristöllisistä päätavoitteistaan ja kertonut lisätietoa löytyvän 10-K-raportista. SOK ei raportoinut standardista.

Kohtia, joista on vähennetty sisältöä, on yhteensä viisi kappaletta. Kohdassa 3.11 yritykset raportoivat merkittävistä muutoksista raportin laajuudessa, rajauksissa ja mittausmenetelmissä. Kohta on aiemmin mennyt sekaisin kohtien 3.5, 3.6 ja 3.7 kanssa, jolloin jokainen yritys oli raportoinut kohdan. Kaikkia kohtia on tarkennettu siten, että kohta pysyy lähes samanlaisena, mutta päällekkäisyyksiltä vältetään. Uudessa raportointiohjeistossa standardi on G4-23, jossa yritykset raportoivat merkittävistä muutoksista raportoinnin laajuudessa ja laskentarajoissa. Keskollla ja Wal-Martilla ei ollut merkittäviä muutoksia. SOK raportoi tarkennuksesta tiedonkeruuprosessissa ja tunnuslukujen määrittelyssä. SOK oli myös kehittänyt hotelleille lisäominaisuuden hiilijalanjäljen laskentaan. Target on raportoinut, että se on jakanut yritys vastuuraportin kolmeen osioon. Raportin lisäksi tietoa löytyy CDP-raportista.

Kohdassa EN26 yritykset raportoivat toimenpiteistään palveluiden ja tuotteiden ympäristövaikutusten vähentämiseksi ja toimenpiteiden laajuus. Wal-Mart ja Kesko olivat listanneet useita hankkeitaan ja tavoitteitaan. Wal-Martin Brasilian toiminnot ovat olleet edelläkävijöitä ja Keskolla on pyritty kasvattamaan Pirkka-luomutuotteiden määrää sataan tuotteeseen. Target on jakanut vastuullisuuslupaukset neljään, mihin on asetettu erilliset tavoitteet. Yritys on kertonut myös kriteereistään, joita käyttää. SOK ei raportoi standardista. Uudessa raportointiohjeistossa standardin tunnuksiksi on tullut G4-EN27, jonka sisältöä on vähennetty. Ohjeistuksen mukaan standardissa raportoidaan yrityksen tuotteiden ja palveluiden ympäristövaikutusten vähentämistoimenpiteistä. SOK on parantanut raportointiaan ja raportoi hankkeistaan. Target raportoi myös hankkeistaan ja projekteistaan päätavoitteiden kautta. Wal-Mart ei raportoi ja Kesko on kokenut, että standardi ei sovi yrityksen toiminnalle. Kesko on raportoinut valinnoistaan ympäristön hyväksi ja esimerkiksi kierrätyksen helpottamisesta asiakkaille.

Yrityksen alihankinnan ihmisoikeusarviointeja yritykset raportoivat kohdassa HR2. SOK ja Kesko ovat kertoneet auditoinneistaan ja niiden tuloksista avoimesti. Molemmilla on piiraskaaviot tuloksista ja uudelleen auditoinnin tuloksista. SOK ei ole tehnyt auditointeja kaikille riskimaissa toimiville toimittajilleen. Keskon mukaan 25 prosenttia ei läpäise uudelleen auditointeja. Target on ehdoton, jolloin kaikkien alihankkijoiden on sitouduttava social compliance -ohjelmaan ja rekisteröitävä tehtaansa. Wal-Mart ei raportoi kohdasta. Uudessa raportointiohjeistossa yritykset raportoivat prosenttiosuudellisesti uusista toimittajista, jotka on arvioitu ihmisoikeuskriteerein. Standardin tunnus on G4-HR10. SOK ja Kesko raportoivat edellisten vuosien tapaan auditointien tuloksia piiras- ja pylväskaavioin. Kesko on lisäksi ottanut arviointiin YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavat periaatteet. Targetin vaatimukset ovat pysyneet samana. Wal-Mart ei raportoi standardia G4-HR10 muutoksista huolimatta.

Kohdassa HR11 yritykset raportoivat ihmisoikeuksiin liittyvien epäkohtien määrän ja kuinka monta niistä on käsitelty ja ratkaisu. Tutkittavista yrityksistä yksikään ei raportoinut kohtaa. Wal-Mart ja Target mainitsevat etteivät raportoi aiheita. SOK ja Kesko eivät mainitse standardia indeksissään. Uudessa raportointiohjeistossa standardi on G4-HR12. Standardin sisältöä on vähennetty ja yritykset raportoivat ihmisoikeuksiin liittyvät epäkohdat, jotka ovat tulleet valitusmekanismien kautta. Näiden lisäksi yritykset raportoivat käsiteltyjen ja ratkaistujen kohtien määrän. Tutkittavissa raporteissa yhdessäkään ei raportoitu standardia. Kesko on raportoinut, että standardi on tunnustettu olennaiseksi, mutta tietoa ei ole saatavilla. Yritys kehittää raportointia.

Yrityksen markkinointiviestinnän lainmukaisuutta ja standardien ja vapaaehtoisten periaatteiden toteuttamista on yritysten tarkoitus raportoida kohdassa PR6. SOK ja Kesko ovat raportoineet noudattavansa markkinointiin säädettyjä lakeja sekä Kesko noudattaa yrityksen omaa sponsorointiperiaatetta. Wal-Mart on kertonut tarkistavansa markkinointikampanjansa yrityksen lakiosaston kautta. Target ei raportoi aiheesta. Uudessa raportointiohjeistossa standardin sisältöä vähennettiin koskemaan ainoastaan kiellettyjen ja kiistanalaisten tuotteiden myyntiä. Standardin tunnuksiksi tuli G4-PR6. SOK:n tavoitteena on saada yrityksen omiin tuotteisiin

siin kaikkiin alkuperämaamerkinnot. Tuotteista 90 prosentissa on merkinnät tällä hetkellä. Kesko on nostanut esille mediahuomiota saaneita tapauksia, joiden seurauksena kriteereitä on kiristetty. Yhtenä mediahuomiota saaneena tapauksena ovat thaimaalaiset ananasmehutehtaat. Tapauksen jälkeen Kesko on lähettänyt toimittajille selvityspyyntöjä aineiden vastuullisuuden varmentamisesta. Kesko on tarttunut myös muihin globaaleihin median huomiota saaneisiin tapauksiin kuten Euroopassa ollut hevosen liha -tapaus, jonka myötä yrityksen kriteereihin lisättiin hevosen DNA. Vuoden 2014 raportissa Kesko on ottanut BSCI Code of Conduct -kriteeristön hankintasopimuksille. Wal-Mart ja Target eivät raportoi standardia.

6.4 G4-raportointiohjeiston uudet standardit

G4-raportointiohjeistoon on luotu uusia standardeja yhteensä 30, joista tutkimukseen on valikoitunut 14 kappaletta. Standardeista 11 kappaletta valittiin aiempien tutkimusten perusteella. Standardeissa käsiteltäviin asioihin olivat tutkijat kiinnittäneet huomiota tutkimuksissaan. Lisäksi 3 standardia valittiin, koska ne sisältyivät täysin uuteen kategoriaan etiikka ja eheys, jota ei ollut GRI G3.1-raportointiohjeistossa esiintynyt.

G4-12 standardissa yritykset raportoivat toimitusketjustaan. SOK on kertonut raportissaan tavarantoimittajien määriä ja luokitteluja riskimaatoimittajista. Yritys on listannut hankintamaittain kymmenen suurinta hankintamaataan. Kesko on listannut ostokäytäntöjään ja tehnyt kaavion tavaroiden liikkumisesta konsernin ulkopuolella ja konsernin sisällä. Wal-Mart on kertonut yhteistyöstään toimittajien kanssa. Yrityksellä on tavarantoimittajien huippukokous, jonka kautta yrityksen tarkoituksena on juurruttaa strategioitaan toimittajien keskuuteen. Wal-Mart on aktiivisesti mukana myös erilaisissa järjestöissä. Target pyrkii suunnittelemaan toimitusketjun mahdollisimman tehokkaaksi, jolloin ympäristölliset vaikutukset ovat mahdollisimman vähäiset. Toimitusketjun loppupuoleen yritys pyrkii vaikuttamaan erilaisin asiakasinformoinnin keinoin. Jokainen yritys on raportoinut toimitusketjustaan, mutta eri tavoin. Toimitusketju on käsitteenä laaja, jonka vuoksi jokainen yritys on tulkinut standardia omalla tavallaan.

Standardi G4-19, jossa tarkoituksena on raportoida yrityksen olennaisista näkökohdista, on sekoittunut kohtien G4-18, G4-20 ja G4-21 standardien kanssa. Olennaisten näkökohtien laskentarajoista organisaation sisällä ja ulkopuolella on pitänyt raportoida standardeissa G4-20 ja G4-21. Standardissa G4-18 yritykset määrittelevät raportin sisältöään. SOK on raportoinut olennaisuusmatriisin, jossa on kuvattu olennaiset näkökohdat yrityksen sisä- ja ulkopuolelta. Olennaisten näkökohtien hahmottamisprosessista on kerrottu erikseen. Standardien hajauttaminen useaan standardiin voi olla aiheellista, jotta jokainen yritys huomioisi kaikki osa-alueet. Standardien osalta SOK, Kesko ja Target ovat raportoineet kaikki standardit. Wal-Mart on raportoinut olennaiset näkökohdat ilman prosessin kerromista ja jaottelemissa näkökohtia sisäisiin ja ulkoisiin.

G4-35 standardissa yritysten tarkoituksena on raportoida, miten vastuullisuuden eri tehtävät on jaettu organisaatiossa. G4-36 standardissa yritykset raportoivat vastuullisuudesta vastaavat henkilöt. Standardit olivat selkeät, jolloin jokainen yritys raportoi vastuunjakoaan. SOK:ta lukuun ottamatta jokainen raportoi vastuussa olevista henkilöistään. SOK paransi raportointiaan vuoden 2014 yritys vastuuraportissa, johon oli raportoitu vastuullisuudesta vastaavat henkilöt. Wal-Martilta ja Targetilta tiedot eivät löytyneet yritys vastuuraportista. Indeksien kohdalla oli linkki eri tiedostoon, josta tiedot löytyivät.

Hallituksen roolista organisaation tarkoituksen, arvojen ja strategian määrittelyssä on ohjeistuksena standardissa G4-42. Kesko ja Wal-Mart ovat raportoineet hallitusten työskentelystä ja tehtävistä. Esimerkiksi Wal-Martin hallituksen jäsen johtaa strategiakomiteaa. SOK on parantanut yritys vastuuraportointiaan ja raportoinut vuoden 2014 yritys vastuuraportissaan hallituksen tehtäviä. Target ei raportoi hallituksen roolia. Standardin ohjeistuksen mukaisesti standardi on ymmärrettävä, mutta yrityksen raportointi voi olla haastavaa suurissa yrityksissä, jossa johtoporaisto on suuri ja toimikuntia on useita.

G4-48 standardin ohjeistuksena on yritys vastuuraportin hyväksyminen. Standardin raportointi täsmää standardin G4-33 kanssa, jossa yritykset raportoivat ulkoisesta varmennuksestaan. G4-33 -standardissa ulkoisen varmennuksen toteuttaa ainoastaan Kesko. G4-48 -standardissa yritys vastuuraportin hyväksymisestä ra-

portoi ainoastaan Kesko. Yritys on raportoinut, että yritysvastuuraportointia on käsitelty hallituksessa. Yritysvastuuraportoinnin periaatteet ovat myös hallituksessa käsiteltäviä asioita.

Uutena kategoriana yleisesti raportoitaviin asioihin tulivat etiikka ja eheys, johon sisältyy kolme standardia. Kategorian ensimmäisessä standardissa G4-56 yritykset raportoivat arvoistaan ja liiketoimintaperiaatteistaan. Standardin ohjeistus on selkeä ja jokainen yritys raportoi arvoistaan kattavasti erilaisin kuvioin. G4-57 -standardissa yritykset raportoivat sisäisistä ja ulkoisista mekanismeistaan, joiden avulla voidaan etsiä eettisiä ja lain mukaisia käytösmalleja ja seikkoja, jotka ovat yhteydessä organisaation eheyteen esimerkiksi avustamis- ja neuvontalinjat. Tutkittavista yrityksistä ainoastaan Wal-Mart on raportoinut statement of ethics -asiakirjassaan toimintatavoistaan. Yritys julkaisee julkaisuja, jotka ovat samoja kaikille, mutta niitä toteutetaan toimintamaiden sallimissa rajoissa. Jokainen työntekijä voi keskustella aiheesta esimiehen, lakiosaston tai eettisen osaston kanssa. Kategorian viimeinen standardi on G4-58, jossa raportoidaan epäillyistä väärinkäytöksistä. Kesko tehnyt listauksen vastuullisuuden seurannasta ja sen ohjeistosta, josta löytyvät toimintatavat. Wal-Mart on raportoinut statement of ethics -asiakirjassaan ottavansa epäilyt vakavasti. Yritys antaa tutkijoiden vapaasti selvittää mahdollista väärinkäytöstä. Kaikilla on mahdollisuus raportoida mahdollisista epäillyistä Wal-Martin omilla etiikka-verkkosivuilla. SOK ja Target ei raportoinut standardia.

Standardissa G4-EN4 yritykset raportoivat organisaation ulkopuolisesta energiankulutuksesta. Kesko on raportoinut keräävänsä rajoitetusti tietoa, koska esimerkiksi kauppapaikkojen energiakulutukset on sisällytetty yrityksen sisäisiin laskelmiin. Wal-Mart on raportoinut tavoitteestaan energiatehokkuuden parannukseen, johon on panostettu erityisesti Kiinassa toimivien tehtaiden ja toimittajien kanssa. Wal-Martin tuotteiden kuljetuksiin ja valmistuksiin osallistuvista toimittajista ja tehtaista tavoiteohjelmaan osallistuu 70 prosenttia. SOK ja Target ei raportoinut standardia.

Yrityksen energiaintensiteetti on ohjeistuksena raportoida standardissa G4-EN5. Wal-Martia lukuun ottamatta jokainen yritys raportoi energiaintensiteettinsä. Lu-

kuja oli tarkoin jaoteltu erilaisin ryhmin. Lukujen muutoksia oli myös analysoitu. Esimerkiksi SOK on raportoinut uusien yksiköiden perustamisesta ja Target oli raportoituun lukuun saanut mukaan Kanadan toiminnot. Energiaintensiteetin lisäksi uutena standardina tuli G4-EN18, jossa yritykset raportoivat kasvihuonekaasujen päästöintensiteetin. Wal-Mart oli standardin osalta siirtynyt käyttämään CDP-raporttia, jonne tiedot oli raportoitu. SOK, Kesko ja Target ovat raportoineet kattavasti esimerkiksi liikevaihdon perusteella päästöintensiteetin. SOK on kertonut vuoden 2013 ja 2014 yritys vastuuraporteissaan vuoden 2013 kasvihuonekaasupäästöt eri lukuina.

Standardissa G4-EN32 yritysten on tarkoitus raportoida prosenttiosuudellisesti uusista toimittajista, jotka on arvioitu ympäristökriteerien mukaisesti. SOK on raportoinut toimittajakyselystä ja BEPI-arvioinnista. Yrityksen toimittajista suurella osalla on ympäristöohjelma. Kesko on raportoinut, että tieto ei ole saatavissa, mutta tavoitteena on saada tieto vuoteen 2016–2018 mennessä. Wal-Mart ja Target eivät raportoi standardia.

Uudet standardit lisäsivät yrityksen läpinäkyvyyttä. Hallituksen roolista, yritys vastuullisuuden jaosta ja niistä vastaavista henkilöistä ei ollut ennen standardia. Ympäristölliset näkökohdat lisääntyivät selkeästi, mistä raportoiminen vaatii uusia mittaristoja. Esimerkiksi energiankulutus organisaation ulkopuolella voi olla haastava raportoitava suurelle yritykselle, jolla on tuhansia toimittajia ja alihankintaketjussa olevia tehtaita. Yleiseen osioon lisätty kategoria ”etiikka ja eheys” toi yritys vastuuraporttiin yrityksen arvot, jotka todennäköisesti yrityksillä ovat jo aiemmin olleet.

Yritys vastuuraportin on nähty lisäävän yritysten läpinäkyvyyttä. Useat eri tutkimukset ovat epäilleet yritys vastuuraporteissa esiintyvien tietojen oikeellisuutta. Esimerkiksi Deegan ja Rankin (1996, 62) ovat tutkimuksessaan todenneet yrityksen raportoivan ainoastaan yrityksen imagolle suotuisista asioista. Tämä mahdollistaa ympäristörikosten syytteiden nostamisen yrityksille, jotka ovat tehneet yritys vastuuraportit. Adams (2015) on kyseenalaistunut tietojen todenmukaisuuden. Owen ja O’Dwyer (2008, 405) ovat huomioineet, että yritys vastuuraportti ei välttämättä kerro yrityksen toimintatapojen vastuullisuudesta. Tässä opinnäytetyössä

selvisi, että yritykset eivät ulkoisesti varmenna raportointia (G4-33) ja Keskoa lukuun ottamatta yritykset eivät raportoineet yritysvastuuraportin hyväksymisestä yrityksen sisällä (G4-48). Ulkoinen varmentaminen lisääisi luotettavuutta sidosryhmien keskuudessa. Tutkimuksen aikana esimerkiksi SOK:n vuosien 2013 ja 2014 yritysvastuuraporteissa löytyi selkeä eroavaisuus. SOK on ilmoittanut vuoden 2013 yritysvastuuraportissaan sähkön- ja lämmöntuotannon kasvihuonepäästöikseen 318 000 tonnia. Seuraavan vuoden yritysvastuuraportissa SOK on raportoinut vuoden 2013 sähkön ja lämmöntuotannon kasvihuonepäästöikseen 334 000 tonnia. Tulos ei ainakaan heikentänyt tutkijoiden epäilyjä siitä, että yritysvastuuraporttien tiedot eivät välttämättä ole todenmukaisia.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää muutoksia, kun elintarvikealalla toimivat yritykset ovat siirtyneet GRI G3.1-raportointiohjeistosta G4-raportointiohjeistoon. Yritysvastuun näkökulmasta toimiala on erityisen tärkeä. (Wognum & kumpp. 2011)

Teoriaosuuden tavoitteena on tukea opinnäytetyön empiiristä osuutta, jonka vuoksi teoriaosuudessa käsiteltiin yritysvastuuraportointia, yritysvastuullisuutta elintarviketeollisuudessa ja GRI-yritysvastuuraportointiohjeistoa. Tutkimuksen kohteina olivat neljän yrityksen yritysvastuuraportteja vuosilta 2011–2015. Kahden yrityksen kotimaa on Suomessa, mutta molemmilla on toimintoja myös naapurimaissa. Yritykset toimivat samoilla markkina-alueilla. Näiden lisäksi kahden yrityksen kotimaa on Yhdysvallat. Toinen yrityksistä toimii laajalti ympäri maailmaa ja toinen yritys toimii Yhdysvaltojen lisäksi Kanadassa. Toiminta-alueiden eroista huolimatta yritysten toimiala on sama, jolloin yrityksillä oli samankaltaisuuksia raportoinneissaan.

Luvussa käydään läpi empiirisen osuuden keskeisimmät tutkimustulokset, jossa tutkimuksesta saatuja havaintoja on vertailtu opinnäytetyön teoriaosuudessa käytyjen tutkimusten valossa. Tutkimustulosten lisäksi luvussa on käyty läpi tutkimuksen luotettavuutta ja opinnäytetyöprosessissa esiin nousseita jatkotutkimusmahdollisuuksia. Viimeisimpänä arvioidaan opinnäytetyöprosessia.

7.1 Keskeisimmät tutkimustulokset

Yleisesti raportointiohjeisto muuttui tunnuksien vuoksi, joka selkeytti raportointia. Jokaisen standardin numero on tasaluku, jolloin ei ole alakohtia kuten 3.1 ja 3.2. Raportointiohjeisto on jaettu lisäksi kahteen osioon, yleiseen ja erityisiin osa-alueisiin. Erityisissä osa-alueissa on eritelty ”triple bottom line” -periaatteen mukaisesti taloudelliset, ympäristölliset ja sosiaaliset kategoriat. G3.1-raportointiohjeistossa olleita kohtia on yhdistelty ja osa kohdista on jaettu uudessa osiossa useammaksi standardiksi. Ulkoiset muutokset ovat helpottaneet ymmärrettävyyttä ja edistävät lukijaystävällisyyttä. Bonsón & Bednárová (2015) ovat tut-

kimuksessaan todenneet yritysvastuuraportoinnin lisääntyvän, koska sidosryhmät ovat alkaneet kiinnostumaan raporteista. Tutkijat ovat todenneet sidosryhmäkeisyyden lisääntyvän yritysvastuuraporteissa (Bonsón & Bednárová 2015). Ulkoiset muutokset lisäävät lukijaystävällisyyttä, jota tutkijatkin ovat toivoneet.

Yritysten sisäisestä vastuunjaosta yritysvastuullisuuden osalta ja vastuussa olevista henkilöistä ei ollut ennen standardeja, joissa yritykset olisivat seikoista voineet raportoida. Lisäksi hallituksen roolista arvojen ja strategian määrittelyssä ei ollut standardia. Uudessa raportointiohjeistossa on lisätty standardeja näiden osalta. Standardeissa G-35 ja G-36 yritykset määrittelevät vastuunjakoan ja vastuussa olevia henkilöitä. Standardeissa G4-42 ja G4-48 yritykset määrittelevät hallituksen roolia ja yritysvastuuraportin hyväksyntää yrityksen sisällä. Bonsón & Bednárová (2015) ovat tutkimuksessaan todenneet, että GRI G3.1-raportointiohjeistossa on käyty läpi yrityksen hallintoa pintapuolisesti. Yrityksen hallintoon on tullut lisää standardeja, jolloin yrityksen hallinnosta kerrotaan tarkemmin.

G4-raportointiohjeisto korjasi edeltäjänsä keskeneräisyyksiä monilta osin. Yritysten materiaaliset näkökohdat olivat kesken. Materiaalisista näkökulmista tulikin standardeja kolme lisää, mitä yritykset raportoivat. Standardissa G4-19 yritykset raportoivat olennaisista näkökohdistaan ja prosesseista, miten olennaiset näkökohdat on määritetty. Standardeissa G4-20 ja G4-21 yritykset ovat määritelleet aiemmin määritellyt olennaiset näkökohdat sisäisiin ja ulkoisiin. Näistä näkökohdista on pitänyt määritellä myös laskentarajat. Esimerkiksi SOK kehitti raportointiaan merkittävästi ja lisäsi taloudellisiin indikaattoreihinsa myös ulkomaiden toimintojensa taloudelliset luvut. Samalla tavalla Target lisäsi indikaattoreihin myöhemmin Kanadan toiminnot. Adams (2015) on tutkimuksessaan todennut GRI G3.1-raportointiohjeistossa olevan materiaalisissa näkökohdissa keskeneräisyyksiä. Näiden korjaaminen on ollut raportoinnin kannalta mielekästä, jolloin standardit ovat selkiytyneet. Adams (2015) on huomionut, että korjaaminen on osaltaan onnistunut uudessa raportointiohjeistossa.

Adams (2015) on tutkimuksessaan maininnut ympäristölliset näkökulmat, joita tulisi olla raportointiohjeistoissa enemmän. G4-raportointiohjeistoon on lisätty

useita ympäristöllisiin näkökohtiin puuttuvia standardeja. Yrityksen tehtävänä on raportoida organisaation ulkopuolisesta energiankulutuksesta (G4-EN4) ja organisaation omasta energiaintensiteetistä (G4-EN5). Erityisesti ulkopuolisesta energiankulutuksesta voi olla lähes mahdotonta raportoida, jos kyseessä on suuri yritys, jolla on useita tuhansia alihankkijoita. Yleensä alihankkijat tulevat monista eri valtioista, jolloin kulttuuri raportointiin ja seurantaan saattaa vaihdella hyvinkin merkittävästi. Lisäksi raportointiohjeistoon tuli kasvihuonekaasujen päästöintensiteetin raportointi standardissa G4-EN18 ja prosenttiosuus uusista toimittajista, jotka on arvioitu ympäristökriteerien mukaisesti (G4-EN32). Adams (2015) on tutkimuksessaan todennut ympäristönäkökohtien olevan niin olennaisia, että niistä pitäisi tulla pakollisesti raportoitavia. Tutkijan toivomasta pakollisuudesta on tulossa Euroopan alueella totta, koska suuret pörssiyritykset on velvoitettu raportoimaan yritys vastuustaan vuodesta 2017 alkaen. (PE-CONS 47/14)

G3.1-raportointiohjeistoa on arvosteltu vähäisestä indikaattorien määrästä, jotka eivät kaikki ole käytännöllisiä yrityksille. Salterbaxter (2013) toteaa, että raportointiohjeistoon on tullut merkittävästi lisää indikaattoreita. G3.1-raportointiohjeistossa indikaattoreita oli 17. Uudessa raportointiohjeistossa indikaattorien määrä on lisääntynyt 41 kappaleeseen. Bonsón & Bednárová (2015) ovat tutkimuksessaan huomioineet myös vähäisen indikaattorien määrän. Indikaattorit lisäävät tutkijoiden toivomaa ja huomioimaa sidosryhmäkeskeisyyttä.

G4-raportointiohjeistosta on poistettu kaksi kohtaa, jotka vielä G3.1-raportointiohjeistossa esiintyi. Ensimmäisenä kohtana olivat yrityksen saamat palkinnot. Yritykset olivat listanneet palkintojaan kattavasti, mutta todellista merkitystä yritys vastuun toteuttamiselle palkinnoista ei ole. Kohta ei ollut olennainen raportointiohjeistossa. Toisena poistettuna kohtana olivat raportointitietojen mitaustekniikat, jotka sisältyivät uudessa raportointiohjeistossa muihin standardeihin, jonka vuoksi kohta oli aiheellista poistaa. Kohta sisältyi G4-17, jossa yritykset määrittelevät laskentarajoja ja G4-18 standardissa yritykset määrittelevät raportin sisältöä.

G4-raportointiohjeistoon oli tullut uutena osa-alueena etiikka ja eheys, josta tutkittiin siihen sisältyvät standardit. Jokainen standardi oli uusi eli standardeja ei ole

ennen ollut raportointiohjeistossa. Etiikka ja eheyden ensimmäisessä standardissa yritykset määrittelevät arvot ja liiketoimintaperiaatteet, jotka jokaisella yrityksellä oli raportoitu. Toisena standardina yritysten tuli kertoa mekanismeistaan, joilla yrityksissä seurataan sisäisesti ja ulkoisesti eettisyyden ja lainmukaisuuden toteutumista. Standardi saattoi olla haastava, sillä yrityksistä ainoastaan Wal-Mart raportoi standardin mukaisesti. Viimeisessä standardissa yritysten tehtävänä oli raportoida epäilyistä väärinkäytöksistä. Standardin mukaan raportoi Kesko ja Wal-Mart. Eettisyys on ajankohtainen, minkä vuoksi osio on voitu lisätä raportointiohjeistoon. Ensimmäinen ja viimeinen standardi ovat selkeitä. Standardeista keskimäinen oli haastavampi, minkä vuoksi yritykset ovat voineet jättää raportoimatta.

Barkemayer, Comyns, Figge ja Napolitano (2013) ovat tutkimuksessaan todeneet, että yritysraportointi tuottaa tarkkaa tietoa yritykselle. Yritysvastuuraportteista yritykset saavat realistisen ja tasapainoisen esityksen yritysten kestävän kehityksen toiminnasta. Raportointiohjeisto on hyvin kattava ja monipuolinen. Raportointi on vapaaehtoista, minkä vuoksi yritysten ei ole pakollista raportoida kaikista osa-alueista eikä kaikista standardeista, minkä vuoksi yritysraporttiin saatu tulos voi antaa väärän kuvan.

Sidosryhmäkeskeisyyden tärkeyttä ovat korostaneet tutkimuksissaan sekä Adams (2015) että Bonsón & Bednárová (2015). Sidosryhmäkeskeisyys on lisääntymässä ja sidosryhmät ovat tietoisempia ja kiinnostuneempia yritys vastuullisuuden toteutumisesta. Tällä hetkellä vastuullisuus on tärkeää, jonka vuoksi yritysraportoinnilla raportointi on oiva tapa kertoa sidosryhmille yrityksen vastuullisista toimista.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen kohdejoukkona olivat elintarvikealalla toimivat yritykset, joita kriiteerien perusteella löytyi Suomesta kaksi ja toiminta-aluetta laajentamalla maailman kymmeneen suurimpaan päivittäistavarakauppaan saatiin kaksi tutkimuskohdetta lisää. Tämä opinnäytetyö on tehty kohdeyritysten yritysraporttien pohjalta, minkä vuoksi yritysten perusteluja raportointipäätöksille ei ole voitu

huomioida. Opinnäytetyön tavoitteeseen saatiin kattava vastaus. Kysymys oli suhteellisen laaja, jolloin muutoksia arvioitiin lähinnä eri tutkijoiden tekemien tutkimusten pohjalta. Aiempiin tutkimuksiin pohjautuen pystyttiin varmistumaan, että tässä tutkimuksessa huomioitavat seikat ovat oikeita. Opinnäytetyön pätevyyttä parantaakin tuloksien samankaltaisuus aikaisempien tutkimusten kanssa.

Opinnäytetyön tekoprosessin aikana oli havaittavissa myös jatkotutkimusmahdollisuuksia. Samankaltainen tutkimus on mahdollista tehdä eri toimialalle tai erilaisena tutkimusmenetelmänä esimerkiksi teemahaastatteluna. Jatkotutkimusmahdollisuuksia on noussut esiin myös tutkimuksen standardien osalta. Opinnäytetyössä on noussut esille useita tutkimuksia, jotka kritisoivat yritysvastuuraporttien todenmukaisuutta, jonka lisäksi opinnäytetyössä löydettiin yritysvastuuraporteista ainakin yksi selkeä epäselvyys, jonka vuoksi olisi mahdollista tutkia yritysvastuuraporttien ulkoisen varmennuksen tilannetta. Bonsón & Bednárová (2015) olivat nostaneet esille myös sidosryhmäkeskeisyyden lisääntymisen yritysvastuuraportoinneissa, minkä vuoksi opinnäytetyö olisi mahdollista tehdä yritysvastuuraporttien lukijakunnasta. Luetaanko yritysvastuuraportteja ja millaiset ryhmät raportteja lukevat?

7.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessi sai alkunsa tutkimusmenetelmät ja raportointi -kurssilta, jossa kurssitehtävänä oli tehdä tutkimussuunnitelma. Opinnäytetyön tekijät valmistelivat yhteisen tutkimussuunnitelman, joka hyväksyttiin toukokuussa 2015. Teoriaosuutta rakennettiin vuoden 2015 kesä ja alkusyksy. Empiirisen osuuden työstäminen alkoi syyskuussa 2015, jolloin tarkoituksena oli toteuttaa tutkimus Kesko ja SOK -yrityksiin teemahaastatteluna. Kieltävien vastausten jälkeen tutkimusmenetelmäksi muotoutui opinnäytetyössä käytetty teoriaohjaava sisälönanalyysi. Tutkittavien yritysten rinnalle otettiin kaksi ulkomaalaista kansainvälisesti toimivaa yritystä. Empiirinen osuus saatiin valmiiksi vuoden 2015 joulukuussa.

Teoriaosuuden lähteisiin on käytetty tieteellisiä tutkimuksia, artikkeleita, lainsäädäntöä ja kirjallisuutta. Suurin osa teoriaan käytetyistä lähteistä ovat englanniksi.

Kaikki tieteelliset tutkimukset ovat englanniksi. Lähteiksi pyrittiin saamaan mahdollisimman uutta tietoa, koska yritysvastuu kehittyy nopeasti. Haastetta oli lopettaa teoriaosuuden kirjoittaminen, koska aineistoa oli laajasti käytettävissä. Empiirisessä osuudessa haastavinta oli löytää tutkimusmenetelmä, jolla tutkimus saatettaisiin toteutettua halutulla tavalla. Tutkimusmenetelmiä on useita, minkä vuoksi valinnan vaikeus tuotti haastetta.

Opinnäytetyö on tehty perinteisten kurssien ohessa. Tämän vuoksi opinnäytetyöprosessi kesti reilu puoli vuotta. Laadukkaiden lähteiden löytämisen tärkeyden opinnäytetyön tekijät ymmärsivät tehdessään opinnäytetyön teoriaosuutta. Opinnäytetyöprosessissa tekijät ovat oppineet tutkimuksen tekoa ja sen eri vaiheita.

LÄHTEET

- AccountAbility. 2008. AA1000 Accountability Principles Standard 2008. Viitattu 6.6.2015. <http://www.accountability.org/images/content/0/7/074/AA1000APS%202008.pdf>
- AccountAbility. 2015. AccountAbility websites. Viitattu 7.6.2015. <http://www.accountability.org/>
- Adams, C. A. 2015. The International Integrated Reporting Council: A call to action. *Critical Perspectives on Accounting*. 27, 23-28.
- Aerts, W. & Cormier, D. 2009. Media legitimacy and corporate environmental communication. *Accounting, Organizations and Society*. 34, 1, 1-27.
- Ahonen, G. 2015. Työhyvinvointi kannattaa myös taloudellisesti. Työterveyslaitoksen verkkosivut. Viitattu 28.6.2015. <http://www.ttl.fi/fi/tyohyvinvointi/tuottavuus/sivut/default.aspx>
- Andersson, J. 2014. Yritysvastuun raportointivelvoite parantaa myös kilpailukykyä. *Kauppalehti*. Kauppalehden verkkosivut. Viitattu 28.6.2015. <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/plehti/juttu.jsp?direct=true&oid=2014/11/04/5583022>
- Arjaliés, D-L. & Mundy, J. 2013. The use of management control systems to manage CSR strategy: A levers of control perspective. *Management Accounting research*. 24, 4, 284–300.
- Baue, B. 2013. Sustainability reporting: does G4 enhance sight but obscure vision? *The Guardian*. Viitattu 29.9.2015. <http://www.theguardian.com/sustainable-business/sustainability-reporting-g4-sight-vision>
- Barkemeyer, R., Comyns, B., Figge, F. & Napolitano, G. 2014. CEO Statements in sustainability reports. Substantive information or background noise? *Accounting Forum*. 38, 4, 241-257.

Bonsón, E & Bednárová, M. 2015. CSR reporting practices of Eurozone companies. *Spanish Accounting Review*. 18, 2, 182-193.

Carriga, E. & Melé, D. 2004. Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics*. 53, 51-71.

Carroll, A. 2008. A History of Corporate Social Responsibility. Concepts and practices. In: Crane, A., McWilliams, A., Matten, D., Moon, J. & Stegel, D. 2008. *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York. Oxford University Press.

Chandler, D. & Werther, W. B. Jr. 2014. *Strategic Corporate Social Responsibility*. California. SAGE Publications.

Cho, C., Laine, M., Roberts, R. & Rodrigue, M. 2015. Organized hypocrisy, organizational facades, and sustainability reporting. *Accounting, Organizations and Society*. 40, 78-94.

COM / 2006 / 0136. Making Europe a pole of excellence on corporate social responsibility. European Union. Brussels.

COM / 2010 / 0614. Communication from the Commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. European Union. Brussels.

Cramer, J., Jonker, J. & van der Heijden, A. 2004. Making Sense of Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*. 55, 2, 215-222.

Deegan, C. & Rankin, M. 1996. Do Australian companies report environmental news objectively? An analysis of environmental disclosure by firms prosecuted successfully by the Environmental Protection Authority. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 9, 2, 50-67.

Early, R. 2002. Food ethics: a decision making tool for the food industry? *International Journal of Food Science and Technology*. 37, 339-349.

EC / 2001 / 0453. European Commission Recommendation on recognition, measurement and disclosure of environmental issues in the annual accounts and annual reports of EU companies. Brussels.

EHK. 2012. Eläinten hyvinvointi Suomessa. Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti. Eläinten hyvinvointikeskus yhteistyössä Maa- ja Metsätalousministeriö, Helsingin yliopisto, Elintarviketurvallisuusvirasto. Helsinki.

Epstein, M., Buhovac, A. & Yuthas, K. 2015. Managing Social, Environmental and Financial Performance Simultaneously. Long Range Planning. 48, 35–45.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3.painos Tampere. Osuuskunta Vastapaino.

ETL. 2005. Yhteiskuntavastuu elintarvikeketjussa. Selvitys vastuullisista toimintatavoista ja käytännöistä kotimaisessa elintarvikeketjussa. ETL. Helsinki.

ETL. 2012. Tärkeimmät elintarviketeollisuuden alat 2010. ETL verkkosivut. Viitattu 25.4.2015. [http://www.etl.fi/www/fi/liitetiedostot/tilastot/muut_tilastot/ Tarkeimmat_elintarviketeollisuuden_alat.pdf](http://www.etl.fi/www/fi/liitetiedostot/tilastot/muut_tilastot/Tarkeimmat_elintarviketeollisuuden_alat.pdf)

ETL. 2015. Maista Suomi -tempaus. Elintarviketeollisuusliitto ry:n tempauksen Maista Suomen verkkosivut. Viitattu 21.6.2015. <http://www.maistasuomi.fi/fi/maista-suomi>

Euroopan komissio. 2011a. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011–2014. Bryssel.

Euroopan unioni. 2015. Yritysten yhteiskuntavastuu EU:ssa. Euroopan unionin verkkosivut. Viitattu 6.6.2015. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=fi>

EY / 2002 / 178. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus elintarvikelainsäädäntöä koskevista yleisistä periaatteista ja vaatimuksista, Euroopan elintarviketurval-

lisuusviranomaisen perustamisesta sekä elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyvistä menettelyistä. Bryssel.

EY / 2004 / 35. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ympäristövastuusta ympäristövahinkojen ja korjaamisen osalta. Bryssel.

Fazer. 2013. Global Compact -Communication on Progress (COP).

Fazer. 2015. Global Compact. Viitattu 5.6.2015. <http://www.fazergroup.com/fi/vastuullisuus/raportointi/global-compact/>

FIBS. 2014. FIBSin yritys vastuututkimus 2014. Viitattu 4.6.2015. http://www.fibsry.fi/images/TIEDOSTOT/FIBS_Yritysvastuututkimus2014_.pdf

FIBS. 2015. FIBS ry:n verkkosivut. Viitattu 26.10.2015. <http://www.fibsry.fi/fi/>

Flower, John. 2015. The International Integrated Reporting Council: A story of failure. *Critical Perspectives on Accounting*. 24, 1-17.

Forsman-Hugg, S., Heikurinen, P., Jalkanen, L., Järvelä, K., Järvinen, M., Katajajuuri, J-M., Koistinen, L., Kotro, J., Mäkelä, J., Pesonen, H-L., Riipi, I. & Ulvila, K-M. 2012. Vastuullisuus ruokaketjussa – eväitä johtamiseen, mittaamiseen ja viestintään. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Helsinki. Libris Oy.

Forsman-Hugg, S., Järvelä, K., Katajajuuri, J-M., Mäkelä, J., Paananen, J. & Pesonen, I. 2009. Elintarvikeketjun vastuullisuus – kuvaus vuorovaikutteisesta sisälön rakentamisen prosessista. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy.

GRI. 2006. G3 Reporting Guidelines Finnish. Global Reporting Initiative. Amsterdam.

GRI. 2010. GRI Food Processing Sector Supplement. Global Reporting Initiative. Amsterdam.

GRI. 2011a. G 3.1 Sustainability Reporting Guidelines. Global Reporting Initiative. Amsterdam.

GRI. 2011b. Sustainability Reporting Guidelines & Food Processing Sector Supplement version 3.0. Global Reporting Initiative. Amsterdam.

GRI. 2011c. Mapping Document. Food Processing Sector Supplement / G3.1 Guidelines Mapping Document. Global Reporting Initiative. Amsterdam.

GRI. 2013a. GRI's G4 Guidelines: the impact on reporting. Amsterdam. Viitattu 3.6.2015.

<http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/g4-the-impact-on-reporting-v2.pdf>

GRI. 2013b. GRI G4 Food Processing Sector Disclosures. Amsterdam. Global Reporting Initiative.

GRI. 2013c. Overview of changes in standard disclosures from g3.1 to g4 guidelines. Global Reporting Initiative. Viitattu 28.9.2015. <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRI-G4-Overview-Tables-G3.1-vs-G4.pdf>

GRI. 2013d. G4 Sustainability reporting guidelines. Global Reporting Initiative Amsterdam.

GRI. 2014. GRI G4-Food Processing Sector Disclosures. Global Reporting Initiative. Amsterdam.

GRI. 2015. About GRI. Viitattu 6.6.2015. <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/>

Gray, R., Kouhy, R. & Lavers, S. 1995. Corporate social and environmental reporting – review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure. *Accounting, Auditing and Accountability*. 8, 2, 47-77.

Gray, R., Owen, D. & Adams, C. 1996. *Accounting and accountability – changes and challenges in corporate social and environmental accounting*. London. Prentice Hall.

Harmaala, M-M. & Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Hassel, L., Nilsson, H. & Nyquist, S. 2005. The Value Relevance of Environmental Performance. *European Accounting Review*. 14, 1, 41-61.

Holtari, S. 2014. Suomalaistuotteet valtaavat Euroopan – Lidlin hyllyillä. *Talouselämän verkkosivut*. Viitattu 27.6.2015. <http://www.talouselama.fi/uutiset/suomalaistuotteet+valtaavat+euroopan++lidlin+hyllyilla/a2266172>

Hrasky, S. 2012. Visual disclosure strategies adopted by more and less sustainability – driven companies. *Accounting Forum*. 36, 3, 154-165.

Huhtakangas, P. 2011. Welfare arvioi laajasti tuotantoeläinten hyvinvointi. *Kehittyvä Elintarvike* 3/2011.

Huhtakangas, P. 2013. Kaupan merkkien osuus viidennes päivittäistavaraostoista. *Kehittyvä Elintarvike* 4/2013.

Hyrylä, L. 2012. Toimialaraportti: elintarviketeollisuus. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.

Hyrylä, L. 2014. Toimialaraportti: elintarviketeollisuus. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.

IIRC. 2015. The Integrated Reporting. Viitattu 5.6.2015. <http://integratedreporting.org/the-iirc-2/>

INI / 2006 / 2133. Report on corporate social responsibility: a new partnership. European Union. Strasbourg.

ISO. 2015. International Organization for Standardization – järjestön verkkosivut. Viitattu 26.9.2015. www.iso.org

Junttila, J. 2015. Kuningaskuluttaja julkistaa S-Ryhmän ja Keskon omien vaate-merkkien valmistustehtaat. Yleisradio Oy. Yleisradion verkkosivut. Viitattu

27.9.2015. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/02/19/kuningaskuluttaja-julkistaa-s-ryhman-ja-keskon-omien-vaatemerkkien>

Juntunen, J. K. 2011. Taloudellinen vastuu osana yhteiskuntavastuuta - osakekannustimet holding yhtiön kautta. Tutkija Juntusen Vastuullista toimintaa - blogi. Viitattu 30.6.2015. <http://vastuullistatoimintaa.blogspot.fi/2011/01/taloudellinen-vastuu-osana.html>

Juutinen, H. 2009. Elintarviketeollisuus vastuunsa vartijana – kuinka kuluttaja saa läpinäkyvää tietoa? Ketjuvastuu-hankkeen seminaari. Elintarviketeollisuusliitto. Viitattu 28.6.2015. http://www.laatuketju.fi/laatuketju/www/fi/julkaisut/Ketjuvastuu16122009_juutinen.pdf

Juutinen, S. & Steiner, M-L. 2010. Strateginen yritysvastuu. Helsinki. WSOYpro.

Kahiluoto, H., Kuisma, M., Knuuttila, M., Mikkola, M., Lehtonen, E., Horttanainen, M., Havukainen, J., Luoranen, M., Grönroos, J., Myllymaa, T. & Virtanen, M. 2009. Elintarvikeketjun jätebiomassat energiaksi ja ravinteet kiertoon. Maa ja elintarviketeollisuuden tutkimuskeskus, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, SYKE ja Helsingin Kauppakorkeakoulu. Maaseudun tulevaisuuden Maaseudun tiede liite 4/2009.

Katajajuuri, J-M. 2008. Ruoan ympäristövaikutukset. Futura 3/2008.

Katajajuuri, J-M., Tuhkanen, H-R. & Voutilainen, P. 2005. Contribution of life cycle stages to the global warming potential of food products. In: Innovation by life cycle management. Barcelona.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä -Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kesko. 2013. Yhteiskuntavastuuraportin 2013 GRI-tunnusluvut. Kesko. Keskon yhteiskuntavastuu 2013 -verkkosivut. Viitattu 28.9.2015. <http://yhteiskuntavastuu2013.kesko.fi/gri/tunnusluvut>

Kesko. 2015a. Kesko on maailman viidenneksi vastuullisin yritys. Kesko. Keskon verkkosivut. Viitattu 28.9.2015. <http://www.kesko.fi/media/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/2015/kesko-on-maailman-viidenneksi-vastuullisin-yritys/>

Kesko. 2015b. Keskon verkkosivut. Kesko. Viitattu 28.11.2015. <http://www.kesko.fi/>

KILA 1675/2002. Kirjanpitolautakunnan lausunto Euroopan yhteisöjen komission suosituksesta 2001/0453.

KILA. 2006. Yleisohje ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja esittämisestä tilinpäätöksessä. Kirjanpitolautakunta.

KOM / 2001 / 0264. Komission tiedonanto Kestävä kehitys Euroopassa paremman maailman vuoksi: Kestävää kehitystä koskeva Euroopan unionin strategia. Euroopan unioni. Bryssel.

KOM / 2001 / 0366. Vihreä kirja -yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä. Euroopan unioni. Bryssel.

KOM / 2006 / 13. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle eläinten suojelua ja hyvinvointia koskevasta yhteisön toimintasuunnitelmasta vuosiksi 2006–2010. Bryssel.

KOM / 2007 / 539. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle EU:n uudesta eläinten terveyttä koskevasta strategiasta vuosiksi 2007–2013 ”Mieluummin ennaltaehkäisy kuin hoito.” Bryssel.

KOM / 2010 / 2020. Eurooppa 2020 älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia. Bryssel.

Konttinen, S. 2011. Suomalainen ruokalasku. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Sil-tala.

Kotilainen, M., Koski, H., Mankinen, R. & Rantala, O. 2010. Elintarvikkeiden hinnanmuodostus ja markkinoiden toimivuus. Keskustelunaiheita 1209. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Helsinki.

Koutsoumanis, K. P. & Gougouli, M. 2015. Use of Time Temperature Integrators in food safety management. Trends in Food Science & Technology. 43, 236-244.

KPMG. 2013. KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2013. KPMG International verkkosivut. Viitattu 4.6.2015. <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/corporate-responsibility/Documents/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2013.pdf>

Kurppa, S., Saarinen, M., Pesonen, I. & Sinkko, T. 2009. Elintarvikeketjun ympäristövastuu alkaa alkutuotannosta. Maaseudun tulevaisuus liite Maaseudun tiede 4/2009.

Kuvaja, S. & Malmelin, K. 2008. Vastuullinen yritysviestintä–kilpailuetua vuoropuhelusta. Helsinki. Edita Prima Oy.

L 13.1.2006/23. Elintarvikelaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 28.6.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060023>

L 23.8.2002/738. Työturvallisuuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 28.6.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020738#Pidm1329408>

Lankoski, L. 2008. Vastuullisuus ja ”viimeinen rivi”. Kirjallisuuskatsaus vastuullisuuden vaikutuksista yrityksen taloudelliseen menestymiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 28/2008. Helsinki.

Legair, M. 2015. Top 10 global retailers show modest growth in 2014. Deloitte. Viitattu 26.10.2015. <http://www2.deloitte.com/an/en/pages/about-deloitte/articles/consumerbusiness.html>

Lindblom, C. K. 1994. The implications of organizational legitimacy for corporate social performance and disclosure. Paper presented at the Critical Perspectives on Accounting Conference, New York.

Lämsä, A-M., Uusitalo, O. & Lämsä, V. 2005. Pienyritykset yritysetiikan tutkimuskohteena. Yritysetiikan ja johtajuuden suuntia. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden laitoksen julkaisuja 145.

MacLaughlin, E. 1991. Oppositional poverty: the quantitative/qualitative divide and other dichotomies. *The Sociological Review* 39, 2, 292-308.

Maloni, M. J. & Brown, M. E. 2006. Corporate Social Responsibility in the Supply Chain: An Application in the Food Industry. *Journal of Business Ethics*. 68, 35-52.

Manka, M-L., Heikkilä-Tammi, K. & Vauhkonen, A. 2012. Työhyvinvointi ja tuloksellisuus. Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu. Tampere. Tammerprint Oy.

MMM. 2010. Huomisen ruoka – Kansallisen ruokastrategian taustaraportti. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki.

Mäkelä, H. 2012. Interpretations of Corporate Talk about Social Responsibility. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Mäkelä, H. 2013. On the ideological role of employees reporting. *Critical Perspectives on Accounting*. 24, 360-378.

Mätäsaho, R. & Niskala, M. 1997. Ympäristölaskentatoimi ja valta-ympäristö. Liiketaloudellinen aikakauskirja 1/1997.

Neumann, W. 2007. Basics of Social Research. Qualitative and Quantitative Approaches. Second ed. Pearson, USA.

Niskala, M., Pajunen, T. & Tarna-Mani, K. 2013. Yritysvastuu –raportointi ja laskentaperiaatteet. Porvoo. KHT-media.

Nuora, M. 2013. Eläinten hyvinvoinnista laatua lihaan. Kehittyvä Elintarvike 5/2013.

OECD. 2011. OECD Guidelines for Multinational Enterprises.

OECD. 2015. About the OECD. Viitattu 6.6.2015. <http://www.oecd.org/about/>

Otala, L. & Ahonen, G. 2005. Työhyvinvointi tuloksentekijänä. Helsinki. WSOY.

Owen, D. & O'Dwyer, B. 2008. Corporate Social Responsibility the reporting and assurance dimension. In: Crane, A., McWilliams, A., Matten, D., Moon, J. & Stengel, D. 2008. The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility. P.384-409. Oxford University Press. New York. 590p.

PE-CONS 47/14. Euroopan unionin neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta edellytettävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta. Euroopan unioni. Bryssel.

Perks, R. W. 1993. Accounting and Society. Chapman & Hall. London.

Pohjola, T. 2012. Vastuullisen liiketoiminnan painopistealueet suomalaisissa yrityksissä 2012. CRNET Oy verkkosivut. Viitattu 11.9.2015. http://www.crnet.fi/pdf/Tutkimus_crnet_100612.pdf.

PricewaterhouseCoopers. 2014. PwC:n yritys vastuubarometri 2014. Viitattu 4.6.2015. <http://www.pwc.fi/fi/julkaisut/tiedostot/yritysvastuubarometri-2014.pdf>

PTY. 2014. Markkinaosuudet 2014. Päivittäistavarakauppa ry. Viitattu 27.6.2015. <http://www.pty.fi/julkaisut/tilastot/>

PTY. 2015. Päivittäistavarakauppa ry:n verkkosivut. Viitattu 19.10.2015. <http://www.pty.fi>

Richardson, A. J. 1987. Accounting as a legitimating institution. Accounting, Organizations and Society. 12, 4, 341-355.

Roppola, J. 2014. Keskon vastuullisuusraportti valittiin viime vuoden parhaaksi. Helsingin Sanomat. Helsingin Sanomien verkkosivut. Viitattu 28.9.2015. <http://www.hs.fi/talous/a1415767140808>

RU 2015/625. Muutokset Venäjän federaation hallituksen 7. elokuuta päivättyyn asetukseen nro.778. Venäjän federaation hallitus. Moskova.

Salo, I. 2015. Pakka sekaisin – Lidlin markkinaosuus Suomessa onkin näin paljon suurempi kuin on luultu. Talouselämä. Talouselämän verkkosivut. Viitattu 27.9.2015. <http://www.talouselama.fi/uutiset/pakka+sekaisin++lidlin+markkinaosuus+suomessa+onkin+nain+paljon+suurempi+kuin+on+luultu/a2302178>

Salterbaxter. 2013. The five things you really need to know about GRI G4. London.

Schadewitz, H. & Niskala, M. 2010. Communication via Responsibility Reporting and its Effect on Firm Value in Finland. Corporate Social Responsibility and Environmental Management. 17, 96-106.

Schaltegger, S. 2012. Sustainability Reporting Beyond Rhetoric: Linking Strategy, Accounting and Communication. In: Jones, T. & Ratnatunga, J. 2012. Contemporary Issues in Sustainability Accounting, Assurance and Reporting. Bingley. Emerald Group Publishing Limited.

Schulze-Bentrop, C. 2013. Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Configurational Thinking in Management Studies. PL Academic Research. Frankfurt am Main, Germany.

SFS. 2015. Suomen Standardoimisliiton verkkosivut. Viitattu 26.9.2015. <http://www.sfs.fi>

Silvenius, F., Katajajuuri, J-M., Koivupuro, H-K., Nurmi, P., Virtanen Y., Grönman, K. & Soukka R. 2011. Elintarvikkeiden pakkausvaihtoehtojen ympäristövaikutukset, Futupack EKO2010 – hanke. MTT Raportti 14. Jokioinen.

Sinisalo, N., Gebra, E., Ilola, E. & Holmberg, J. 2013. Yritysten toiminnan eettisyyttä ei valvota laissa. Suomen Kuvalehti. Suomen Kuvalehden verkkosivut. Viitattu:11.9.2015.

<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/talous/yritystentoiminnan-eettisyytta-ei-valvota-laissa/>

SOK. 2012. S-Ryhmän vastuullisuuskatsaus 2012. Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta. S-Ryhmä.

SOK. 2013. S-Ryhmän vastuullisuuskatsaus 2013. Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta. S-Ryhmä.

SOK. 2015. Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan verkkosivut. Viitattu 28.11.2015. <https://www.s-kanava.fi/web/s-ryhma/sok-yhtyma>

Sustainability Disclosure Database. 2014. <http://database.globalreporting.org>.

Székel, F. & Knirsch, M. 2005. Responsible Leadership and Corporate Social Responsibility: Metrics for Sustainable Performance. European Management Journal. 23, 6, 628-647.

Tamminen, H. 2011. Työhyvinvointia yhteistyöllä. Työturvallisuuskeskus. Painojussit Oy.

Tamminen, J. 2012. S-ryhmän ja Keskon valta paljastui – tuore luku yli 80%. Lehti Uusi Suomi. Uuden Suomen verkkosivut. Viitattu 27.9.2015. <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/121335-s-ryhman-ja-keskon-valta-paljastui-%E2%80%93-tuore-luku-yli-80>

Takala, T. 2000. Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun ideologiat v. 2000 suomalainen yritys globalisoituvassa maailmassa. Liiketaloudellinen Aikakauskirja 4/2000.

Target Corporation. 2015. Target Corporation – yrityksen verkkosivut. Viitattu 28.11.2015. <https://corporate.target.com/>

TEM. 2005. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimukset. Toim. Sandell Toni. Työministeriö ja Suomen ILO-neuvottelukunta. Helsinki.

TEM. 2009. Yritysvastuun raportoinnin ensiaskeleet. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.

Thomson, I. 2015. But does sustainability need capitalism or an integrated report a commentary on the international integrated reporting council: A story of failure. *Critical Perspectives on Accounting*. 27, 18-22.

Thurm, R. 2013. Reforming sustainability reporting: for and against. *The Guardian*. Viitattu 29.9.2015. <http://www.theguardian.com/sustainable-business/reforming-sustainability-reporting-pros-cons>

Tilastokeskus. 2015. Suomen väkiluku vuodenvaihteessa 5 471 753. Tilastokeskus. Helsinki.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi. 11. Uud. painos

United Nations. 1948. Universal Declaration of Human Rights. Paris.

United Nations. 1992. Agenda 21. Rio de Janeiro.

United Nations. 2000a. United Nations Global Compact. New York.

United Nations. 2000b. United Nations Millennium Development Goals. New York.

United Nations. 2008. Guiding principles on business and human rights.

United Nations. 2014a. The Millennium Development Goals Report 2014. New York.

United Nations. 2015. United Nations website. 2015. Viitattu 4.6.2015. <http://www.un.org/en/index.html>

Uimonen, M-L. 2006. Suomalaisten yritysten vapaaehtoinen sosiaalinen vastuu. Sidosryhmäviitekehys yritysten ja ulkoisten sidosryhmien edustajien näkemyksissä. Työpoliittinen tutkimus 322. Helsinki. Työministeriö.

Vainikainen, A. 2004. Elintarvikeketju kehittää ympäristövastuun raportointia. Kehittyvä Elintarvike 1/2004.

Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta. 2012. Viitattu 11.9.2015. http://www.tem.fi/files/35049/vnp_yhteiskuntavastuu_2012.pdf.

Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritysvastuusta. 2013. Viitattu 11.9.2015. http://www.tem.fi/files/30510/yhteiskunta_ja_yritysvastuun_periaatepaatos.pdf

Viitala, R. & Jylhä, E. 2013. Liiketoimintaosaaminen, menestyvän yritystoiminnan perusta. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Virtanen, Y., Ekholm, P., Grönroos, J., Hyvärinen, H., Katajajuuri, J-M., Koskela, S., Kurppa, S., Mäenpää, I., Nousiainen, J., Saarinen, M., Sinkko, T., Usva, K., Virtanen, J., Voutilainen, P. & Väänänen, S. 2009. Elintarvikeketjun ympäristövastuun taustaraportti. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Suomen Ympäristökeskus ja Oulun yliopiston Thule-instituutti.

Wal-Mart Stores Inc. 2015. Wal-Mart Stores Inc – yrityksen kotisivut. Viitattu 28.11.2015. <http://corporate.walmart.com/>

Wathes, C. 2011. Welfare on farms: beyond the Five Freedoms. Farm Animal Welfare Committee. Budapest.

Wognum, P. M. N., Bremmers, H., Trienekens, J. H., van der Vorst, J. G.A.J. & Bloemhof, J. M. 2011. Systems for sustainability and transparency of food supply chains – Current status and challenges. Advanced Engineering Informatics. 25, 65-76